

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΞΥΛΟΥ & ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΜΠΣ Πολυλειτουργική Διαχείριση Δασικών Οικοσυστημάτων και Βιο-οικονομία

**Σχέση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων
που ασκούνται στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον και της κάθε
μορφής παραβατικότητας**

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Σοφία Παπαθωμά - Δασοπόνος

Επιβλέπων: Δρ. Περικλής Κ. Μπίρτσας – Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Μέλη τριμελούς επιτροπής:

Δρ. Ιωάννης Καζόγλου

Δρ. Γεώργιος Ασπρίδης

ΚΑΡΔΙΤΣΑ, 2025

**Σχέση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων
που ασκούνται στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον και της κάθε
μορφής παραβατικότητας**

**Relationship between human activities carried out in the natural and rural
environment and each form of delinquency**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Δρ. Περικλής Κ. Μπίρτσας, Καθηγητής 1ης βαθμίδας, Γνωστικό αντικείμενο: Βιολογία Άγριας Πανίδας, Τμήμα Δασολογίας, Επιστημών Ξύλου και Σχεδιασμού

Δρ. Ιωάννης Καζόγλου, Αναπληρωτής Καθηγητής, Γνωστικό αντικείμενο: Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών, Τμήμα Δασολογίας, Επιστημών Ξύλου και Σχεδιασμού

Δρ. Γεώργιος Ασπρίδης, Καθηγητής 1ης βαθμίδας, Γνωστικό αντικείμενο: Διοικητική Επιστήμη, Τμήμα Δασολογίας, Επιστημών Ξύλου και Σχεδιασμού

Υπεύθυνη Δήλωση:

Το παρακάτω κείμενο υπογράφεται από τη φοιτήτρια που εκπόνησε την ΠΕ «Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας, η οποία εκπονήθηκε σύμφωνα με τον Κανονισμό Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας του ΠΜΣ του ΔΕΞΥΣ».

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τη συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όσους με στήριξαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Δρ. Περικλή Μπίρτσα, για την εμπιστοσύνη, την καθοδήγηση και τη διαρκή υποστήριξη που μου παρείχε σε κάθε στάδιο της εργασίας. Ευχαριστώ, επίσης, τα μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής, Δρ. Ιωάννη Καζόγλου και Δρ. Γεώργιο Ασπρίδη, για τον πολύτιμο χρόνο τους, τις επισημάνσεις και την ευγενική τους ανταπόκριση. Θερμές ευχαριστίες απευθύνω στη Διεύθυνση και το προσωπικό του Σωφρονιστικού Καταστήματος Τρικάλων, και ειδικότερα στη Διευθύντρια, Λύτσιου Μαρία, και την Κοινωνική Λειτουργό, Καλαμίδα Μαρία, καθώς και στους συμμετέχοντες της έρευνας, για την προθυμία και συνεργασία τους, χωρίς την οποία η παρούσα μελέτη δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί. Τέλος, ευχαριστώ από καρδιάς την οικογένειά μου για την ενθάρρυνση που μου προσέφεραν σε όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	3
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	6
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ	8
Περίληψη	9
Εισαγωγή	10
Κεφάλαιο 1. Η έννοια της παραβατικότητας.....	11
1.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός της παραβατικότητας.....	11
1.2 Μορφές παραβατικότητας.....	14
1.3 Αιτίες παραβατικότητας.....	22
1.4 Συνέπειες παραβατικότητας.....	28
Κεφάλαιο 2. Παραβατικότητα και περιβάλλον	33
2.1 Μορφές παραβατικότητας στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον	33
2.2 Τρόποι αντιμετώπισης παράνομων δραστηριοτήτων.....	37
2.3 Αποτελέσματα της παραβατικότητας στο φυσικό περιβάλλον.....	42
Κεφάλαιο 3. Σωφρονιστικό κατάστημα Τρικάλων	47
3.1 Η ιστορία των φυλακών	47
3.2 Οι πρώτες εγκαταστάσεις των φυλακών.....	51
3.3 Η ανάπτυξη των εγκαταστάσεων	53
Κεφάλαιο 4. Σωφρονισμός	56
4.1 Προγράμματα σωφρονισμού στις φυλακές.....	56
4.1.1 Σωφρονιστικά προγράμματα φυλακών σε άλλες χώρες	56
4.1.2 Σωφρονιστικά προγράμματα φυλακών στην Ελλάδα	60
4.1.3 Σωφρονιστικά προγράμματα φυλακής Τρικάλων	64
Κεφάλαιο 5. Μεθοδολογία.....	67
Κεφάλαιο 6. Αποτελέσματα.....	69
6.1 Περιγραφική στατιστική	69
6.1.1 Δημογραφικά στοιχεία	69
6.1.2 Στοιχεία παραβατικότητας	71
6.1.3 Δραστηριότητες στο περιβάλλον	75
6.1.4 Παραβατική συμπεριφορά.....	79
6.2 Επαγωγική στατιστική.....	80
6.2.1 Ανάλυση αξιοπιστίας, έλεγχος κανονικότητας και περιγραφικά στοιχεία.....	80

6.2.2	<i>Επίδραση δημογραφικού προφίλ στην «Παραβατική συμπεριφορά»</i>	81
6.2.3	<i>Επίδραση των παραβατικών στοιχείων στην «Παραβατική συμπεριφορά»</i>	82
6.2.4	<i>Επίδραση των δραστηριοτήτων στην «Παραβατική συμπεριφορά»</i>	85
Κεφάλαιο 7. Συζήτηση - Συμπεράσματα - Μελλοντικές προτάσεις		87
Βιβλιογραφία		93
Παράρτημα		109
Ερωτηματολόγιο		109
Υπεύθυνη Δήλωση Άδειας		113

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1 Συνοπτική παρουσίαση εννοιών 1 ^{ου} κεφαλαίου.....	32
Πίνακας 2 Συνοπτική παρουσίαση εννοιών 2 ^{ου} κεφαλαίου.....	45
Πίνακας 3 Συνοπτική παρουσίαση εννοιών 3 ^{ου} κεφαλαίου.....	54
Πίνακας 4 Συνοπτική παρουσίαση εννοιών 4 ^{ου} κεφαλαίου.....	66
Πίνακας 5 Δημογραφικά στοιχεία.....	69
Πίνακας 6 Στοιχεία παραβατικότητας	72
Πίνακας 7 Δραστηριότητες στο περιβάλλον.....	75
Πίνακας 8 Απόψεις φυλακισθέντων για την παραβατική συμπεριφορά	80
Πίνακας 9 Στοιχεία του παράγοντα «Απόψεις φυλακισθέντων για την παραβατική συμπεριφορά»	81
Πίνακας 10 Σύγκριση του παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς τα δημογραφικά στοιχεία	81
Πίνακας 11 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς το μορφωτικό επίπεδο, Post Hoc LSD ...	82
Πίνακας 12 Σύγκριση του παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς τα παραβατικά στοιχεία	83
Πίνακας 13 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς την ποινή φυλάκισης, Post Hoc Games Howell.....	83
Πίνακας 14 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς τον τόπο κατοικίας κατά την παράβαση, Post Hoc LSD	84
Πίνακας 15 Συσχέτιση των περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων με την «Παραβατική συμπεριφορά»	85

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1 Λαθροθηρία	34
Εικόνα 2 Πρόστιμα παραβατικότητας	35
Εικόνα 3 Πιστεύετε ότι η νομοθεσία για την προστασία της φύσης στη χώρα μας εφαρμόζεται;	38
Εικόνα 4 Πραγματικός αριθμός Κρατουμένων στην Ελλάδα.....	48
Εικόνα 5 Πληρότητα ελληνικών φυλακών, 2008-2021	49
Εικόνα 6 Οι παλιές φυλακές των Τρικάλων	52

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 6- 1 Οικογενειακή κατάσταση	70
Γράφημα 6- 2 Τόπος γέννησης	70
Γράφημα 6- 3 Μορφωτικό επίπεδο	71
Γράφημα 6- 4 Ηλικία	71
Γράφημα 6- 5 Ποινή φυλάκισης	73
Γράφημα 6- 6 Είδος παράβασης	73
Γράφημα 6- 7 Τόπος κατοικίας (πριν τη φυλάκιση)	74
Γράφημα 6- 8 Τόπος κατοικίας (κατά την παράβαση)	<u>74</u>
Γράφημα 6- 9 Η κύρια εργασία (σχετικά με το περιβάλλον)	76
Γράφημα 6- 10 Είχατε κάποτε εργαστεί (σχετικά με το περιβάλλον)	77
Γράφημα 6- 11 Ασχολία με δραστηριότητα σχετική με το περιβάλλον	78
Γράφημα 6- 12 Νόμιμη κατοχή όπλου	78
Γράφημα 6- 13 Κατοχή ζώου συντροφιάς	78
Γράφημα 6- 14 Έκδοση αδειών	79
Γράφημα 6- 15 Απόψεις φυλακισθέντων για την παραβατική συμπεριφορά	80
Γράφημα 6- 16: «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς το μορφωτικό επίπεδο	82
Γράφημα 6- 17 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς την ποινή φυλάκισης	84
Γράφημα 6- 18 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς τον τόπο κατοικίας κατά την παράβαση	85

Περίληψη

Σκοπός: Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στο φυσικό περιβάλλον έχουν συχνά αρνητικό αντίκτυπο στην ισορροπία του οικοσυστήματος. Παράλληλα, συνδέονται ορισμένες φορές και με παραβατικές συμπεριφορές. Σκοπός, λοιπόν, της εργασίας είναι να διερευνήσει τη συσχέτιση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων με τη ροπή προς την παραβατικότητα στο πλαίσιο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον.

Μεθοδολογία: Η μέθοδος που αξιοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας είναι η ποσοτική έρευνα. Συγκεκριμένα, διαμοιράστηκαν ερωτηματολόγια σε 100 άντρες, φυλακισθέντες στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Τρικάλων. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, επεξεργάστηκαν και αναλύθηκαν με Περιγραφική και Επαγωγική Στατιστική με το Στατιστικό Πακέτο IBM SPSS 26.

Αποτελέσματα: Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι όλοι οι φυλακισθέντες ασχολούνταν με δραστηριότητες που αφορούν το περιβάλλον. Η παραβατική συμπεριφορά των φυλακισμένων βαθμολογήθηκε κάτω του μετρίου δείχνοντας μία σχετική αποτελεσματικότητα της ενασχόλησης τους με δραστηριότητες και με το φυσικό περιβάλλον. Οι φυλακισμένοι δήλωσαν ότι παρατηρούν πιο έντονα το φυσικό περιβάλλον και ότι έχουν γίνει καλύτεροι άνθρωποι γενικά. Ωστόσο, παρατηρήθηκε πως οι απόφοιτοι Δημοτικού παρουσίασαν σπανιότερα παραβατική συμπεριφορά σε σύγκριση με τους Αποφοίτους Λυκείου ή ΑΕΙ.

Συμπεράσματα: Συμπερασματικά, η παραβατική συμπεριφορά συχνά συνδέεται με κοινωνικές και οικονομικές δυσκολίες. Η έλλειψη ευκαιριών εργασίας, η φτώχεια και οι κοινωνικές ανισότητες μπορεί να ωθήσουν άτομα στη μικροεγκληματικότητα ή σε πιο σοβαρές μορφές παραβατικότητας. Έτσι, η εύρεση λύσεων που προάγουν τη δίκαιη κατανομή των πόρων και την κοινωνική συνοχή είναι απαραίτητη για τη βελτίωση της καθημερινότητας όλων.

Λέξεις-κλειδιά: σωφρονισμός, παρανομίες, οπλοκατοχή, φυλακές Τρικάλων

Εισαγωγή

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των οικοσυστημάτων και της ισορροπίας τους. Ωστόσο, η αυξημένη ανθρώπινη παρέμβαση, είτε λόγω γεωργικών, δασικών, είτε άλλων δραστηριοτήτων, συχνά συνοδεύεται από μορφές παραβατικότητας, που διαταράσσουν τη φυσική αρμονία και επιβαρύνουν το περιβάλλον. Οι παραβατικές αυτές δραστηριότητες περιλαμβάνουν την παράνομη υλοτομία, τη λαθροθηρία, την υπερβολική χρήση γεωργικών χημικών ουσιών και τη ρύπανση των φυσικών πόρων, όπως το έδαφος και τα υδάτινα αποθέματα.

Η διπλωματική αυτή εργασία στοχεύει στην εξέταση της σχέσης μεταξύ ανθρώπινων δραστηριοτήτων και παραβατικότητας στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον. Μέσα από μια συστηματική ανάλυση, αναδεικνύονται οι διάφορες μορφές παραβατικότητας, που προκύπτουν από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, καθώς και οι συνέπειες αυτών στο περιβάλλον και την κοινωνία. Παράλληλα, μελετώνται οι τρόποι πρόληψης και αντιμετώπισης των παραβατικών πρακτικών, με έμφαση στην ανάπτυξη στρατηγικών, που να συνδυάζουν την οικονομική ανάπτυξη με τη βιωσιμότητα και την προστασία των φυσικών πόρων. Με βάση αυτά, το κυριότερο συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει η έρευνα είναι πως η περιβαλλοντική δραστηριότητα φαίνεται να έχει θετικό αντίκτυπο στην προσωπική εξέλιξη των φυλακισθέντων και τη μείωση των αντικοινωνικών συμπεριφορών.

Η εργασία οργανώνεται σε επτά κεφάλαια. Αρχικά, γίνεται μια γενική επισκόπηση της έννοιας της παραβατικότητας και των διαφόρων μορφών της, ακολουθούμενη από την ανάλυση της παραβατικότητας στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η μελέτη περίπτωσης του σωφρονιστικού καταστήματος Τρικάλων και των περιβαλλοντικών προκλήσεων, που σχετίζονται με τη λειτουργία του. Τέλος, η μεθοδολογία της έρευνας περιγράφει τη διαδικασία συλλογής δεδομένων, ενώ τα αποτελέσματα και οι προτάσεις αναδεικνύουν τις βασικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση των παραβατικών φαινομένων.

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι διπλός. Αφενός, αποσκοπεί στην κατανόηση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων, που επηρεάζουν τη ροπή προς την παραβατικότητα στο πλαίσιο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον. Αφετέρου, επιδιώκει να προσφέρει προτάσεις πολιτικής για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των παραβατικών συμπεριφορών, ώστε να προωθηθεί η αρμονική συνύπαρξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων με την περιβαλλοντική προστασία.

Κεφάλαιο 1. Η έννοια της παραβατικότητας

1.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός της παραβατικότητας

Η έννοια της παραβατικότητας είναι μια πολυδιάστατη έννοια που σχετίζεται με το αίσθημα της κοινωνικής συνοχής και ασφάλειας και αφορά άμεσα το σύνολο των πολιτών. Για την κατανόηση της έννοιας της παραβατικότητας είναι σημαντικό να κατανοηθεί τόσο το κοινωνικό όσο και το νομικό-πολιτικό πλαίσιο. Συχνά η έννοια της παραβατικότητας ταυτίζεται ή και συγχέεται με την εγκληματικότητα και την αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Ωστόσο, η έννοια της παραβατικότητας σχετίζεται με την παράβαση των νόμων και θεσμικών πλαισίων της κοινωνίας και την παράνομη συμπεριφορά των ατόμων. Η παραβατική αυτή συμπεριφορά των ατόμων προκαλεί ανησυχία στην κοινωνία και δημιουργεί ποικίλα προβλήματα, όσον αφορά την ασφάλεια και τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης. Μάλιστα, η εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών σε μικρή ακόμη, ηλικία, μεγιστοποιεί τις πιθανότητες εμφάνισης παραβατικών συμπεριφορών και αργότερα, στην ενήλικη ζωή του ατόμου (Loeber & Farrington, 2000). Άλλωστε, η εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών στην παιδική ηλικία ενισχύεται και από την παραβατική σχέση με συνομήλικους, υποδεικνύοντας τη σημασία της κοινωνικοποίησης στο θέμα αυτό (Burt et al., 2008).

Βέβαια, για την κατανόηση της έννοιας της παραβατικότητας, είναι σημαντικό να αναλυθεί και να επεξηγηθεί το περιεχόμενο άλλων εννοιών που σχετίζονται με την έννοια αυτή. Κάποιοι όροι που σχετίζονται με τον έννοια της παραβατικότητας είναι: η εγκληματικότητα, η παράβαση, η αντικοινωνικότητα, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, το παράπτωμα κ.ά.

Επομένως, η έννοια της παραβατικότητας σχετίζεται με την τάση του ατόμου να παραβιάζει τους κανόνες, που θέτει η κοινωνία αλλά και τους νόμους της. Παραδείγματα παραβατικότητας αποτελούν η χρήση ναρκωτικών ουσιών, η παραβίαση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, η εξύβριση κ.ά.. Αντίθετα ο όρος «εγκληματικότητα», αφορά πιο σοβαρές παραβάσεις του νόμου, που μπορεί να βλάψουν και τρίτους, ενώ το άτομο που διαπράττει το έγκλημα στιγματίζεται και τιμωρείται από το κράτος (Davies & Tanner, 2003). Παραδείγματα εγκληματικότητας αποτελούν οι ληστείες, οι φόνοι, οι τραυματισμοί κ.ά.

Ουσιαστικά ο όρος της παραβατικότητας χρησιμοποιείται για απλές παραβάσεις του νόμου, χωρίς την πρόκληση ιδιαίτερων προβλημάτων στην κοινωνία ή σε κάποιον άλλο τρίτο (Burt & Klump, 2012), σε αντίθεση με την έννοια της εγκληματικότητας, κατά την οποία ο εγκληματίας, τιμωρείται με βάση το εκάστοτε νομικό πλαίσιο. Βέβαια είναι σημαντικό να

τονιστεί ότι όσον αφορά τον όρο της παραβατικότητας, αυτός αναφέρεται κυρίως σε παραβιάσεις των νόμων από ανήλικους ή νεαρά άτομα έως 20 ετών, κάνοντας λόγω τότε για «νεανική παραβατικότητα».

Βέβαια, οι νεαροί παραβάτες του νόμου, λόγω της ηλικίας τους δεν είναι εύκολο να τους καταλογιστεί μια παραβατική πράξη, οπότε και οι παραβάσεις αυτές δεν είναι τετελεσμένες (Φαρσεδάκης, 2004). Δυστυχώς η ανάγκη των ανηλίκων, για αποδοχή από την μαθητική κοινότητα και το σύνολο των μαθητών, συχνά οδηγεί στην υιοθέτηση παραβατικών συμπεριφορών. Άλλωστε, οι στάσεις, οι αξίες και η νόρμες των κοινωνικών ομάδων και των ομάδων συνομήλικων επηρεάζουν εύκολα τα άτομα που βρίσκονται στην εφηβεία και διαμορφώνουν τη συμπεριφορά τους (Σταθοπούλου & Νικολαράκη, 2017).

Η έννοια της παραβατικότητας, σχετίζεται ουσιαστικά, με έναν τύπο αποκλίνουσας συμπεριφοράς, η οποία όμως συμπεριφορά παραβιάζει το παρόν νομικό πλαίσιο. Η παραβατικότητα ορίζεται, ως συμπεριφορές που παραβιάζουν τους νόμους και τις κοινωνικές νόρμες, περιλαμβάνοντας από μικροπαραβάσεις έως σοβαρά εγκλήματα (Frazier, Schreck, & Rogers, 2024). Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην παραβατική συμπεριφορά περιλαμβάνουν το οικογενειακό ιστορικό, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και τις ψυχολογικές μεταβλητές (Frazier, Schreck, & Rogers, 2024).

Επομένως, ο όρος «αποκλίνουσα ή παραβατική συμπεριφορά», στα διάφορα συστατικά και τους βαθμούς έκφρασής του, εκφράζει ατομικές παρεκκλίσεις. Αυτή η συμπεριφορά δεν θεωρείται πάντα, ως μια αξιόποινη εγκληματική συμπεριφορά και πολλές φορές ούτε οι οικογένειες ούτε τα ίδια τα θύματα αποκαλύπτουν τέτοιες συμπεριφορές (Μαυρογιάννης 2003). Πιο συγκεκριμένα, ο όρος «έγκλημα» χρησιμοποιείται για την περιγραφή μιας συμπεριφοράς, που αποσκοπεί στην παραβίαση επίσημων αλλά και άτυπων κανόνων.

Οι μορφές τους μπορεί να κυμαίνονται από μικρές, όπως τροχαία και μικροκλοπές, μέχρι σοβαρές, όπως ανθρωποκτονία, εγκλήματα σεξουαλικής φύσεως, κλοπές κ.λπ. (Araka, 2008). Ωστόσο, η φύση του εγκλήματος αυξάνεται χρόνο με το χρόνο, ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή, τις τοπικές κοινωνίες και ομάδες και την κατηγορία αυτής της πράξης, είτε αποκαλύπτεται κατόπιν αιτήματος του θύματος είτε ως αποτέλεσμα αυτεπάγγελτων διώξεων από τις αρμόδιες αρχές.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα την «παραβατική συμπεριφορά», χρειάζεται μια εννοιολογική εξερεύνηση του όρου «συμπεριφορά». Η συμπεριφορά αναφέρεται σε κάθε παρατηρήσιμη δράση ή αντίδραση ενός παιδιού και την απόδοσή του, μέσω της οποίας εκφράζει τις προθέσεις

του προς το περιβάλλον και τον εαυτό του (Πουρσανίδου, 2016). Ως εκ τούτου, αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι κάθε συμπεριφορά που είναι ακατάλληλη για την ηλικία του παιδιού, το προκαλεί σε σύγκρουση με την κοινωνία, μειώνει την αυτοεκτίμησή του και φυσικά οδηγεί σε μαθητική αποτυχία. Μάλιστα, η αποκλίνουσα ή παραβατική συμπεριφορά, είναι ο σημαντικότερος παράγοντας στις δυσκολίες προσαρμογής για τους μαθητές όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης (Ασημόπουλος, 2014).

Επομένως, η ανθρώπινη συμπεριφορά μπορεί να είναι συνηθισμένη, ασυνήθιστη, αποδεκτή και απαράδεκτη ανάλογα με τα υπάρχοντα κοινωνικά πρότυπα και μπορεί να επηρεάσει το κλίμα της σχολικής κοινότητας, καθώς και τις διαπροσωπικές σχέσεις.

Πιο αναλυτικά, ο όρος «παραβατικότητα» είναι ένας κοινωνικοοικονομικός όρος, που αναφέρεται στη μορφή της αποκλίνουσας συμπεριφοράς που συνιστά παραβίαση, μεταξύ άλλων, νομικών κανόνων. Η παραβατικότητα προϋποθέτει διάπραξη ποινικών αδικημάτων. Ο όρος «παραβατικότητα» περιλαμβάνει παιδιά και νέους, που επιδεικνύουν σταθερή και επίμονη αντικοινωνική συμπεριφορά, όπως κλοπή και επιθετικότητα (Νόβα-Καλτσούνη, 2001).

Βέβαια, πολλές φορές γίνεται σύγχυση του όρου της «παραβατικότητας» με αυτόν της «επιθετικότητας». Ο όρος «επιθετικότητα» χαρακτηρίζει μεγάλο αριθμό διάφορων ενεργειών, που μπορεί να προκαλέσουν σωματικό ή ψυχικό πόνο, έως και θάνατο, καθώς και βλάβη σε αγαθά, υλικά ή ψυχικά (Ζάχαρη, 2003). Επομένως, η επιθετική συμπεριφορά κάποιου ατόμου, δεν σημαίνει και παραβατικότητα, ακόμη κι αν σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει σε τέτοιες συμπεριφορές. Οι ανήλικοι παραβάτες, αντιμετωπίζονται σύμφωνα με τους κανόνες του συστήματος δικαιοσύνης, με έναν ιδιαίτερο τρόπο. Η κύρια διαφορά μεταξύ των ανήλικων και ενήλικων παραβατών, βρίσκεται στη μη ολοκληρωμένη κοινωνικοποίηση του ανήλικου παραβάτη και την άρνηση για ανάληψη ευθύνης. Όσον αφορά την παιδική παραβατικότητα, δηλαδή για παιδιά που βρίσκονται κάτω των 12 ετών, αυτή περιλαμβάνει όλες τις μη κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές, οι οποίες οδηγούν στην αποδοκιμασία και την επιβολή τιμωριών για κοινωνική συμμόρφωση.

Η παραβατικότητα των ανήλικων αναφέρεται σε συμπεριφορές ανηλίκων, που παραβιάζουν τα νομικά πρότυπα της κοινωνίας. Σύμφωνα με τους Whitehead & Lab (2013), η παραβατικότητα δεν περιλαμβάνει μόνο εγκλήματα αλλά και συμπεριφορές που θεωρούνται ακατάλληλες για ανηλίκους, όπως η σχολική αποχή και η φυγή από το σπίτι. Οι συμπεριφορές

αυτές, γνωστές και ως αδικήματα κατάστασης, θεωρούνται παραβατικές λόγω της ηλικίας του ατόμου που τις διαπράττει (Whitehead & Lab, 2013).

Ωστόσο, οι αρνητικές εμπειρίες, όπως η κακοποίηση και η παραμέληση, επηρεάζουν την ανάπτυξη της ικανότητας ελέγχου των παρορμήσεων και την αναζήτηση δράσεων που γεννούν αδρεναλίνη, γεγονός που συνδέεται με την αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς. Η κατανόηση αυτών των παραγόντων είναι ιδιαίτερα σημαντική, για την δημιουργία αποτελεσματικών στρατηγικών πρόληψης απέναντι στην παραβατικότητα (Meldrum κ.ά., 2022), και ιδιαίτερα απέναντι στην παραβατικότητα των νέων, που οδηγεί στην παραβατικότητα και την εγκληματικότητα και στην ενήλικη ζωή του ατόμου, με πολύ σοβαρές συνέπειες για το ίδιο το άτομο αλλά και την κοινωνία.

1.2 Μορφές παραβατικότητας

Η παραβατικότητα αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, που αντικατοπτρίζει τις διάφορες παραβιάσεις των κοινωνικών κανόνων και νόμων. Οι μορφές παραβατικότητας διαφέρουν σημαντικά, από ποινικά αδικήματα, όπως κλοπές και ληστείες, έως οικονομικά εγκλήματα και κυβερνοεγκλήματα. Η κατανόηση των διαφορών αυτών μορφών είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη αποτελεσματικών στρατηγικών πρόληψης και καταστολής.

Η παραβατικότητα δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα ή κοινωνικό στρώμα, αλλά επηρεάζει και επηρεάζεται από μια πληθώρα παραγόντων, καθιστώντας την ένα ζήτημα με ευρείες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Οι μορφές παραβατικότητας αναφέρονται σε διάφορες κατηγορίες και τύπους παραβατικών συμπεριφορών. Ορισμένες από τις κύριες μορφές παραβατικότητας είναι οι εξής:

- **Ποινική παραβατικότητα:** Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει ενέργειες που παραβιάζουν τον ποινικό κώδικα, όπως κλοπές, ληστείες, δολοφονίες, βιασμοί, και άλλες μορφές βίαιων εγκλημάτων.
- **Διοικητική παραβατικότητα:** Περιλαμβάνει παραβάσεις διοικητικών κανόνων και κανονισμών, όπως παραβάσεις κώδικα οδικής κυκλοφορίας, παραβάσεις υγειονομικών κανονισμών, και άλλες παρόμοιες ενέργειες.

- **Οικονομική παραβατικότητα:** Περιλαμβάνει παραβάσεις που σχετίζονται με οικονομικά εγκλήματα, όπως φοροδιαφυγή, ξέπλυμα χρημάτων, απάτες, και άλλες οικονομικές παρατυπίες.
- **Ηλεκτρονική παραβατικότητα (κυβερνοεγκλήματα):** Περιλαμβάνει εγκλήματα που διαπράττονται, μέσω διαδικτύου ή άλλων ηλεκτρονικών μέσων, όπως hacking, phishing, διανομή ιών, και άλλες μορφές κυβερνοεγκλημάτων.
- **Παραβατικότητα στο φυσικό περιβάλλον:** Περιλαμβάνει παραβάσεις, που σχετίζονται με την υποβάθμιση, καταστροφή ή παράνομη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και των οικοσυστημάτων, όπως η παράνομη υλοτομία και αλιεία, η λαθροθηρία, η ρύπανση του αέρα, των υδάτων και του εδάφους, η υπερβολική χρήση φυτοφαρμάκων, και η ανεξέλεγκτη απόρριψη αποβλήτων.
- **Νεανική παραβατικότητα:** Αναφέρεται στις παραβατικές συμπεριφορές των νέων, όπως βανδαλισμός, παραβάσεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας, και άλλες παραβατικές ενέργειες που συχνά σχετίζονται με την εφηβική ηλικία.
- **Λευκή παραβατικότητα (White-collar crime):** Περιλαμβάνει εγκλήματα, που διαπράττονται από άτομα υψηλού κοινωνικού και επαγγελματικού επιπέδου, όπως υπεξαίρεση, δωροδοκία, και άλλες μορφές οικονομικής παραβατικότητας.
- **Κοινωνική παραβατικότητα:** Αναφέρεται σε συμπεριφορές που παραβιάζουν τους κοινωνικούς κανόνες και την ηθική, όπως η χρήση ναρκωτικών, ο αλκοολισμός, και άλλες παρόμοιες ενέργειες.

Η αντιμετώπιση της παραβατικότητας απαιτεί την εφαρμογή κατάλληλων μέτρων πρόληψης και καταστολής, καθώς και τη συνεργασία μεταξύ διαφόρων κοινωνικών, εκπαιδευτικών αλλά και δικαστικών φορέων.

Πιο αναλυτικά, όσον αφορά την ποινική παραβατικότητα αυτή αναφέρεται σε συμπεριφορές, που παραβιάζουν τους νόμους και ενδέχεται να επιφέρουν ποινικές κυρώσεις. Η κατανόηση των παραγόντων που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της παραβατικότητας είναι κρίσιμη για την πρόληψη και την παρέμβαση. Διάφορες έρευνες έχουν διερευνήσει το ρόλο της γονικής εμπλοκής, των πρώιμων παρεμβάσεων και των συναισθηματικών αντιδράσεων στην παραβατικότητα και την εγκληματικότητα. Σύμφωνα με τους Palmer & Hollin, (1998), οι σημαντικότεροι προβλεπτικοί παράγοντες για την παραβατικότητα είναι η απουσία πατρικής συναισθηματικής ζεστασίας και οι αιτίες που βασίζονται στον πειρασμό και την ψυχική

αστάθεια, που προκαλείται στα παιδιά. Ακόμη, το συναίσθημα του θυμού συνδέεται με την παραβατικότητα επιβεβαιώνοντας τη σημασία της συναισθηματικής αντίδρασης στην πορεία προς την εγκληματική συμπεριφορά (Walters & Espelage, 2018).

Πιο αναλυτικά, η γονική εμπλοκή στην ύστερη εφηβεία διαμεσολαβεί στη σχέση μεταξύ της παραβατικότητας στη μέση εφηβεία και της εγκληματικότητας στην πρώιμη ενήλικη ζωή, ειδικά για τα κορίτσια (Walters & Ruscio, 2013). Ουσιαστικά η ποιότητα της γονικής εμπλοκής συμβάλλει στη μείωση της μελλοντικής παραβατικότητας.

Αντίστοιχα, σύμφωνα με τον Chavira, Fowler & Jason (2018), η εμπλοκή των μητέρων με το ποινικό σύστημα συνδέεται με αυξημένη παραβατικότητα των νέων, ενώ η ενασχόληση των γονέων με τα παιδιά τους μπορεί να μειώσει την παραβατικότητα, και για τον λόγο αυτό τονίζει τη σημασία της ενεργής συμμετοχής των γονέων στην αποτροπή της παραβατικότητας. Επιπλέον, σημαντικά στην πρόληψη της παραβατικότητας είναι και οι πρώιμες παρεμβάσεις. Μάλιστα, η αύξηση της παραβατικότητας, υπογραμμίζει την ανάγκη για έγκαιρες παρεμβάσεις (Reynolds et al., 2011).

Όσον αφορά την διοικητική παραβατικότητα, όπως τις παραβιάσεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας, φαίνεται πως τέτοιου είδους παραβιάσεις συμβαίνουν αρκετά συχνά. Η υπερβολική ταχύτητα και η επικίνδυνη οδήγηση είναι οι κύριοι παράγοντες για έναν σημαντικό αριθμό ατυχημάτων στην Ελλάδα, καθώς και σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Μάλιστα, αυτή η επικίνδυνη συμπεριφορά εκδηλώνεται κυρίως από άτομα ηλικίας μεταξύ 18 και 24 ετών (Krommydas, 2021). Παρά το γεγονός ότι είναι καλά ενημερωμένοι για τους σχετικούς κινδύνους, οι οδηγοί συχνά υποκύπτουν στον πειρασμό να συμμετάσχουν σε επικίνδυνες πρακτικές οδήγησης.

Αυτό το φαινόμενο οδηγεί σε έρευνες για τις βαθύτερες αιτίες μιας τέτοιας συμπεριφοράς. Η πλειονότητα των ατυχημάτων μπορεί να αποδοθεί σε νεαρά άτομα, ιδιαίτερα, κατά τα αρχικά στάδια εκμάθησης της οδήγησης. Είναι σύνηθες, η παρατήρηση νεαρών οδηγών να οδηγούν άσκοπα, απλά για διασκέδαση, χωρίς συχνά την απαραίτητη τεχνογνωσία για να χειριστούν διάφορα σενάρια οδήγησης. Πολλές φορές μάλιστα, υπάρχει εκνευρισμός, λόγω κυκλοφοριακής συμφόρησης, λόγω ελλειπών χώρων για στάθμευση ή λόγω αντιδράσεων από άλλους οδηγούς, με αποτέλεσμα την υπερβολική αντίδραση, με άμεσες παραβάσεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας.

Στις παραβάσεις του υγειονομικού τομέα, τα διοικητικά καθήκοντα και τα γραφειοκρατικά θέματα, όπως το πιστοποιητικό υγείας, αποτελούν ένα κομβικό σημείο στην κατηγορία των

κρίσιμων παραβάσεων, κάτι που δεν συνέβαινε παλαιότερα. Επιπλέον, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση κατά την εξέταση των κανονισμών υγείας και υγιεινής για το προσωπικό. Ταυτόχρονα, είναι επιτακτική ανάγκη τα συστατικά που χρησιμοποιούνται στην κουζίνα να τηρούν ορισμένα πρότυπα.

Οι παραβάσεις αυτού το τομέα έγκειται στη χρήση πρόσθετων χρωστικών στα φαγητά και τη μη τήρηση των βασικών κανόνων υγιεινής.

Σύμφωνα με τους Habibi και συνεργάτες (2020), κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19, πολλές χώρες προχώρησαν σε παραβίαση των Διεθνών Κανονισμών Υγείας, εφαρμόζοντας μέτρα, που δεν βασίζονταν σε επιστημονικά δεδομένα, παραλείποντας παράλληλα την απαραίτητη ενημέρωση του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ). Η μη συμμόρφωση με τους κανονισμούς αυτούς αποτελεί σοβαρή διοικητική παράβαση, καθώς οι συγκεκριμένοι κανονισμοί έχουν σχεδιαστεί για τη διασφάλιση της διεθνούς συνεργασίας και της αποτελεσματικής διαχείρισης των υγειονομικών κρίσεων.

Ωστόσο, στα πλαίσια αυτής της έρευνας η πανδημία COVID-19, μπορεί να ανέδειξε την παραβίαση υγειονομικών κανονισμών, από την άλλη όμως οι περιορισμοί μετακίνησης και οι κοινωνικές αποστάσεις συνέβαλαν στη μείωση των εκπομπών ρύπων, λόγω της μειωμένης χρήσης μεταφορικών μέσων και της μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας. Τα ευρήματα δείχνουν μάλιστα, σημαντική μείωση των NO₂, CO και PM_{2.5}, με τη μεγαλύτερη μείωση (63%) να παρατηρείται στην Ουχάν, ενώ τα επίπεδα του O₃ αυξήθηκαν, λόγω μειωμένης αντίδρασης με οξείδια του αζώτου (Habibi et al., 2020).

Από την άλλη, οι μορφές οικονομικών παραβάσεων αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες και οι κυβερνήσεις τους. Περιλαμβάνει μια ευρεία γκάμα δραστηριοτήτων όπως η φοροδιαφυγή, το ξέπλυμα χρήματος, η διαφθορά και οι οικονομικές απάτες, οι οποίες υπονομεύουν την οικονομική σταθερότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η ανίχνευση και καταπολέμηση αυτών των παραβάσεων απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες από τις αρχές επιβολής του νόμου και τη χρήση προηγμένων τεχνολογιών, όπως η εξόρυξη δεδομένων και οι τεχνικές τεχνητής νοημοσύνης. Το ξέπλυμα χρήματος είναι μια διαδικασία, κατά την οποία τα παράνομα κέρδη «ξεπλένονται», μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος, για να εμφανιστούν ως νόμιμα. Οι Vaithilingam & Nair (2007) επισημαίνουν ότι το ξέπλυμα χρήματος περιλαμβάνει τη μεταφορά κεφαλαίων, μέσω τραπεζικών και μη

χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, με το ποσό του ξεπλυμένου χρήματος να εκτιμάται μεταξύ 2% και 5% του παγκόσμιου ΑΕΠ, ανά έτος.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και των μέσων επικοινωνίας δημιούργησε νέες προκλήσεις για τις αρχές. Η ανωνυμία, η ταχύτητα και η παγκόσμια εμβέλεια των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών διευκόλυναν το οργανωμένο έγκλημα, απαιτώντας νέα μέτρα και στρατηγικές για την αποτελεσματική ανίχνευση και πρόληψη του ξεπλύματος χρήματος (Vaithilingam & Nair, 2007). Από την άλλη, η φοροδιαφυγή και η χρήση πλαστών τιμολογίων προκαλούν κι αυτές σημαντικές ανησυχίες για τις φορολογικές διοικήσεις, ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες (Castellón González & Velásquez, 2013).

Σχετικά με τη φοροδιαφυγή, σύμφωνα με τους Khalil & Sidani (2022), τα χαρακτηριστικά όπως η συνείδηση και η ευγένεια σχετίζονται αρνητικά με τις στάσεις φοροδιαφυγής, ενώ η αυξημένη θρησκευτικότητα συνδέεται επίσης με χαμηλότερη τάση για φοροδιαφυγή.

Αντίθετα, τα επίπεδα εισοδήματος, δεν δείχνουν άμεση επίδραση στις στάσεις φοροδιαφυγής, υποδεικνύοντας ότι η ηθική και η προσωπικότητα παίζουν μεγαλύτερο ρόλο στην αποφυγή φοροδιαφυγής (Khalil & Sidani, 2022). Επιπλέον, η εκπαίδευση σε προσωπικά οικονομικά μπορεί να μειώσει σημαντικά τα ποσοστά προσωπικής χρεοκοπίας και καθυστέρησης στην καταναλωτική πίστωση (Baulkaran, 2022).

Για την αποτελεσματική παρέμβαση κατά των οικονομικών παραβάσεων και τη διασφάλιση της οικονομικής διαφάνειας και δικαιοσύνης είναι ιδιαίτερα σημαντική η ανάπτυξη και η χρήση της τεχνολογίας (Zhu et al., 2024), αλλά και η κατανόηση των συνθηκών, που οδηγούν τους ανθρώπους σε απάτη (Cooper, Dacin & Palmer, 2013).

Όσον αφορά την ηλεκτρονική παραβατικότητα, η ανωνυμία του διαδικτύου ενθαρρύνει τη διαφωνία, την πρόκληση άσχημης συμπεριφοράς και τις παράνομες δραστηριότητες, π.χ. το άσεμνο περιεχόμενο φωτογραφικού υλικού και παράνομων εικόνων. Μάλιστα, ένας στους πέντε ανθρώπους (χρήστες του Διαδικτύου), ταξινομούνται ως εξαρτημένοι (Weinstein et al., 2014).

Τα γνήσια ηλεκτρονικά εγκλήματα περιλαμβάνουν μια σειρά από παράνομες δραστηριότητες, που διαπράττονται, μέσω του διαδικτύου και της τεχνολογίας, όπως οι κακόβουλες εισβολές σε δίκτυα, γνωστές ως hacking και cracking, που αναφέρονται στη μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε υπολογιστικά συστήματα. Ακόμη και αν δεν είναι κακόβουλες, αυτές οι ενέργειες ενέχουν κινδύνους, καθώς οι hackers μπορεί να χρησιμοποιήσουν τις πληροφορίες

που αποκτούν για μελλοντικές επιθέσεις. Οι hackers, εισχωρούν στα συστήματα όχι πάντα με σκοπό την καταστροφή ή το οικονομικό όφελος, αλλά συχνά για την επίδειξη των τεχνικών τους δυνατοτήτων, όπως συμβαίνει σε μια πραγματική μάχη, όπου η συλλογή πληροφοριών είναι βασική πριν από μια επίθεση (Λάζος, 2001).

Άλλη μια ηλεκτρονική παράβαση είναι η ανεπιθύμητη αλληλογραφία, γνωστή ως spamming, που περιλαμβάνει τη μαζική αποστολή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, χωρίς τη συγκατάθεση των παραληπτών. Η αλληλογραφία αυτή χαρακτηρίζεται ως «απρόκλητη», διότι οι αποδέκτες λαμβάνουν διαφημίσεις από εταιρείες, που απέκτησαν τις ηλεκτρονικές τους διευθύνσεις με νόμιμο ή και παράνομο τρόπο (Λάζος, 2001).

Στη συνέχεια υπάρχει και το γνωστό ηλεκτρονικό «ψάρεμα» (phishing), το οποίο είναι μια μορφή ηλεκτρονικής απάτης, όπου οι επιτήδριοι προσπαθούν να αποσπάσουν προσωπικά και οικονομικά δεδομένα, όπως στοιχεία πιστωτικών καρτών και τραπεζικών λογαριασμών, στέλνοντας ψεύτικα μηνύματα που φαίνονται να προέρχονται από αξιόπιστες πηγές, όπως τράπεζες. Το vishing είναι μια παραλλαγή του phishing, μέσω τηλεφώνου ή VoIP, όπου οι απατεώνες ζητούν επιβεβαίωση προσωπικών στοιχείων, ενώ το pharming, από την άλλη, εκμεταλλεύεται ευπάθειες στην υπηρεσία DNS για να ανακατευθύνει τους χρήστες σε ψεύτικους ιστότοπους που συλλέγουν τα δεδομένα τους (Τσουραμάνης, 2005).

Η διασπορά κακόβουλου λογισμικού περιλαμβάνει προγράμματα, που παραβιάζουν τους υπολογιστές και την ασφάλεια τους με σκοπό την πρόκληση ζημιάς στα αρχεία του υπολογιστή ή την υποκλοπή δεδομένων. Τα πιο γνωστά είδη κακόβουλου λογισμικού είναι οι ιοί, τα σκουλήκια και οι δούρειοι ίπποι (Λάζος, 2001). Άλλη μορφή ηλεκτρονικής παραβατικότητας-εγκληματικότητας είναι και το grooming, που αναφέρεται στο δελεασμό ανηλίκων, μέσω του Διαδικτύου.

Το Διαδίκτυο προσφέρει πρόσφορο έδαφος για τους παιδεραστές, με ανταλλαγή υλικού παιδικής πορνογραφίας, για την εύρεση ανήλικων θυμάτων, για σκοπούς σεξουαλικής εκμετάλλευσης αλλά και συνομιλίας με άλλους ενήλικες, που μοιράζονται τις ίδιες σεξουαλικές προτιμήσεις (Beech et al., 2008). Η παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων ή η κλοπή, αποτελεί επίσης μορφή ηλεκτρονικής παραβατικότητας και μπορεί να συμβεί με τους ακόλουθους τρόπους:

- Λήψη μουσικής από το Διαδίκτυο χωρίς άδεια.
- Κλοπή και διανομή ταινιών, άρθρων και άλλων έργων.

- Αντιγραφή αρχείων και χρήση ξένων φωτογραφιών χωρίς άδεια.
- Χρήση λογισμικού και βάσεων δεδομένων, χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεση του ιδιοκτήτη ή του δημιουργού τους.

Αυτές οι κατηγορίες ηλεκτρονικού εγκλήματος αναδεικνύουν τις διάφορες μορφές παραβατικότητας, που μπορούν να εμφανιστούν στον ψηφιακό κόσμο, απαιτώντας συνεχώς την προσοχή και την ανάπτυξη μέτρων ασφαλείας, για την προστασία των χρηστών και των συστημάτων.

Άλλη μια μορφή παραβατικότητας είναι η παραβατικότητα στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον, η οποία αποτελεί σημαντική απειλή για τη βιωσιμότητα των φυσικών πόρων και την ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές. Οι μορφές παραβατικότητας περιλαμβάνουν τις περιβαλλοντικές καταστροφές, όπως την καταστροφή των δασών, την αλόγιστη χρήση γεωργικών φαρμάκων και λιπασμάτων, καθώς και την κακή διαχείριση αποβλήτων και απορριμμάτων. Αυτές οι πράξεις συμβάλλουν στην υποβάθμιση της βιοποικιλότητας και στην επιδείνωση των οικοσυστημάτων.

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα στις αγροτικές περιοχές είναι η συσσώρευση απορριμμάτων και η ρύπανση των υδάτων, η οποία συχνά προκύπτει από τη μη βιώσιμη διαχείριση των αστικών και γεωργικών αποβλήτων (Guo et al., 2019). Η έλλειψη επαρκών υποδομών για τη διαχείριση αποβλήτων στις αγροτικές κοινότητες συχνά οδηγεί σε παράνομες χωματερές και στην ανεξέλεγκτη απόρριψη, προκαλώντας σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις (Han et al., 2016).

Παράλληλα, η βανδαλιστική συμπεριφορά στις προστατευόμενες περιοχές, όπως η καταστροφή των εγκαταστάσεων αναψυχής ή η ρύπανση των φυσικών χώρων αναψυχής, επηρεάζει αρνητικά τις προσπάθειες προστασίας των φυσικών οικοσυστημάτων και την εμπειρία των επισκεπτών (Christensen, 1981). Επιπλέον, οι εμπρησμοί, η παράνομη αλιεία και υλοτομία, καθώς και η παράνομη θύρα, δημιουργούν προβλήματα στην βιοποικιλότητα και καταστρέφουν το φυσικό και αγροτικό περιβάλλον.

Η αυξημένη δημόσια ευαισθητοποίηση και η συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων μπορεί να μειώσει αυτά τα φαινόμενα, όπως υποστηρίζεται από έρευνες, που δείχνουν ότι η εμπλοκή των πολιτών είναι κρίσιμη για την επιτυχία της περιβαλλοντικής διαχείρισης (Clark et al., 1971).

Σχετικά με την νεανική παραβατικότητα, οι παραβατικοί νέοι, κατά βάση, εμφανίζουν μια σοβαρή Διαταραχή Διαγωγής. Ο όρος Διαταραχή Διαγωγής, είναι ψυχιατρικός και

χρησιμοποιείται για να εξηγήσει την επανάληψη επίμονων αντικοινωνικών συμπεριφορών, όπως επιθετικότητα, εγκατάλειψη σπιτιού και φυγή, σχολική διαρροή, βασανισμό ζώων, αλλά και παραβατικές δράσεις, όπως χρήση ναρκωτικών ουσιών, κατοχή και χρήση όπλου, ληστείες, εμπρησμοί κ.ά. (Γιαννόπουλου & Τσομπάνογλου, 2003).

Η νεανική παραβατικότητα αυξάνεται ολοένα και περισσότερο, πράγμα ιδιαίτερα επικίνδυνο, καθώς τα άτομα που εμφανίζουν σημάδια νεανικής παραβατικότητας τείνουν να είναι παραβατικοί και κατά την ενήλικη ζωή τους. Μάλιστα, όσον αφορά την οπλοχρησία, νέοι ενήλικες με σοβαρό ποινικό μητρώο, ως ανήλικοι, είναι εννέα φορές πιο πιθανό να εμπλακούν σε βίαια εγκλήματα με όπλα (Swanson et al., 2022).

Για τον λόγο αυτό, οι περιορισμοί στην κατοχή όπλων πρέπει να επικεντρώνονται σε νεαρούς εφήβους, που διαπράττουν σοβαρά εγκλήματα και στον περιορισμό της παράνομης πρόσβασης σε όπλα (Swanson et al., 2022). Ακόμη, εκτός από την οπλοχρησία, οι εμπρησμοί που προκαλούνται από παιδιά, είναι ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα και αποτελεί μια επικίνδυνη μορφή νεανικής παραβατικότητας. Μάλιστα, μεταξύ 2007 και 2011, αναφέρθηκαν 282,600 σκόπιμες πυρκαγιές ετησίως στις ΗΠΑ, όπου το 40% των συλληφθέντων ήταν κάτω των 18 ετών (Peters & Freeman, 2015).

Επιπλέον, η κακομεταχείριση ή και ο βασανισμός ζώων συνδέεται με διάφορους τύπους παραβατικής συμπεριφοράς, όπως ληστεία, βανδαλισμός, βίαια εγκλήματα, σοβαρά εγκλήματα ιδιοκτησίας, παρενόχληση και καταναγκασμό για σεξουαλικές πράξεις (Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). Τα άτομα μάλιστα, που έχουν εμπλακεί σε περισσότερες από μία πράξεις κακομεταχείρισης ζώων παρουσιάζουν πιο εύκολα παραβατική συμπεριφορά σε σύγκριση με εκείνους που δεν έχουν εμπλακεί ή έχουν εμπλακεί σε λιγότερες πράξεις κακομεταχείρισης ζώων (Longobardi & Badenes-Ribera, 2019).

Ακόμη, η νεανική παραβατικότητα, επεκτείνεται και στο σχολικό πλαίσιο, με την εκδήλωση σχολικών μορφών βίας. Μορφές βίαιης συμπεριφοράς, που εκδηλώνονται στο σχολείο αποτελούν: η λεκτική, ψυχολογική και σωματική βία, η σεξουαλική βία ή παρενόχληση, η ηλεκτρονική βία, η ρατσιστική βία, η διαπροσωπική βία κ.ά. Η λεκτική βία θεωρείται μια από τις πιο συνηθισμένες μορφές βίας σε παιδιά.

Επιπλέον, στη σεξουαλική βία ή παρενόχληση περιλαμβάνονται *«οι χειρονομίες, τα ανεπιθύμητα αγγίγματα, τα σεξουαλικά υπονοούμενα, οι φωτογραφίες ερωτικού περιεχομένου και τα σεξιστικά σχόλια»* (Κοντογιάννης, 2016). Παράλληλα μορφές μαθητικής παραβατικότητας, αποτελούν οι μικροκλοπές, το σκασιαρχείο (απουσία χωρίς σοβαρό λόγο

από το σχολείο) (Kearney, 2008), οι βανδαλισμοί, οι καταλήψεις, οι οποίες μάλιστα αποτελούν «τελετουργίες βίας», οι οποίες καλλιεργούν σε όσους συμμετέχουν σε αυτές, μία ψευδαίσθηση επαναστατικότητας (Γκότοβος, 2015), η φθορά ξένης ιδιοκτησίας κ.ά.

Επιπλέον, η ενδοοικογενειακή βία, η σκληρή γονική ανατροφή και η κατανάλωση αλκοόλ από τους γονείς συνδέονται με την κακομεταχείριση ζώων και την παραβατική συμπεριφορά των παιδιών, ενώ τα παιδιά από βίαια σπίτια ή με γονείς που κακομεταχειρίζονται ζώα, έχουν μεγάλες πιθανότητες να παρουσιάσουν παραβατική συμπεριφορά (Becker et al., 2004).

Μάλιστα, οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες επηρεάζουν την εμφάνιση της παραβατικότητας και της προβληματική κατανάλωσης μεγάλης ποσότητας αλκοόλ και μπορεί να οδηγήσουν και σε κοινωνική παραβατικότητα (Curcio, Mak & George, 2013). Όσον αφορά, την Λευκή Παραβατικότητα (White-collar crime), αυτή περιλαμβάνει εγκλήματα, που διαπράττονται από άτομα σε θέσεις εξουσίας και σεβασμού, όπως εταιρικές απάτες, καταχρήσεις και οικονομικές απάτες (Michel & Galperin, 2023).

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των παραβατικών φαινομένων είναι απαραίτητη η συντονισμένη συνεργασία μεταξύ κοινωνικών, εκπαιδευτικών και δικαστικών φορέων, διασφαλίζοντας την κοινωνική σταθερότητα και δικαιοσύνη.

1.3 Αιτίες παραβατικότητας

Οι αιτίες πρόκλησης ή και εμφάνισης μιας παραβατικής συμπεριφοράς, περιλαμβάνουν κοινωνικο-οικονομικούς, ψυχολογικούς αλλά και πολιτισμικούς παράγοντες (Zakaria et al., 2022).

Πιο αναλυτικά παράγοντες, όπως οι συνθήκες διαβίωσης, η κακή οικονομική κατάσταση και η έλλειψη δυνατοτήτων για ανέλιξη, έχουν ως αποτέλεσμα την απογοήτευση των ατόμων, ενώ ξυπνούν και αισθήματα αδικίας και ματαίωσης (Gold, 2020).

Η οικονομική δυσπραγία των ατόμων είναι ένας βασικός παράγοντας που ενδέχεται να οδηγήσει το άτομο σε παράνομες πράξεις. Επιπλέον, η άσχημη οικογενειακή κατάσταση, η παραμέληση από τους γονείς, οι βίαιες συμπεριφορές στο οικογενειακό περιβάλλον, όπως και το γενικότερο περιβάλλον και οι προσλαμβάνουσες του ατόμου από αυτό, το καθορίζουν και διαμορφώνουν την προσωπικότητα του και τη συμπεριφορά του. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του ατόμου και ενδέχεται να οδηγήσουν σε παραβατικές

συμπεριφορές είναι η έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης και οικογενειακής στήριξης (Mlay & Mpeta, 2023).

Επομένως, μια παραβατική συμπεριφορά μπορεί να οφείλεται τόσο σε κοινωνικούς και οικονομικούς όσο και σε ψυχολογικούς λόγους (Costello & Laub, 2020). Φυσικά για την προστασία των πολιτών και του συνόλου της κοινωνίας είναι ιδιαίτερα σημαντική η εφαρμογή κατάλληλων στρατηγικών πρόληψης αλλά και αντίληψης των μηχανισμών και αιτιών μιας παραβατικής συμπεριφοράς. Επιπλέον, η βαθύτερη κατανόηση των αιτιών μιας παραβατικής συμπεριφοράς μπορεί να οδηγήσει και στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση τους.

Σε κάποιες κοινωνίες, η βία και η παρανομία μπορεί να θεωρούνται αποδεκτές ή ακόμα και θεμιτές, ως μέσα επίλυσης διαφορών ή επίτευξης στόχων. Σε συνδυασμό με τα προσωπικά χαρακτηριστικά και τα ψυχολογικά προβλήματα, όπως η αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας, η έλλειψη ενσυναίσθησης και ο παρορμητισμός, μπορεί να αυξηθεί η πιθανότητα εμπλοκής σε παραβατικές δραστηριότητες.

Επιπλέον, η απουσία δικτύων υποστήριξης, όπως φίλων, οικογένειας και κοινοτικών δομών, μπορεί να κάνει τα άτομα πιο ευάλωτα στην παραβατικότητα. Η αίσθηση απομόνωσης και η έλλειψη υποστήριξης μπορεί να οδηγήσουν σε αναζήτηση νοήματος και αποδοχής σε παραβατικές ομάδες (Zakaria et al., 2022). Ακόμη, η διαθεσιμότητα όπλων, ναρκωτικών και άλλων μέσων διάπραξης εγκλημάτων μπορεί να αυξήσει την παραβατικότητα. Η ευκολία με την οποία κάποιος μπορεί πλέον να αποκτήσει αυτά τα μέσα συχνά συνδέεται με την αύξηση των εγκληματικών δραστηριοτήτων.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τα αίτια του προβλήματος δεν πρέπει να εξετάζονται μόνο από την άποψη των ενδογενών παραγόντων. Στον τομέα της οικονομικής παραβατικότητας, η πολιτική κουλτούρα και ο χαρακτήρας των Ελλήνων συνδέονται στενά με τη μη συμμόρφωση με τους φόρους, λόγω του ατομικισμού και της έλλειψης κοινωνικής ευαισθησίας (Μητράκος, 2023).

Στην περίπτωση του ελληνικού κράτους φαίνεται πως αυτός είναι ο κύριος υπαίτιος για την ύπαρξη και την επικράτηση των ληξιπρόθεσμων φορολογικών οφειλών. Ορισμένοι από τους λόγους, για τους οποίους το κράτος ευνοεί αυτή την «κακή πρακτική» περιλαμβάνουν: την συνεχή αλλαγή των φορολογικών νόμων, τις ανεπαρκείς υποδομές για τους επιχειρηματίες και τις δραστηριότητές τους, τις κακώς οργανωμένες ελεγκτικές υπηρεσίες και την εχθρική στάση απέναντι στους φορολογούμενους.

Τα παραπάνω αποθαρρύνουν, αφενός, τους δίκαιους και καλοπροαίρετους πολίτες και, αφετέρου, ενθαρρύνουν τους πολίτες που έχουν ήδη επωφεληθεί από τη φοροδιαφυγή να συνεχίσουν να φοροδιαφεύγουν. Το άμεσο αποτέλεσμα είναι η δυσaráσκεια των πολιτών που φορολογούνται κανονικά και η έλλειψη εμπιστοσύνης στην αποτελεσματική διαχείριση των δημόσιων πόρων (Μητράκος, 2023). Το γεγονός αυτό οδηγεί στο να θεωρείται, από την πλευρά του φορολογούμενου, η ανεντιμότητα απέναντι στο σύστημα και τη φορολογική διοίκηση ως θεμιτό μέσο αποκατάστασης της φορολογικής δικαιοσύνης (Μητράκος, 2023).

Γενικότερα ως παράγοντες κινδύνου θεωρούνται όσοι συνδέονται, με την εμφάνιση παραβατικής ή αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Πιο αναλυτικά, ως παράγοντες κινδύνου, θεωρούνται οι συνθήκες, που αυξάνουν την πιθανότητα αποκλίνουσας συμπεριφοράς και δημιουργούν προβλήματα στην προσαρμογή και ένταξή του ατόμου στο περιβάλλον του. Επομένως, οι παράγοντες αυτοί επιδεινώνουν την κατάσταση και αυξάνουν την πιθανότητα ανάπτυξης και διατήρησης αποκλίνουσας και αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Jansen, 2022).

Πιο συγκεκριμένα, οι παράγοντες κινδύνου, που έχουν σχέση με την ανάπτυξη προβληματικών συμπεριφορών, συνήθως εμπίπτουν σε κάποιες κατηγορίες αιτιών όπως τα προσωπικά ή/και διαπροσωπικά αίτια, τα οικογενειακά και τα κοινωνικά αίτια (Sameroff, Gutman & Peck, 2003). Ως επιβαρυντικοί παράγοντες θεωρούνται η προσωπική προδιάθεση, η περιβαλλοντική και κοινωνική προδιάθεση, η διατήρηση της προβληματικής συμπεριφοράς στο άτομο, η οικογένεια και το περιβάλλον.

Οι προσωπικοί επιβαρυντικοί παράγοντες διακρίνονται σε βιολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες (Κουρκούτας, 2008). Η αντικοινωνική συμπεριφορά του ατόμου καθορίζεται από διάφορους παράγοντες, οι οποίοι έχουν σχέση τόσο με περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά όσο και με ατομικά χαρακτηριστικά (Cole, Cole & Lightfoot, 2005). Η αποκλίνουσα συμπεριφορά των ανηλίκων σχετίζεται επίσης με κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά, επιρροές από τους συνομηλίκους, αλλά και με προσωπικές απόψεις, συνήθειες και στάσεις των ίδιων των ατόμων.

Επιπλέον, οι προδιαθεσιακοί παράγοντες μπορούν να χωριστούν σε ατομικούς (φύλο, γενετική, ψυχική υγεία) και κοινωνικούς (οικογένεια, σχολείο, περιβάλλον) παράγοντες (Sameroff, 2000). Μάλιστα, το φύλο και η ηλικία έχουν καθοριστική σημασία για την εκδήλωση διάφορων συμπεριφορών. Τα αγόρια συνήθως, είναι πιο επιθετικά και επηρεάζονται από αρνητικά πρότυπα όπως οι βίαιοι γονείς, γι' αυτό και συχνά αναφερόμαστε σε αυτά, ως νεαρούς παραβάτες.

Από την άλλη πλευρά, στα κορίτσια, η επιθετικότητα πολλές φορές εσωτερικεύεται και εκδηλώνεται με τη μορφή «σωματικού πόνου», τάσεων για απομόνωση αλλά και συναισθηματικών διαταραχών (π.χ. κατάθλιψη). Βέβαια, οι διαφορές μεταξύ των φύλων στη συμπεριφορά δεν φαίνεται να είναι βιολογικά καθορισμένες και οι κοινωνικές διακρίσεις μεταξύ τους δικαιολογούν πλήρως τις υπάρχουσες διαφορές, που προκύπτουν (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001).

Προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει ότι τα κορίτσια που εμπλέκονται σε εγκληματική συμπεριφορά αποτελούν μειοψηφία, αλλά πλέον αναγνωρίζεται ότι η συμμετοχή των κοριτσιών σε εγκληματικές πράξεις έχει αυξηθεί σημαντικά (Siegel, Senna & Welsh, 2000). Οι επιρροές του φύλου και το στατιστικό πλεονέκτημα των αγοριών, στην εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς έχουν επίσης αποδειχθεί από άλλες μελέτες. Μάλιστα, η επίδραση του φύλου φαίνεται ότι επηρεάζει την τάση για παραβατική συμπεριφορά, ενώ η ηλικία και το επίπεδο μόρφωσης δεν φαίνεται να έχουν σημαντική επίδραση (Mears, Ploeger & Warr, 1998).

Από την άλλη, οι ψυχικές διαταραχές, που έχουν σχέση με προσωπικούς παράγοντες και περιβαλλοντικούς παράγοντες ενοχοποιούνται συχνά για αντικοινωνική συμπεριφορά μεταξύ των νέων. Οι διαταραχές αυτές εμφανίζονται ήδη, από την πρώιμη παιδική ηλικία (π.χ. διαταραχή ελλειμματικής προσοχής, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας, αντιθετική προκλητική διαταραχή, μαθησιακές δυσκολίες, διαταραχές της διάθεσης, αγχώδεις διαταραχές) και συνδέονται με το ψυχοκοινωνικό περιβάλλον, προκαλώντας την ανάπτυξη αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Κάκουρος & Μανιαδάκη, 2002).

Μάλιστα, τα παιδιά με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ), διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο κακοποίησης και παραβατικότητας στην εφηβεία και την πρώιμη ενήλικη ζωή (De Sancti et al., 2008). Ενώ, πρόσφατα ευρήματα δείχνουν ότι η συνυπάρχουσα κατάθλιψη με άλλες ψυχικές διαταραχές επηρεάζουν τους νέους, που εκφράζουν θυμό και επιθετικότητα και επιδίδονται σε κατάχρηση ουσιών (Price et al., 2011).

Γενικότερα, οι ψυχικά ασθενείς ανήλικοι είναι πιο πιθανό να είναι παραβατικοί. Η κατάθλιψη και γενικότερα οι ψυχικές διαταραχές, μπορεί να οφείλονται για την εκδήλωση μιας αντικοινωνικής συμπεριφοράς και αποτελούν σημαντικούς προγνωστικούς παράγοντες ψυχοκοινωνικών δυσκολιών (Price et al., 2011). Ωστόσο, αν μια παραβατική συμπεριφορά, οφείλεται σε ψυχικές διαταραχές, απαιτούνται και διαφορετικές θεραπείες.

Επιπλέον, η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, αποτελεί ένα σύνθετο κοινωνικό πρόβλημα. Μάλιστα, η εξάρτηση από τα ναρκωτικά αποτελεί ποινική μορφή νεανικής παραβατικότητας (Κότσαλης, Μαργαρίτης & Φαρσεδάκης, 2010), που μπορεί να οδηγήσει σε παραβατικές συμπεριφορές. Κοινωνιολόγοι και ψυχολόγοι αποδίδουν την αύξηση του φαινομένου αυτού στην ευκολότερη πρόσβαση σε τέτοιες ουσίες, στην οικονομική κρίση και στην αποδυνάμωση των ισχυρών κοινωνικών θεσμών (οικογένεια, φίλεις και κοινωνική αποξένωση). Άλλωστε πλέον, στην σημερινή κοινωνία η πρόσβαση στο κάπνισμα, το αλκοόλ και τις ναρκωτικές ουσίες είναι ευκολότερη.

Βέβαια, το κάπνισμα υποβαθμίζεται όλο και περισσότερο στους νέους, ενώ η συχνή και υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ συνδέεται με κατάθλιψη, μαθησιακές δυσκολίες, άγχος και αντικοινωνική συμπεριφορά. Οι νέοι υπό την επήρεια αλκοόλ είναι πιο πιθανό να διαπράξουν ποινικά αδικήματα (επιθετικότητα, βίαιη συμπεριφορά, τροχαία αδικήματα). Βέβαια, η πιο σοβαρή μορφή χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών είναι τα ναρκωτικά, ένα από τα πιο απαιτητικά προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας.

Εκτός από τους ατομικούς-προδιαθετικούς παράγοντες που λειτουργούν ως αίτια, για την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών, σημαντικό ρόλο έχουν και οι κοινωνικοί παράγοντες. Στους κοινωνικούς παράγοντες συγκαταλέγονται το οικογενειακό περιβάλλον, το επίπεδο εκπαίδευσης και μόρφωσης του ατόμου, το γενικότερο κοινωνικό περιβάλλον (παρέες συνομήλικων) αλλά και η επιρροή από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Η οικογένεια, ως σημαντικός κοινωνικός και εκπαιδευτικός θεσμός, έχει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς στα παιδιά. Τα άτομα επηρεάζονται από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Η επιρροή της οικογένειας είναι ισχυρή και ξεκινά όταν το παιδί είναι ευέλικτο και δεκτικό, ενώ διαρκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα και βασίζεται στους ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς.

Επομένως, ο θεσμός της οικογενείας είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς μέσα από αυτή το άτομο λαμβάνει την κατάλληλη αγάπη και φροντίδα για την ομαλή ανάπτυξη του (Πιανός, 2000). Οι οικογένειες παρέχουν τις πρώτες εμπειρίες και βιώματα, που είναι απαραίτητα για τη φυσιολογική ανάπτυξη του ατόμου. Οι οικογένειες είναι σημαντικό να ικανοποιούν βασικές ανάγκες των παιδιών, προσφέροντας ασφάλεια, κίνητρα για εξέλιξη και ανάπτυξη, καθοδήγηση, στήριξη και ελευθερία. Οι συγκρούσεις, οι εντάσεις και το δυσλειτουργικό κλίμα μέσα στην οικογένεια συνδέονται με την παραβατικότητα.

Η επιστημονική βιβλιογραφία υποδεικνύει ότι η βία, η παραμέληση και η παιδική κακοποίηση είναι πιο συχνές μεταξύ εκείνων, που έχουν υποστεί παρόμοια μεταχείριση στην παιδική ηλικία (Γεωργούλας, 2000), ενώ τα ευρήματα των Ryan, Williams & Courtney (2013) υποδεικνύουν ότι η συνεχής παραμέληση και ο κακός γονικός έλεγχος διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επανάληψη της παραβατικής συμπεριφοράς. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η γονεϊκή παραβατικότητα και τα ζητήματα κοινωνικής δυσπροσαρμογής, τα οποία συμβάλλουν στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς από τα ανήλικα παιδιά.

Ουσιαστικά,, οι οικογενειακοί παράγοντες, που ενδέχεται να οδηγήσουν στην εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών, σχετίζονται με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων, τα πρότυπα συμπεριφοράς, τη γονική πειθαρχία και τα επίπεδα γονικής εποπτείας, τη δυσλειτουργία της οικογένειας, τη θυματοποίηση των παιδιών, την παραμέληση, την κακοποίηση, την ενδοοικογενειακή βία και την πίεση για ακαδημαϊκές επιδόσεις (Παπαστυλιανού, 2000). Βέβαια, η κατάρτιση και η εκπαίδευση, μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση της παραβατικότητας (Γεωργούλας, 2000).

Επιπλέον, ιδιαίτερα σημαντική είναι και η επίδραση του σχολικού περιβάλλοντος, στην εμφάνιση της νεανικής παραβατικότητας. Πολύ συχνό φαινόμενο, αναφορικά με την νεανική παραβατικότητα είναι πως συνήθως οι ανήλικοι παραβάτες δείχνουν έντονη αποστροφή προς το σχολικό περιβάλλον, ενώ εντοπίζεται και έντονη σχολική διαρροή. Μάλιστα, τα χαρακτηριστικά των νεαρών παραβατών περιλαμβάνουν κακή σχολική επίδοση, άρνηση συμμετοχής σε σχολικές δραστηριότητες, συχνές απουσίες και άσχημη συμπεριφορά.

Η κακή σχολική φοίτηση διαταράσσει τη φυσιολογική κοινωνικοποίηση των νέων και συνδέεται με κάθε είδους αντικοινωνική συμπεριφορά. Επιπλέον, η άρνηση των νέων να παρακολουθήσουν το σχολείο μπορεί να οφείλεται σε οικογενειακούς λόγους, όπως οι καθημερινές συγκρούσεις, η βία, ο αυταρχισμός, η στέρηση ή η απόρριψη της στοργής, η φτώχεια και η έλλειψη ελπίδας για το μέλλον. Οι αιτίες αυτές δημιουργούν συναισθηματικά και ψυχολογικά προβλήματα, όπως μοναξιά, δυστυχία, χαμηλή αυτοεκτίμηση και αίσθημα αναξιοσύνης, που τους κρατούν μακριά από το σχολικό περιβάλλον (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001). Η σχολική φοβία και το άγχος για το σχολείο λόγω του άγχους των βαθμών και των εξετάσεων μπορεί επίσης να είναι αιτία μη φοίτησης.

Ακόμη, στα παιδιά και τους εφήβους, οι σχέσεις με τους συνομηλίκους αποτελούν ισχυρό προγνωστικό παράγοντα της ψυχικής υγείας. Μάλιστα, φαίνεται πως υπάρχει θετική σχέση μεταξύ της κοινωνικής υποστήριξης από τους συνομηλίκους και της ψυχολογικής ευημερίας

των νέων. Οι σχέσεις με τους συνομηλίκους είναι σημαντικές επειδή είναι πολυδιάστατες. Τα παιδιά μέσα από την αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους τους, κατανοούν και εκτιμούν τις θέσεις των άλλων και αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες, που δεν είναι εφικτό να αναπτυχθούν εντός της οικογένειας (Μακρή-Μπότσαρη, 2020). Η ηλικιακή ευαλωτότητα, η αυτοεκτίμηση, η δύναμη, η ανάγκη για στοργή και η εκπλήρωση της αίσθησης του ανήκειν, ωθούν τους νέους στη δημιουργία ομάδων συνομηλίκων.

Επιπλέον, σημαντικό ρόλο έχουν και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τύπος, τηλεόραση, διαδίκτυο), τα οποία κατηγορούνται ότι ελέγχουν τη διαμόρφωση της ομαδικής συνείδησης, μέσω της προβολής προτύπων συμπεριφοράς, όπως αναφέρει ο Durkheim (Γεωργούλας, 2000). Τα μέσα ενημέρωσης επηρεάζουν τα παιδιά στην έκφραση κρυφής επιθετικότητας. Η τηλεόραση καθώς και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια και το διαδίκτυο, όπου υπάρχει πρόσβαση σε βίαια παιχνίδια, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Μελέτες έχουν δείξει ότι τα μέσα ενημέρωσης χρησιμοποιούν αδιακρίτως τη βία σε παραγωγές, που απευθύνονται σε παιδιά και εφήβους, τα οποία μέσα από διαδικασίες μύησης, εμφανίζουν αντικοινωνικές ή/και παραβατικές συμπεριφορές. (Papageorgiou, 2020).

1.4 Συνέπειες παραβατικότητας

Οι συνέπειες της παραβατικότητας επηρεάζουν πολλούς τομείς, όπως την κοινωνία, την οικονομία, τον πολιτισμό και το φυσικό περιβάλλον. Αν και οι κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες της παραβατικότητας είναι συχνά πιο ορατές, οι συνέπειες στο φυσικό περιβάλλον είναι εξίσου σημαντικές, καθώς αφορούν την υποβάθμιση των οικοσυστημάτων και τη μείωση της βιοποικιλότητας.

Σε κοινωνικό επίπεδο, η παραβατικότητα επηρεάζει την κοινωνική συνοχή. Οι εγκληματικές δραστηριότητες δημιουργούν αισθήματα ανασφάλειας, οδηγώντας σε περιθωριοποίηση και κοινωνική απομόνωση. Ειδικότερα, οι νέοι, που εμπλέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές, όπως η βία και οι κλοπές, αντιμετωπίζουν εμπόδια στην κοινωνική τους ενσωμάτωση, καθώς στιγματίζονται και στερούνται ευκαιριών για προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη (Ryan, Williams & Courtney, 2013). Η αυξημένη παραβατικότητα συχνά απαιτεί περισσότερους πόρους, για αστυνόμευση και κοινωνική φροντίδα, επιβαρύνοντας παράλληλα και την οικονομία και ανακατανέμοντας κεφάλαια, που θα μπορούσαν να επενδυθούν σε κοινωνικές υποδομές (Gardiner, 2007).

Φαίνεται λοιπόν πως η παραβατικότητα έχει άμεσο αντίκτυπο και στην οικονομία επηρεάζοντας τις υποδομές και τις επενδύσεις. Η φθορά δημόσιων υποδομών, όπως κτίρια και μέσα μεταφοράς, απαιτεί σημαντικά κονδύλια για την αποκατάστασή τους. Παράλληλα, η οικονομική εγκληματικότητα, όπως η φοροδιαφυγή και το ξέπλυμα χρήματος, υπονομεύει τη φορολογική βάση των κρατών και επιδεινώνει τις κοινωνικές ανισότητες (Vaithilingam & Nair, 2007). Επιπλέον, οι παράνομες δραστηριότητες οδηγούν, επίσης, σε απώλειες φυσικών πόρων, επιδεινώνοντας την οικονομική κατάσταση των περιοχών, που εξαρτώνται από τους πόρους αυτούς.

Ωστόσο, η παραβατικότητα έχει σημαντικές συνέπειες και για το φυσικό περιβάλλον, ιδίως μέσω παράνομων δραστηριοτήτων, που επηρεάζουν άμεσα τα οικοσυστήματα και οι οποίες συνέπειες είναι ιδιαίτερα αισθητές τα τελευταία χρόνια λόγω της κλιματικής κρίσης.

Για παράδειγμα, η παράνομη υλοτομία αποτελεί μία από τις πιο επιζήμιες παραβατικές πράξεις για το περιβάλλον. Η ανεξέλεγκτη υλοτομία καταστρέφει τα δάση, τα οποία λειτουργούν ως σημαντικοί απορροφητές άνθρακα και παίζουν καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Επιπλέον, η καταστροφή των δασών οδηγεί σε διάβρωση του εδάφους, μειώνοντας τη γονιμότητά του και επιβαρύνοντας τις γεωργικές δραστηριότητες των τοπικών κοινοτήτων (Thompson & Magrath, 2021). Η απώλεια των δασών προκαλεί μακροπρόθεσμες ζημιές στα οικοσυστήματα, επηρεάζοντας αρνητικά τη βιοποικιλότητα και την ισορροπία των οικολογικών συστημάτων.

Από την άλλη πλευρά, η λαθροθηρία, η οποία περιλαμβάνει το παράνομο κυνήγι και τη σύλληψη άγριων ζώων, προκαλεί την εξαφάνιση πολλών ειδών, με αποτέλεσμα τη μείωση της βιοποικιλότητας. Αυτό έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, καθώς τα ζώα αυτά συχνά διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διατήρηση των οικοσυστημάτων (Zyambo et al., 2022). Επιπλέον, οι ενέργειες αυτές διαταράσσουν τα τροφικά πλέγματα και οδηγούν σε οικολογική ανισορροπία, η οποία μπορεί να έχει αλυσιδωτές επιπτώσεις σε άλλα είδη και στη γεωργία.

Μία ακόμη επιζήμια συνέπεια της παραβατικότητας, στο φυσικό περιβάλλον είναι τα τοξικά απόβλητα, που συχνά απορρίπτονται από τις βιομηχανικές μονάδες και τις επιχειρήσεις, στο έδαφος και στα υδάτινα σώματα, μολύνοντας το πόσιμο νερό και το έδαφος. Αυτή η μόλυνση έχει άμεσες επιπτώσεις στη δημόσια υγεία, καθώς οι τοξικές ουσίες διαχέονται στην τροφική αλυσίδα, επηρεάζοντας τόσο τους ανθρώπους όσο και τα ζώα (Rani et al., 2021). Επιπλέον, η

μακροχρόνια συσσώρευση τοξικών ουσιών στο περιβάλλον οδηγεί στη μείωση της γονιμότητας του εδάφους, καθιστώντας το ακατάλληλο για γεωργικές δραστηριότητες.

Επίσης, η χρήση μη εγκεκριμένων χημικών ουσιών στη γεωργία αποτελεί μια άλλη μορφή παραβατικότητας, που επηρεάζει το περιβάλλον. Οι τοξικές ουσίες, που χρησιμοποιούνται παράνομα στη γεωργία μολύνουν το έδαφος και τα υδάτινα αποθέματα, προκαλώντας μείωση της γονιμότητας του εδάφους και επηρεάζοντας αρνητικά την αγροτική παραγωγή. Η υπερβολική χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων διαταράσσει, επίσης, την τοπική βιοποικιλότητα, επηρεάζοντας αρνητικά τα οικοσυστήματα και την ανθρώπινη υγεία (Rani et al., 2021).

Ως γενικότερη συνέπεια των παράνομων δραστηριοτήτων, όπως η παράνομη υλοτομία και η ρύπανση, είναι η κλιματική αλλαγή. Η καταστροφή των δασών και η απώλεια βιοποικιλότητας μειώνουν την ικανότητα του πλανήτη να απορροφά τον άνθρακα, γεγονός που επιδεινώνει το φαινόμενο του θερμοκηπίου και αυξάνει τις παγκόσμιες θερμοκρασίες (Thompson & Magrath, 2021). Φυσικά, οι περιβαλλοντικές ζημιές από την παραβατικότητα έχουν μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην κλιματική αλλαγή, καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη για αυστηρότερους ελέγχους και περιβαλλοντική νομοθεσία.

Βέβαια, εκτός από τις σοβαρές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, η παραβατικότητα επιδρά καταλυτικά και στη ζωή του ανθρώπου, προκαλώντας όχι μόνο περιβαλλοντική υποβάθμιση, αλλά και βαθιές κοινωνικές, ψυχολογικές και οικονομικές συνέπειες.

Οι συνέπειες για τους παραβάτες, τους θύτες και τα θύματα των παραβατικών πράξεων περιλαμβάνουν ψυχολογικές, κοινωνικές, και νομικές επιπτώσεις, που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής, την κοινωνική τους θέση και τις ευκαιρίες για επανένταξη και προσωπική ανάπτυξη. Οι ποινές φυλάκισης, οι κοινωνικές ανισότητες και οι μακροχρόνιες επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των ατόμων είναι ορισμένες από τις συνέπειες.

Πιο συγκεκριμένα, η ποινική δικαιοσύνη, ως απάντηση στην παραβατικότητα, συχνά εφαρμόζει αυστηρές κυρώσεις, με τις ποινές φυλάκισης να είναι η συνηθέστερη μορφή τιμωρίας για σοβαρές παραβάσεις. Η φυλάκιση έχει πολλαπλές επιπτώσεις στη ζωή των παραβατών, καθώς όχι μόνο τους απομονώνει από την κοινωνία, αλλά τους στερεί επίσης τη δυνατότητα να διατηρήσουν κοινωνικές σχέσεις και να συμμετάσχουν στην αγορά εργασίας (Gardiner, 2007).

Παράλληλα, η μακροχρόνια παραμονή σε φυλακή συχνά εντείνει τα ψυχολογικά προβλήματα, όπως το άγχος και την κατάθλιψη, καθιστώντας δυσκολότερη την επανένταξη των ατόμων στην κοινωνία μετά την αποφυλάκισή τους (Travis, Western, & Redburn, 2014). Βέβαια, η φυλάκιση επηρεάζει όχι μόνο το άτομο, αλλά και την οικογένειά του. Οι οικογένειες των φυλακισμένων ατόμων συχνά αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες και κοινωνικό στιγματισμό. Μάλιστα, τα παιδιά των κρατουμένων είναι πιθανότερο να παρουσιάσουν ψυχολογικά προβλήματα και να εμπλακούν και τα ίδια σε παραβατική συμπεριφορά στο μέλλον (Murray & Farrington, 2008).

Από την άλλη πλευρά, τα άτομα που εμπλέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές συχνά εμφανίζουν ψυχικές διαταραχές, όπως διαταραχή μετατραυματικού στρες, κατάθλιψη και άγχος (Ryan et al., 2013). Οι εμπειρίες που σχετίζονται με την παραβατικότητα μπορούν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον συνεχούς ψυχολογικής έντασης και ανασφάλειας, που επηρεάζει αρνητικά τη δυνατότητα του ατόμου να αναπτύξει υγιείς κοινωνικές σχέσεις.

Όσον αφορά τα θύματα, οι παραβατικές συμπεριφορές, όπως η βία, η κλοπή και η σεξουαλική κακοποίηση, δημιουργούν τραύματα που μπορεί να έχουν μακροχρόνιες ψυχολογικές επιπτώσεις. Οι επιζώντες εγκληματικών ενεργειών ενδέχεται να παρουσιάσουν συμπτώματα διαταραχής μετατραυματικού στρες (PTSD), να αισθάνονται διαρκή φόβο και ανασφάλεια, και να δυσκολεύονται να επιστρέψουν σε μια φυσιολογική καθημερινότητα (Laursen & Veenstra, 2021).

Επομένως, η παραβατικότητα δημιουργεί κοινωνικές συνέπειες, που εκτείνονται πέρα από τα άτομα, που εμπλέκονται άμεσα, ενώ υπάρχουν και συνέπειες οικονομικής φύσεως, καθώς άτομα τα οποία που έχουν φυλακιστεί, δυσκολεύονται να ενταχθούν στην κοινωνία και την αγορά εργασίας, λόγω των ποινικών τους μητρώων, με αποτέλεσμα την αδυναμία οικονομικής αποκατάστασης (Gardiner, 2007).

Επιπλέον, η αυξημένη εγκληματικότητα οδηγεί σε αυξημένες δαπάνες για την αστυνόμευση, τη διαχείριση των φυλακών και την επανένταξη των παραβατών στην κοινωνία. Ενώ, οι οικονομικές ζημιές, που προκύπτουν από βανδαλισμούς, κλοπές και φθορές δημόσιων ή ιδιωτικών περιουσιών δημιουργούν σημαντικά κόστη για τις τοπικές κοινότητες, που συχνά δεν μπορούν να καλυφθούν από δημόσια κονδύλια (Vaithilingam & Nair, 2007).

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό, πως η παραβατικότητα έχει σημαντικές συνέπειες τόσο στο φυσικό περιβάλλον όσο και στη ζωή του ανθρώπου. Η καταστροφή των οικοσυστημάτων,

η απώλεια βιοποικιλότητας και η υποβάθμιση της ποιότητας του εδάφους και των υδάτων αποτελούν κρίσιμα προβλήματα, που επιβαρύνουν το περιβάλλον και την κοινωνία.

Παράλληλα, οι ανθρώπινες συνέπειες της παραβατικότητας, όπως η φυλάκιση, η ψυχολογική και οικονομική επιβάρυνση, καθιστούν απαραίτητη την ύπαρξη μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης, για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου. Η κοινωνία οφείλει να εφαρμόσει λύσεις, που θα προωθούν την επανένταξη των παραβατών, την προστασία των φυσικών πόρων και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τέλος, στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται συνοπτικά οι έννοιες που αναλύθηκαν στο κεφάλαιο αυτό.

Πίνακας 1 Συνοπτική παρουσίαση εννοιών 1^{ου} κεφαλαίου

Έννοια	Ορισμός	Χαρακτηριστικά
Παραβατικότητα	Η συμπεριφορά που παραβιάζει νομικούς και κοινωνικούς κανόνες.	Κοινωνικά προσδιοριζόμενη, εξελισσόμενη έννοια, δεν ταυτίζεται πάντα με το έγκλημα.
Έγκλημα	Η πράξη που τιμωρείται από τον ποινικό κώδικα.	Νομικά κατοχυρωμένη έννοια, ποινικά κολάσιμη, αξιολογείται από το δικαστικό σύστημα.
Θεωρίες εγκληματικότητας	Ερμηνευτικά σχήματα που εξηγούν την αιτία και τη φύση της παραβατικής συμπεριφοράς.	Π.χ. βιολογικές, ψυχολογικές, κοινωνιολογικές θεωρίες· συχνά αντιφατικές και πολιτισμικά εξαρτώμενες.
Κοινωνικός έλεγχος	Οι μηχανισμοί που χρησιμοποιούνται για την αποτροπή της παραβατικής συμπεριφοράς.	Θεσμικός (νόμοι, δικαιοσύνη) και άτυπος (οικογένεια, κοινότητα, σχολείο).

Κεφάλαιο 2. Παραβατικότητα και περιβάλλον

2.1 Μορφές παραβατικότητας στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον

Η σχέση της παραβατικότητας με τις ανθρώπινες δραστηριότητες, που ασκούνται στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον είναι σύνθετη και έχει σοβαρές επιπτώσεις τόσο στην οικονομία όσο και την κοινωνική ζωή (Zakaria et al., 2022). Σύμφωνα με τους Kokoravec & Mesko (2022), στα αγροτικά περιβάλλοντα, η εγκληματικότητα συχνά σχετίζεται με περιβαλλοντικά εγκλήματα και βία μεταξύ ατόμων.

Οι δραστηριότητες όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία, η υλοτομία, η αλιεία και άλλες, αποτελούν βασικούς πυλώνες της οικονομικής ζωής, αλλά η ένταση και η φύση, καθώς και οι παράνομες δράσεις στους τομείς αυτούς, μπορεί να προκαλέσουν παραβατικές συμπεριφορές, που αφορούν, την εκμετάλλευση και καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος (Thompson & Magrath, 2021).

Μία συχνή μορφή παραβατικής συμπεριφοράς είναι αυτή της παράνομης υλοτομίας, που όχι μόνο απειλεί τη βιοποικιλότητα και την οικολογική ισορροπία των δασών, αλλά και προκαλεί προβλήματα στην οικονομία των τοπικών κοινοτήτων, που εξαρτώνται από τη βιώσιμη δασική διαχείριση. Είναι επίσης συνδεδεμένη με οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα, που εκμεταλλεύονται τις αδυναμίες στην επιβολή του νόμου (Thompson & Magrath, 2021).

Παράλληλα, μια άλλη παραβατική δραστηριότητα, που αφορά τις δασικές εκτάσεις είναι οι εμπρησμοί. Άλλο σημαντικό ζήτημα είναι η παράνομη θήρα (Zyambo et al., 2022), που οδηγεί σε μείωση της βιοποικιλότητας και διατάραξη των οικοσυστημάτων. Αυτές οι ενέργειες υποσκάπτουν τις προσπάθειες διατήρησης και προστασίας της άγριας ζωής και μπορεί να έχουν σημαντικές οικονομικές απώλειες για τις τοπικές κοινότητες. Επίσης, συνήθως παραβιάζει κανονισμούς, που σχετίζονται με τις περιόδους κυνηγιού, τα προστατευόμενα είδη και τις επιτρεπόμενες περιοχές κυνηγιού.

Εικόνα 1 Λαθροθηρία (Πηγή: real.gr, χ.χ.)

Από την άλλη πλευρά, η ρύπανση και η υποβάθμιση του εδάφους και των υδάτινων πόρων, μέσα από την εφαρμογή παράνομων δράσεων, όπως η χρήση απαγορευμένων φυτοφαρμάκων (Bagheri et al., 2021) ή η απόρριψη αποβλήτων, αποτελούν επίσης σημαντικές μορφές παραβατικότητας. Αυτές οι πρακτικές έχουν σοβαρές επιπτώσεις τόσο για τον ίδιο τον άνθρωπο και την υγεία του όσο και για την ίδια την γεωργία, καθώς με αυτές τις παράνομες πρακτικές, μειώνεται η γονιμότητα του εδάφους και παράλληλα μολύνονται οι υδάτινοι πόροι.

ΠΡΟΣΤΙΜΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΕ	
Χωματερές C-378/13 2015 ως σήμερα 48,4 εκατ. €	
Αστικά λύματα C-167/14 Ως σήμερα 27,85 εκατ. €	
Επικίνδυνα απόβλητα C-584/14 Ως σήμερα 22,98 εκατ. €	
Αστικά λύματα στο Θριάσιο C-328/16 Ως σήμερα 5 εκατ. €	

Εικόνα 2 Πρόστιμα παραβατικότητας (Πηγή: contentarchive.wwf.gr, 2018)

Η παραβατικότητα μεταξύ των εργαζομένων στη γεωργία μπορεί να προκληθεί από διάφορους παράγοντες, πολλοί από τους οποίους συνδέονται και αλληλοενισχύονται. Οι αγρότες μερικές φορές αντιμετωπίζουν οικονομικές προκλήσεις, ως αποτέλεσμα της αστάθειας των τιμών των προϊόντων, των υψηλών εξόδων παραγωγής και της περιορισμένης πρόσβασης στη χρηματοδότηση (Gold, 2020). Αυτές οι πιέσεις μπορεί να οδηγήσουν σε εγκληματικές δραστηριότητες, όπως φοροδιαφυγή, παράνομη γεωργία και πώληση προϊόντων χωρίς άδεια. Ακόμη, οι αγρότες μπορεί να καταφύγουν σε παράνομα μέτρα για να αντιμετωπίσουν περιβαλλοντικά ζητήματα όπως ξηρασίες ή πλημμύρες. Παραδείγματα τέτοιων συμπεριφορών περιλαμβάνουν, τη χρήση απαγορευμένων χημικών ουσιών, την παράνομη άντληση νερού και την αποψίλωση των καλλιεργειών.

Επιπλέον, οι αγρότες μπορεί να συμμετέχουν σε παραβατικές δραστηριότητες, ως αποτέλεσμα της έλλειψης εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με τις μεθόδους βιώσιμης γεωργίας (Siebrecht, 2020). Η μη συμμόρφωση με νόμους και κανονισμούς προκαλείται συχνά από έλλειψη κατανόησης των νομικών απαιτήσεων και των επιπτώσεων στο περιβάλλον. Η αγορά και οι μεσάζοντες στο εμπόριο, μπορούν να ασκούν συνεχή πίεση, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην υιοθέτηση άλλων μεθόδων, όπως η αποφυγή μέτρων ποιότητας. Στην πραγματικότητα, η έλλειψη χρηματοδότησης ή η διαφθορά προκαλεί ανεπαρκή επιβολή του νόμου και των

κανονισμών σε πολλές αγροτικές περιοχές. Ως αποτέλεσμα, οι αγρότες μπορεί να γίνουν πιο παραβατικοί, καθώς πιστεύουν ότι δεν θα υπάρξουν επιπτώσεις για την παράνομη συμπεριφορά τους.

Οι κοινωνικοί και πολιτισμικοί κανόνες μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την παραβατική συμπεριφορά. Σε ορισμένες κοινότητες, οι παράνομες δραστηριότητες μπορεί να θεωρούνται αποδεκτές ή ακόμα και απαραίτητες για την επιβίωση και την ευημερία της κοινότητας. Αυτές οι δραστηριότητες μπορεί να περιλαμβάνουν κλοπή, βία, και ακόμα και φόνο. Παρόλο που κάποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι αυτές οι συμπεριφορές προέρχονται από ένα πρωτόγονο ένστικτο λόγω άμεσης επαφής με τη φύση, αυτό δεν τις δικαιολογεί.

Επιπλέον, προσωπικές και οικογενειακές δυσκολίες, όπως η ασθένεια, ο θάνατος ή οι οικογενειακές συγκρούσεις, μπορεί να οδηγήσουν τους αγρότες σε παράνομες δραστηριότητες ως έναν τρόπο διαχείρισης των δυσκολιών τους. Είναι επίσης συχνό φαινόμενο τα οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα να πιέζουν τους αγρότες να συμμετέχουν σε παράνομες πράξεις, όπως το λαθρεμπόριο αγαθών ή η εμπλοκή σε κυκλώματα διαφθοράς (Smith & McElwee, 2016).

Για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας στον αγροτικό τομέα, απαιτείται μια ολοκληρωμένη στρατηγική. Αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει οικονομική στήριξη για τους αγρότες, εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τις βιώσιμες πρακτικές, ενίσχυση της επιβολής του νόμου και προώθηση μιας κουλτούρας νομιμότητας και διαφάνειας. Αυτές οι δράσεις μπορούν να βοηθήσουν στη μείωση της παραβατικότητας και να διασφαλίσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη της γεωργίας.

Επιπλέον, η αντιμετώπιση της παραβατικότητας, που σχετίζεται με ανθρώπινες δραστηριότητες στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον απαιτεί μια πολυδιάστατη προσέγγιση. Αυτή περιλαμβάνει την ενίσχυση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης (Sulewski & Golas, 2019), την αυστηρότερη εφαρμογή των νόμων, τη βελτίωση των μηχανισμών ελέγχου και την ενθάρρυνση βιώσιμων πρακτικών. Τέτοια μέτρα μπορούν να συμβάλλουν στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στην προώθηση μιας αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπου και φύσης.

Επιπλέον, οι κλοπές μεταλλικών αντικειμένων έχουν αυξηθεί ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Ανάλογα με τη σύνθεσή τους, τα μεταλλικά αντικείμενα μπορούν να χωριστούν σε πρωτεύουσες και δευτερεύουσες ομάδες. Συγκεκριμένα, οι κλοπές χαλκού και σιδήρου ανήκουν στις βασικές κατηγορίες, ενώ οι κλοπές αλουμινίου και μπρούντζου ανήκουν στις δευτερεύουσες κατηγορίες (Χατζηπαναγιώτου, 2013). Χάλκινα αντικείμενα είναι τα

ηλεκτρικά καλώδια, οι μετασχηματιστές, οι χάλκινες βαλβίδες και οι χάλκινοι σωλήνες, ενώ τα καλύμματα φρεατίων, οι κάδοι απορριμμάτων, οι σιδηροδρομικές γραμμές για σταθερά δίκτυα μεταφορών, ο οπλισμός, οι φράχτες και τα είδη διασκέδασης είναι παραδείγματα σιδερένιων αντικειμένων (Ράπτης, 2000). Επιπλέον, εκτός από τα παραπάνω, κλέβονται και διάφορα άλλα χάλκινα αντικείμενα, όπως καμπάνες, αγάλματα και φανάρια νεκροταφείων, μαζί με διάφορα αλουμινένια αντικείμενα, όπως φύλλα αλουμινίου, σωλήνες άρδευσης και διάφορα άλλα κομμάτια αλουμινίου (Δημητρίου, 2009).

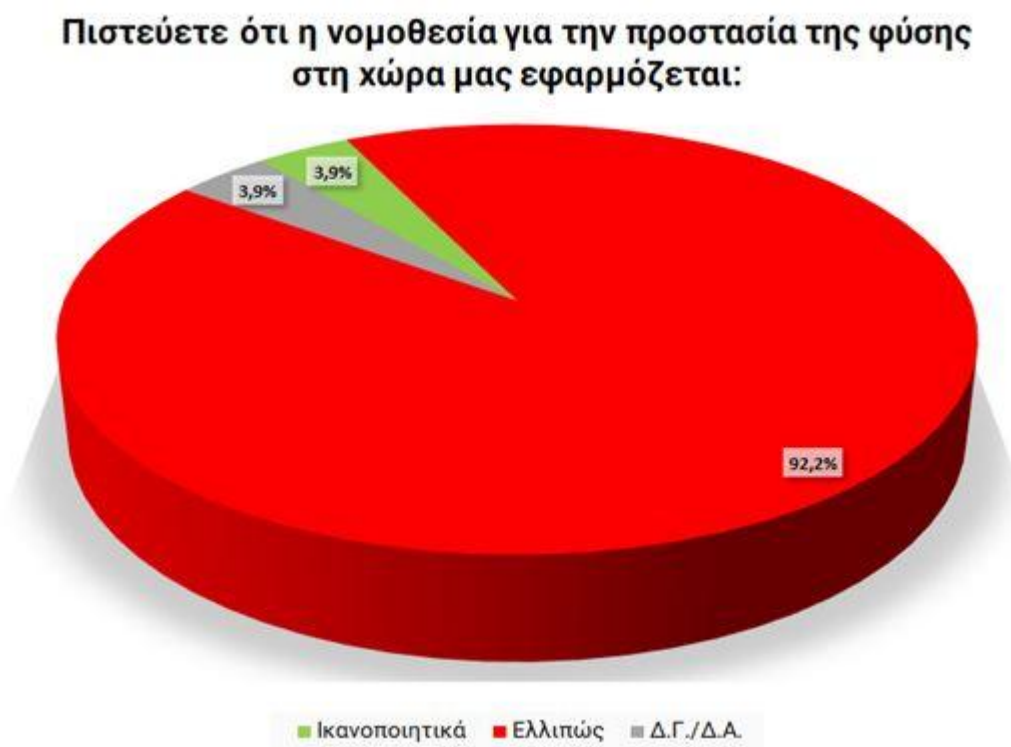
Πέρα από την τιμή των κλεμμένων αγαθών, το κόστος αποκατάστασης, τις συνέπειες ή παρενέργειες, από την καταστροφή των συστημάτων άρδευσης και ύδρευσης, ηλεκτρικής ενέργειας, μεταφοράς, τους κινδύνους δημόσιας ασφάλειας, την περιβαλλοντική καταστροφή κυρίως από την καύση καλωδίων, για την αφαίρεση χαλκού και την ανεξέλεγκτη διάθεση και διαχείριση των αποβλήτων, υπάρχει επίσης απροθυμία για να νέες επενδύσεις, σε επιχειρήσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, λόγω υψηλών κινδύνων από πιθανές ζημιές και κλοπές, τον αθέμιτο ανταγωνισμό και πολλά άλλα (Χατζηπαναγιώτου, 2013). Όλα τα παραπάνω, συμβάλλουν στις τεράστιες επιπτώσεις του φαινομένου της παρανομίας στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον (Χατζηπαναγιώτου, 2013).

Επίσης, ένα άλλο είδος-μορφή παραβατικότητας αφορά την παράνομη καύση βαρέων μετάλλων και συγκεκριμένα αυτών που περιέχουν μόλυβδο. Για την ακρίβεια, κατά την καύση των μετάλλων αυτών, οι επικίνδυνες χημικές ουσίες εξαερώνονται και έπειτα μέσω της βροχής καταλήγουν, στο έδαφος και στα ποτάμια, με αποτέλεσμα την έκθεση των ανθρώπων σε βλαβερές και επιζήμιες για την υγεία ουσίες αλλά και φυσικά την μόλυνση του περιβάλλοντος. Μάλιστα, ειδικά στην περίπτωση της παράνομης καύσης μπαταριών, οι βλαβερές συνέπειες στους ζωντανούς οργανισμούς είναι τεράστιες, καθώς περιέχουν διάφορα διαβρωτικά οξέα επικίνδυνα για την υγεία. Ακόμη, πολλές μπαταρίες περιέχουν εύφλεκτα υλικά και μπορούν να προκαλέσουν φωτιά, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που απορρίπτονται κοντά σε δάση (Χατζηπαναγιώτου, 2013).

2.2 Τρόποι αντιμετώπισης παράνομων δραστηριοτήτων

Οι παράνομες δραστηριότητες στο φυσικό περιβάλλον, όπως η παράνομη αλιεία, η παράνομη υλοτομία και το παράνομο εμπόριο άγριας ζωής, αποτελούν σοβαρή απειλή για την οικολογική ισορροπία και τη βιωσιμότητα των φυσικών πόρων. Η καταπολέμηση αυτών των παράνομων δραστηριοτήτων απαιτεί πολυδιάστατες προσεγγίσεις που συνδυάζουν νομικά, οικονομικά και

κοινωνικά εργαλεία. Στη βάση αυτής της προσπάθειας, βρίσκεται η ανάγκη για ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο, που περιλαμβάνει αυστηρότερη επιβολή νόμων, καλύτερη παρακολούθηση και καταγραφή των παράνομων ενεργειών, καθώς και την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας. Μάλιστα η σημασία του περιορισμού των παράνομων ενεργειών στο φυσικό περιβάλλον, συσχετίζεται άμεσα με τις ανησυχίες των πολιτών για το φυσικό περιβάλλον και την μη προστασία της φύσης από τη νομοθεσία, όπως παρουσιάζεται και στο παρακάτω γράφημα.

Εικόνα 3 Πιστεύετε ότι η νομοθεσία για την προστασία της φύσης στη χώρα μας εφαρμόζεται; (Πηγή: greenagenda.gr, 2018)

Η αντιμετώπιση των παράνομων δραστηριοτήτων στη φυσικό περιβάλλον απαιτεί μια πολυδιάστατη προσέγγιση που συνδυάζει την κατανόηση της βιολογίας των προβλημάτων, την εφαρμογή επιστημονικών αρχών, τη συνεργασία των ενδιαφερομένων, την τεχνολογική καινοτομία, και την ενίσχυση της επιβολής του νόμου. Αυτή η προσέγγιση περιλαμβάνει διάφορους τομείς, όπως η διαχείριση των αρπακτικών ειδών, η καταπολέμηση της παράνομης αλιείας, και η μείωση της παράνομης απόρριψης αποβλήτων.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η κατανόηση της βιολογίας του προβλήματος, για την αποτελεσματική διαχείριση των παράνομων πυροβολισμών αρπακτικών ειδών. Είναι σημαντικό να μελετηθούν, οι χωροχρονικές κατανομές των πυροβολισμών, τα είδη που στοχεύονται, και οι πρακτικές χρήσης γης που σχετίζονται με αυτά. Η συγκέντρωση αξιόπιστων δεδομένων, μέσω επιτόπιων ερευνών και νεκροψιών μπορεί να αποκαλύψει την έκταση του προβλήματος και τις επιπτώσεις της παράνομης θήρας στη θνησιμότητα των αρπακτικών (Thomason, Wallen & Katzner, 2023).

Επιπλέον, η κατανόηση των κοινωνικών και συμπεριφορικών πτυχών των εγκλημάτων, κατά της άγριας ζωής, μέσω εγκληματολογικών και νομικών προοπτικών, μπορεί να βοηθήσει εξίσου στην ανάπτυξη στρατηγικών επιβολής του νόμου και διαχείρισης των παραβατικών προβλημάτων. Για παράδειγμα στις περιπτώσεις που κτηνοτρόφοι δέχονται συχνά επιθέσεις στα κοπάδια τους, από άγρια αρπακτικά, προτείνεται η χρήση μη θανατηφόρων μέτρων, όπως οι φύλακες σκύλοι, για την προστασία των κοπαδιών από αρπακτικά.

Τα μέτρα αυτά μάλιστα, αποδείχθηκαν τα πιο αποτελεσματικά στην προστασία των ζώων, από επιθέσεις, μειώνοντας σημαντικά τις απώλειες, λόγω αρπακτικών σε σύγκριση με τις περιπτώσεις όπου χρησιμοποιήθηκαν μέτρα θανατηφόρας αντιμετώπισης, όπως το κυνήγι. Φυσικά, για την αλλαγή τη στάσης των κτηνοτρόφων απέναντι στα αρπακτικά ζώα χρειάζεται και η παροχή κατάλληλης εκπαίδευσης και ενημέρωσης τους, ώστε να ευαισθητοποιηθούν και να εφαρμόσουν τα νέα μέτρα προστασίας των κοπαδιών τους (Peñaranda & Simonetti, 2023).

Από την άλλη πλευρά, σχετικά με το παράνομο εμπόριο άγριας ζωής προβάλλονται στρατηγικές, όπως αφίσες, βίντεο και δημόσιες εκδηλώσεις, για να αποθαρρύνουν την κατανάλωση προϊόντων, που προέρχονται από άγρια είδη ή /και είδη προς εξαφάνιση, όπως το κέρατο ρινόκερου, τα μέρη τίγρης και οι φολίδες παγκολίνων (Vu, 2023).

Ακόμη, σύμφωνα με τους Wilson & Lipsey (2000), τα προγράμματα πρόκλησης στην ύπαιθρο (wilderness challenge programs) αποτελούν καινοτόμες παρεμβάσεις, που στοχεύουν στη μείωση της παραβατικότητας, μέσω της συμμετοχής των νέων σε απαιτητικές φυσικές δραστηριότητες, όπως η πεζοπορία, η αναρρίχηση και η κατασκευή καταλυμάτων σε υπαίθριες συνθήκες. Αυτά τα προγράμματα αξιοποιούν το φυσικό περιβάλλον ως πεδίο δράσης, όπου οι συμμετέχοντες εκτίθενται σε πρωτόγνωρες και απαιτητικές εμπειρίες που απαιτούν επιμονή, αυτοέλεγχο και συνεργασία. Η διαρκής αντιμετώπιση προκλήσεων μέσα σε αυτό το πλαίσιο οδηγεί στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, της αυτοεκτίμησης και της αίσθησης εσωτερικού

ελέγχου, παράγοντες που συνδέονται με τη μείωση αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών.

Επιπλέον, η ομαδική διάσταση των προγραμμάτων συμβάλλει σημαντικά στη βελτίωση των διαπροσωπικών δεξιοτήτων των συμμετεχόντων. Οι δραστηριότητες που απαιτούν συνεργασία, επικοινωνία και αλληλεξάρτηση μέσα σε ένα απαιτητικό φυσικό περιβάλλον, βοηθούν τους νέους να κατανοήσουν τη σημασία της ομαδικότητας και να αναπτύξουν θετικές κοινωνικές συμπεριφορές. Τα προγράμματα που ενσωματώνουν θεραπευτικές παρεμβάσεις, όπως ομαδικές συνεδρίες και συμβουλευτική, φαίνεται να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά, καθώς διευκολύνουν τη μεταφορά των εμπειριών από το υπαίθριο περιβάλλον στην καθημερινή ζωή των νέων. Συνολικά, ο συνδυασμός φυσικών προκλήσεων, θεραπευτικών εργαλείων και ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων καθιστά τα προγράμματα αυτά ένα πολύτιμο εργαλείο για τη μείωση της παραβατικότητας.

Επίσης, ως στρατηγικές αντιμετώπισης των παράνομων δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον, προτείνονται η δημιουργία συνεργατικών δικτύων και η πολυθεσμική συνεργασία, οι οποίες είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προκλήσεων. Οι συνεργασίες μεταξύ κυβερνητικών οργανισμών, ερευνητών, ιδιωτικών οργανισμών και τοπικών κοινοτήτων ενισχύουν την εφαρμογή μέτρων διατήρησης, ενώ παράλληλα μειώνουν τις περιπτώσεις παράνομων δραστηριοτήτων. Η συμμετοχή και η ευαισθητοποίηση του κοινού, ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο, είναι ιδιαίτερα σημαντικές, για την υποστήριξη των πρωτοβουλιών διατήρησης αλλά και για την ενθάρρυνση της συμμόρφωσης με τους νόμους περί άγριας ζωής (Thomason, Wallen & Katzner, 2023).

Όσον αφορά την καταπολέμηση της παράνομης αλιείας, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών, όπως τα αυτόματα συστήματα εντοπισμού και αναγνώρισης ειδών, μπορεί να βοηθήσει στη βελτίωση της παρακολούθησης και της διαχείρισης των αλιευμάτων. Αυτές οι τεχνολογίες μπορούν να συμβάλουν στη λεπτομερή καταγραφή των αλιευμάτων αλλά και στη ρύθμιση των ετήσιων ποσοστώσεων (Standal & Hersoug, 2023).

Επιπλέον, άλλες πρακτικές αντιμετώπισης των παράνομων δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον, περιλαμβάνουν την φυσική επιτήρηση και επιθεώρηση, τόσο μέσω των θαλάσσιων υδάτων όσο και από τον αέρα και τους τακτικούς λιμενικούς ελέγχους των αλιευτικών σκαφών (Constantino et al., 2022; Auld et al., 2023). Φυσικά, εξίσου σημαντική είναι και η ανάπτυξη μιας ενιαίας κρατικής αλιευτικής πολιτικής, και η θέσπιση συγκεκριμένης νομοθεσίας, για τον περιορισμό της αυξανόμενης παράνομης αλιείας (Constantino et al.,

2022). Μάλιστα, τρεις εξιδεικευμένοι οργανισμοί του ΟΗΕ (ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας και ο Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός), έχουν αναπτύξει εργαλεία και πρωτόκολλα για την αντιμετώπιση των ζητημάτων, που σχετίζονται με την παράνομη αλιεία (Auld et al., 2023). Αυτά τα εργαλεία περιλαμβάνουν μέτρα, για τη διαχείριση των αλιευτικών πόρων, τις συνθήκες εργασίας και την ασφάλεια των σκαφών (Auld et al., 2023).

Ωστόσο, η επιτυχία αυτών των μέτρων εξαρτάται από τη συμμετοχή και την αποδοχή των αλιέων, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μέσω διαλόγου και συνεργασίας με τις αρχές και την επιστημονική κοινότητα. Βέβαια, σε μελέτη των James et al. (2023), σχετικά με την παράνομη αλιεία γαρίδας, στο Βόρειο Περού, φαίνεται πως οι ενέργειες επιβολής του νόμου, όπως οι κατασχέσεις αλιευτικών εργαλείων και οι επιβολές προστίμων, είναι περιορισμένες και σποραδικές, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση της παράνομης δραστηριότητας (James et al., 2023),

Ωστόσο, στην ίδια μελέτη οι αλιείς έχουν εκφράσει ενδιαφέρον, για την απόκτηση γνώσεων, σχετικά με τις επιπτώσεις τους στο οικοσύστημα και φαίνονται πρόθυμοι για συνεργασία με ερευνητές, με στόχο τη μείωση του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος (James et al., 2023).

Από την άλλη, η διαχείριση των απορριμμάτων στον κατασκευαστικό κλάδο είναι επίσης σημαντική για την προστασία του περιβάλλοντος. Η ενίσχυση του συστήματος διοίκησης και επιτήρησης, η επένδυση σε βιώσιμες πρακτικές απόρριψης, και η ανάπτυξη ενός οργανωμένου συστήματος εμπορίας αποβλήτων, μπορεί να μειώσουν τις παράνομες πρακτικές. Παράλληλα, η ευαισθητοποίηση για την περιβαλλοντική προστασία και η εφαρμογή αυστηρών κανονιστικών πλαισίων μπορούν να αποτρέψουν την παράνομη απόρριψη αποβλήτων (Yuan et al., 2023). Ακόμη, για την αντιμετώπιση της παράνομης υλοτομίας χρειάζεται η επιβολή νόμων και απαγορεύσεων αλλά και ενίσχυση των τοπικών κυβερνήσεων, με στόχο την καταπολέμηση των δικτύων παράνομης υλοτομίας (Kansanga et al., 2021).

Όσον αφορά στις μεθόδους για την αντιμετώπιση και πρόληψη των εμπρησμών και άλλων εγκλημάτων σε αγροτικές περιοχές, αυτές περιλαμβάνουν την ενίσχυση της κοινοτικής συμμετοχής, με την συμμετοχή των πολιτών σε προγράμματα παρακολούθησης γειτονιάς και κινητές περιπολίες, τα οποία βοηθούν στον εντοπισμό ύποπτων δραστηριοτήτων και μπορούν να αποθαρρύνουν τους εμπρηστές, την βελτίωση του φωτισμού στις δασικές περιοχές, την αφαίρεση εγκαταλελειμμένων κτηρίων και την ενίσχυση της ορατότητας σε δημόσιους χώρους (Cook & Roehl, 1983). Ακόμη, τα συστήματα πρόβλεψης εμπρησμών μπορούν να βοηθήσουν

στην αποτελεσματική κατανομή των πόρων για την πρόληψη των πυρκαγιών. Αυτά τα συστήματα χρησιμοποιούν δεδομένα, για τον εντοπισμό περιοχών υψηλού κινδύνου, επιτρέποντας την έγκαιρη παρέμβαση και την αποτροπή των εμπρησμών πριν αυτοί συμβούν (Cook & Roehl, 1983).

Συνοψίζοντας, η αντιμετώπιση των παράνομων δραστηριοτήτων στη φύση απαιτεί συντονισμένες ενέργειες, που περιλαμβάνουν την επιστημονική μελέτη, την τεχνολογική καινοτομία, την κοινωνική συνεργασία και την αυστηρή επιβολή του νόμου. Μέσω αυτών των συνδυασμένων προσπαθειών, μπορεί να προωθηθεί η βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και η προστασία των οικοσυστημάτων.

2.3 Αποτελέσματα της παραβατικότητας στο φυσικό περιβάλλον

Η παραβατικότητα επηρεάζει διάφορες πτυχές της κοινωνίας και της οικονομίας, αλλά οι συνέπειές της στο φυσικό περιβάλλον είναι εξίσου σημαντικές και συχνά όμως παραβλέπονται. Παράνομες δραστηριότητες, όπως η κλοπή φυσικών πόρων, η ρύπανση και η παράνομη χρήση γης, μπορούν να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων, τη βιοποικιλότητα και τη δημόσια υγεία.

Καταρχάς, η αντιμετώπιση των εγκληματικών οργανώσεων από την κυβέρνηση, όπως φαίνεται στην περίπτωση του Πολέμου κατά των Ναρκωτικών στο Μεξικό, είχε απροσδόκητες επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον. Όπως αναφέρουν οι López Cruz & Torrens (2023), η καταστολή των «καρτέλ» Ναρκωτικών, οδήγησε σε αύξηση της βίας σε νέες περιοχές. Μάλιστα, τα καρτέλ, υπό πίεση, διαφοροποίησαν τις δραστηριότητές τους σε άλλες παράνομες δραστηριότητες, όπως η κλοπή πετρελαίου. Αυτή η διαφοροποίηση είχε ως αποτέλεσμα τη διάχυση της βίας, σε περιοχές όπου προηγουμένως δεν υπήρχε εγκληματική δραστηριότητα, προκαλώντας περαιτέρω περιβαλλοντική υποβάθμιση (López Cruz & Torrens, 2023).

Επιπλέον, η παράνομη αλιεία, η οποία αποτελεί μία από τις σοβαρότερες απειλές για τα θαλάσσια οικοσυστήματα και η μη αναφερόμενη και μη ρυθμιζόμενη αλιεία προκαλεί σημαντική μείωση των ιχθυοαποθεμάτων, όπως σημειώνουν οι Constantino et al. (2022). Ακόμη, η παράνομη αλιεία οδηγεί σε υπερεκμετάλλευση συγκεκριμένων ειδών, ενώ η σύλληψη παρεμπιπτόντων αλιευμάτων και το φαινόμενο της «αλιείας-φάντασμα», συμβάλλουν στη μείωση της βιοποικιλότητας και την καταστροφή των θαλάσσιων οικοσυστημάτων. Οι εγκαταλελειμμένες αλιευτικές συσκευές συνεχίζουν να παγιδεύουν και

να σκοτώνουν θαλάσσια ζώα, προκαλώντας μακροπρόθεσμες ζημιές στην οικολογική ισορροπία των θαλασσών (Constantino et al., 2022).

Παράλληλα, η παράνομη απόρριψη αποβλήτων, ιδίως αυτών που προέρχονται από κατασκευές και κατεδαφίσεις, έχει σοβαρές επιπτώσεις στα χερσαία οικοσυστήματα. Σύμφωνα με τους Yuan et al. (2023), τα τοξικά υλικά, που περιέχονται στα απορρίμματα, όπως βαρέα μέταλλα και χημικές ουσίες, μπορούν να εισχωρήσουν στο έδαφος και να μολύνουν τα υπόγεια και επιφανειακά ύδατα. Αυτή η ρύπανση όχι μόνο απειλεί την υγεία των τοπικών οικοσυστημάτων αλλά και τη δημόσια υγεία. Η ανεξέλεγκτη απόρριψη αποβλήτων καταστρέφει επίσης το φυσικό τοπίο, μειώνοντας την αισθητική και οικονομική αξία των περιοχών, ενώ διαταράσσει τις οικολογικές λειτουργίες όπως η διήθηση των υδάτων και η ανακύκλωση των θρεπτικών ουσιών (Yuan et al., 2023).

Στο ίδιο πνεύμα, η παράνομη θήρα αποτελεί σοβαρή απειλή για την άγρια ζωή και την οικολογική ισορροπία. Οι Peñaranda & Simonetti (2023) αναφέρουν ότι η μείωση των πληθυσμών των αρπακτικών ζώων, όπως οι αλεπούδες και τα πούμα, λόγω της παράνομης θήρας, διαταράσσει την τροφική αλυσίδα και προκαλεί αποσταθεροποίηση των οικοσυστημάτων. Η απώλεια αρπακτικών μπορεί να οδηγήσει σε υπερπληθυσμό των θηραμάτων, προκαλώντας επιπλέον περιβαλλοντικές ανισορροπίες. Η παράνομη θήρα μειώνει επίσης τη βιοποικιλότητα, καθώς η εξαφάνιση αυτών των ειδών επηρεάζει την οικολογική λειτουργία και την ανακύκλωση των θρεπτικών ουσιών στο οικοσύστημα (Peñaranda & Simonetti, 2023).

Από την άλλη πλευρά, η παράνομη υλοτομία, ιδιαίτερα η εκμετάλλευση συγκεκριμένων ειδών έχει εξίσου καταστροφικές συνέπειες. Σύμφωνα με τους Kansanga et al. (2021), η παράνομη υλοτομία οδηγεί σε αποψίλωση των δασών και υποβάθμιση των δασικών οικοσυστημάτων. Αυτή η δραστηριότητα καταστρέφει τους φυσικούς πόρους, επιδεινώνει τη διάβρωση του εδάφους και επηρεάζει αρνητικά τη βιοποικιλότητα της περιοχής. Η απώλεια δασών, λόγω της παράνομης υλοτομίας ενισχύει επίσης τις κοινωνικές εντάσεις και προκαλεί συγκρούσεις μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων (Kansanga et al., 2021). Μία ακόμη αιτία για την απώλεια δασικών εκτάσεων αποτελούν και οι εμπρησμοί. Οι εμπρησμοί έχουν επίσης, καταστροφικές επιπτώσεις στα φυσικά οικοσυστήματα. Οι πυρκαγιές που προκαλούνται σκόπιμα για κερδοσκοπικούς σκοπούς ή λόγω συγκρούσεων συμφερόντων καταστρέφουν μεγάλες εκτάσεις δασών και φυσικών οικοτόπων. Αυτή η καταστροφή οδηγεί σε απώλεια βιοποικιλότητας, καθώς πολλά είδη χλωρίδας και πανίδας δεν μπορούν να επιβιώσουν από τις

υψηλές θερμοκρασίες και την απώλεια των οικοσυστημάτων τους (Keeley, 2009). Επιπλέον, οι πυρκαγιές επηρεάζουν την ποιότητα του αέρα, απελευθερώνοντας μεγάλες ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα και άλλων τοξικών ουσιών στην ατμόσφαιρα, γεγονός που συμβάλλει στην κλιματική αλλαγή και επιδεινώνει τις συνθήκες διαβίωσης τόσο για τους ανθρώπους όσο και για τα ζώα (Bowman et al., 2009). Οι πυρκαγιές επίσης καταστρέφουν το έδαφος, μειώνοντας τη γονιμότητά του και αυξάνοντας τον κίνδυνο διάβρωσης και πλημμυρών σε περιόδους βροχοπτώσεων (Pausas & Keeley, 2019).

Επιπλέον, προβλήματα προκαλούνται και από τις κλοπές μετάλλων. Οι κλοπές αυτές συχνά περιλαμβάνουν την αφαίρεση μεταλλικών εξαρτημάτων από εγκαταστάσεις, όπως καλώδια και σωληνώσεις, τα οποία είναι σημαντικά για τη λειτουργία των υποδομών και των δικτύων ενέργειας, επικοινωνίας και συγκοινωνιών (Modipa, 2022). Η καταστροφή αυτή των υποδομών μπορεί να οδηγήσει σε διαρροές τοξικών ουσιών στο περιβάλλον, όπως πετρελαίου ή χημικών, που μολύνουν το έδαφος και τους υδάτινους πόρους, απειλώντας την τοπική χλωρίδα και πανίδα (Stickle, 2017), ενώ προκαλούν επιπλέον περιβαλλοντική υποβάθμιση, λόγω της διαταραχής των οικοσυστημάτων, κατά τη διάρκεια των εργασιών (Ashby & Bowers, 2015). Επιπλέον, οι κλοπές μετάλλων διαταράσσουν και την παροχή βασικών υπηρεσιών, όπως η ηλεκτροδότηση, η ύδρευση και οι συγκοινωνίες, καθώς όταν αυτές οι υπηρεσίες διακόπτονται, μπορεί να προκληθούν σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, οι οποίες εντείνουν τις πιέσεις στο περιβάλλον (Ashby & Bowers, 2015). Για παράδειγμα, η διακοπή της ύδρευσης μπορεί να οδηγήσει σε ανεξέλεγκτη χρήση εναλλακτικών πηγών νερού, οι οποίες μπορεί να μην είναι βιώσιμες, ούτε κατάλληλες για τον άνθρωπο ή να προκαλούν περαιτέρω υποβάθμιση των φυσικών πόρων.

Όσον αφορά, το παράνομο εμπόριο άγριας ζωής αυτό έχει εξίσου σοβαρές επιπτώσεις στην παγκόσμια βιοποικιλότητα και τη σταθερότητα των οικοσυστημάτων. Η παράνομη εμπορία άγριων ζώων οδηγεί σε υπερεκμετάλλευση ειδών και σε μείωση των πληθυσμών τους (Fukushima et al., 2021). Η παράνομη εμπορία μπορεί επίσης να οδηγήσει στην εισαγωγή εισβολικών ειδών, τα οποία διαταράσσουν τα τοπικά οικοσυστήματα και προκαλούν σημαντικές οικονομικές και οικολογικές ζημιές. Επιπλέον, η παράνομη εμπορία άγριων ζώων μπορεί να οδηγήσει στη διάδοση νόσων προερχόμενες από ζώα, οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν επιδημίες και να θέσουν σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία (Fukushima et al., 2021).

Ακόμη, η ρύπανση από παράνομες δραστηριότητες, όπως η παράνομη αλιεία και η παράνομη απόρριψη αποβλήτων, προκαλεί σημαντική περιβαλλοντική υποβάθμιση. Μάλιστα, οι Zhang

et al. (2023), επισημαίνουν ότι η παράνομη αλιεία καταστρέφει τους θαλάσσιους οικοτόπους και διαταράσσει τις φυσικές λειτουργίες των οικοσυστημάτων. Επιπλέον, η απουσία ενιαίων προτύπων για την αποτίμηση των ζημιών καθιστά δύσκολη την αποκατάσταση και την απονομή δικαιοσύνης, επιδεινώνοντας τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνέπειες (Zhang et al., 2023).

Συνολικά, η παραβατικότητα στο φυσικό περιβάλλον προκαλεί εκτεταμένες και πολυδιάστατες αρνητικές επιπτώσεις. Η παράνομη δραστηριότητα όχι μόνο καταστρέφει τους φυσικούς πόρους και την οικολογική ισορροπία, αλλά και θέτει σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία και την κοινωνική σταθερότητα. Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων απαιτούνται συντονισμένες προσπάθειες και διεθνή συνεργασία, για την προστασία των οικοσυστημάτων και την προώθηση της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων. Τέλος, στον παρακάτω πίνακα συνοψίζονται οι βασικές έννοιες του κεφαλαίου.

Πίνακας 2 Συνοπτική παρουσίαση εννοιών 2^{ου} κεφαλαίου

Έννοια	Ορισμός	Χαρακτηριστικά
Περιβαλλοντική εγκληματικότητα	Πράξεις που βλάπτουν το φυσικό περιβάλλον και παραβιάζουν σχετικούς νόμους.	Ρύπανση, παράνομη υλοτομία, παράνομη διάθεση αποβλήτων· συχνά υποτιμημένη από τη δικαιοσύνη.
Πράσινη εγκληματολογία	Κλάδος της εγκληματολογίας που μελετά τη σχέση ανθρώπου–περιβάλλοντος από οπτική κοινωνικής δικαιοσύνης.	Εστιάζει στην περιβαλλοντική αδικία, στα δικαιώματα των οικοσυστημάτων, και στην ανισοκατανομή επιπτώσεων.
Κοινωνικό περιβάλλον και παραβατικότητα	Η επίδραση του κοινωνικού και αστικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση παραβατικών συμπεριφορών.	Φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός, γκετοποίηση και έλλειψη υποδομών σχετίζονται με την αύξηση παραβατικότητας.
Περιβαλλοντικός γραμματισμός	Η ικανότητα κατανόησης, κριτικής και ενεργής συμμετοχής σε περιβαλλοντικά ζητήματα.	Εκπαίδευση, δράση, ευαισθητοποίηση· ενισχύει την κοινωνική ευθύνη και περιορίζει την

		«περιβαλλοντική αδιαφορία».
--	--	--------------------------------

Κεφάλαιο 3. Σωφρονιστικό κατάστημα Τρικάλων

3.1 Η ιστορία των φυλακών

Η λέξη «σωφρονιστικό σύστημα» περιγράφει τη δομή που διέπει τον τρόπο λειτουργίας των φυλακών, όσον αφορά τη φροντίδα και τη στέγαση που παρέχεται στους κρατούμενους (Μαματσόπουλος, 2012). Όπως αναφέρεται στο άρθρο 10 του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα, *«Όσοι στερούνται της προσωπικής τους ελευθερίας κρατούνται, ανάλογα με τον σκοπό και τη διάρκεια της κράτησής τους»*.

Σύμφωνα με τα δόγματα της Γαλλικής Επανάστασης, η ελευθερία θεωρήθηκε το υψηλότερο ιδανικό για την ανθρωπότητα και η άρνησή της αποτελούσε ένα είδος τιμωρίας για τον παραβάτη των νόμων. Η φυλακή ως σκηνικό θεσμοθετημένης τιμωρίας είναι ένα σχετικά νέο φαινόμενο, ακόμα κι αν η άρνηση της ελευθερίας και η κράτηση των εγκληματιών χρονολογούνται από παλαιότερες εποχές. Για την ακρίβεια πριν από τον Μεσαίωνα, οι άνθρωποι κρατούνταν απλώς υπό κράτηση, μέχρι τη δίκη τους. Η πρώτη φυλακή, ή «σωφρονιστήριο» ή «σωφρονιστικό ίδρυμα», ιδρύθηκε το 1557 στο Λονδίνο. Δύο ακόμη χτίστηκαν στο Άμστερνταμ το 1596 και στη συνέχεια χτίστηκαν φυλακές στη Γερμανία και την Ελβετία. Πριν από την ίδρυση των φυλακών στην Ελλάδα το 1887, οι οχυρώσεις εκπλήρωναν τον σκοπό του εγκλεισμού (Αλεξιάδου, 1993; Χάιδου, 2002). Ουσιαστικά, η κύρια λειτουργία αυτών των σωφρονιστικών καταστημάτων ήταν η στέγαση κρατουμένων, πριν από τη δίκη (Τσαλικογλου, 1989).

Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η ατομική μεταχείριση των κρατουμένων διαφοροποιήθηκε. Άρχισαν να εμφανίζονται νέες τεχνικές για τη διαχείριση των κρατουμένων και την οργάνωση των φυλακών. Σήμερα, υπάρχουν πολλά διαφορετικά είδη φυλακών, όπως φυλακές για άνδρες, γυναίκες, παιδιά ή φυλακές για ψυχικά ασθενείς, καθεμία με τους δικούς της κανονισμούς και στόχους. Επιπλέον, υπάρχουν και τα σωφρονιστικά συστήματα ανοικτής μεταχείρισης, όπου οι κρατούμενοι εργάζονται είτε σε ανοιχτούς χώρους είτε σε βιομηχανικές εγκαταστάσεις μακριά από τις κυρίως εγκαταστάσεις της φυλακής.

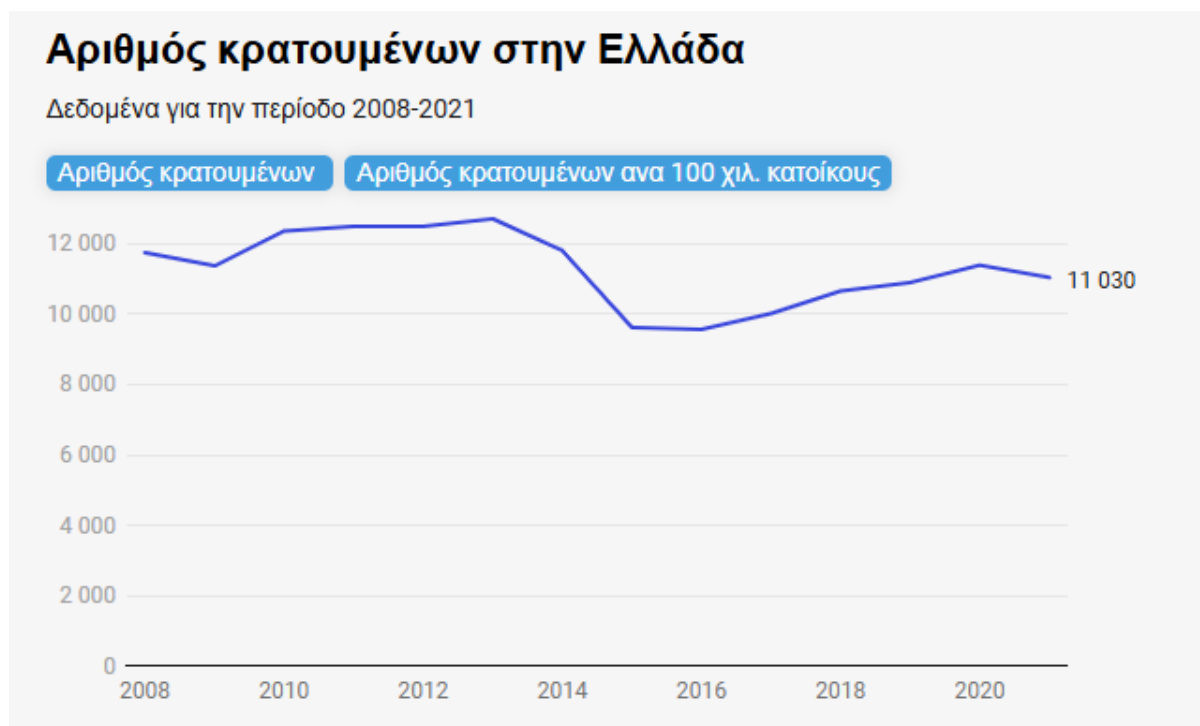
Οι βελτιώσεις στις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων, η καλύτερη οργάνωση των σωφρονιστικών υπηρεσιών και η ίδρυση αγροτικών φυλακών με τον ευεργετικό υπολογισμό των ημερών εργασίας ήταν σημαντικές εξελίξεις στις αρχές του 20ού αιώνα. Σταδιακά, υπήρξε προσπάθεια αναθεώρησης της νομοθεσίας, που οδήγησε στην δημιουργία του Σωφρονιστικού Κώδικα του 1967. Στόχος πλέον, ήταν η κοινωνική αναπροσαρμογή των κρατουμένων, μέσω

της εκπαίδευσής τους. Ο επόμενος κώδικας, του 1989, συνυπήρχε με τον προηγούμενο και όπως και ο προηγούμενος κώδικας, στόχος ήταν η αγωγή και η κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων.

Όσον αφορά το σωφρονιστικό σύστημα της Ελλάδας, αυτό βασίζεται σε ένα πλέγμα νόμων, κανονισμών και διεθνών συμβάσεων, που καθορίζουν τις γενικές αρχές λειτουργίας.

Οι κρατούμενοι κατηγοριοποιούνται είτε με βάση τον λόγο κράτησης τους και διακρίνονται σε υπόδικους, κατάδικους, οφειλέτες, αλλοδαπούς υπό απέλαση και υπό έκδοση ή παράδοση είτε με βάση τα χαρακτηριστικά τους (ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, εθνικότητα, θρησκευτικές πεποιθήσεις, ψυχική και σωματική κατάσταση).

Στην Ελλάδα, υπάρχουν 34 φυλακές και οι κρατούμενοι κρατούνται αρχικά σε δικαστικές φυλακές και στη συνέχεια μεταφέρονται στα υπόλοιπα καταστήματα κράτησης. Ωστόσο, ένα από τα μεγάλα προβλήματα, που αντιμετωπίζουν τα σωφρονιστικά καταστήματα είναι ο υπερπληθυσμός. Οι κρατούμενοι στην Ελλάδα, μέχρι το 2021 ανέρχονταν στους 11.030 και σε σύγκριση με το 2015, ο αριθμός τους αυξήθηκε κατά 15% (Κουλλόλλι, 2023).

Εικόνα 4 Πραγματικός αριθμός Κρατουμένων στην Ελλάδα (Πηγή: greeceinfofigures.com, 2023)

Μάλιστα, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία οι ελληνικές φυλακές το 2021 είχαν πληρότητα 108%, γεγονός που καταδεικνύει και τον υπερπληθυσμό των φυλακών (Κουλλόλλι, 2023). Παρακάτω, στον πίνακα 1, παρουσιάζεται η πληρότητα των ελληνικών φυλακών στο διάστημα 2008-2021.

Πληρότητα ελληνικών φυλακών, 2008-2021			
Έτος	Χωρητικότητα φυλακών	Αριθμός κρατουμένων	Πληρότητα
2008	9 664	11 736	121%
2009	9 723	11 364	117%
2010	10 326	12 349	120%
2011	10 376	12 479	120%
2012	9 886	12 475	126%
2013	9 909	12 693	128%
2014	9 886	11 798	119%
2015	9 886	9 611	97%
2016	9 815	9 560	97%
2017	9 935	10 011	101%
2018	9 935	10 654	107%
2019	9 935	10 891	110%
2020	10 175	11 379	112%
2021	10 175	11 030	108%

-855

Εικόνα 5 Πληρότητα ελληνικών φυλακών, 2008-2021 (Πηγή: greeceinfofigures.com, 2023)

Όσον αφορά τις φυλακές των Τρικάλων, αυτές είναι ένα από τα παλαιότερα σωφρονιστικά ιδρύματα στην Ελλάδα και έχουν υποστεί σημαντικές αλλαγές από την ίδρυσή τους μέχρι και

σήμερα. Πιο συγκεκριμένα, οι φυλακές των Τρικάλων ιδρύθηκαν τον 19ο αιώνα, κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας. Αρχικά, οι εγκαταστάσεις χρησιμοποιήθηκαν, από τον Ελληνικό στρατό, το 1881 ως στρατώνας, για τους Εύζωνες, ενώ, η μετατροπή τους σε φυλακές έγινε το 1895, υπό την ευθύνη του ελληνικού Δημοσίου, σε οικόπεδο του οθωμανικού τεμένους «Κουρσούμ τζαμί», ενσωματώνοντας και ένα κομμάτι από το τουρκικό χαμάμ (Κλιάφα, χ.χ.), όπως αναφέρεται στο «Οι παλιές φυλακές λίγο πριν γίνουν Μουσείο – Α΄» (2018).

Η αρχική λειτουργία των φυλακών αφορούσε τη στέγαση ποινικών και πολιτικών κρατουμένων, ενώ οι συνθήκες διαβίωσης τους ήταν δύσκολες και οι εγκαταστάσεις πρωτόγονες. Με την πάροδο του χρόνου, οι φυλακές των Τρικάλων εξελίχθηκαν σε ένα σύγχρονο σωφρονιστικό ίδρυμα. Κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, ιδιαίτερα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πραγματοποιήθηκαν διάφορες βελτιώσεις στις εγκαταστάσεις και στις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων και οι φυλακές αναβαθμίστηκαν με νέες υποδομές και εξοπλισμό, ενώ οι συνθήκες διαβίωσης και τα δικαιώματα των κρατουμένων βελτιώθηκαν σημαντικά (Χαίδου, 2002). Παράλληλα, έχουν υλοποιηθεί προγράμματα επανένταξης και εκπαίδευσης των κρατουμένων, με στόχο την κοινωνική τους επανένταξη μετά την αποφυλάκισή τους.

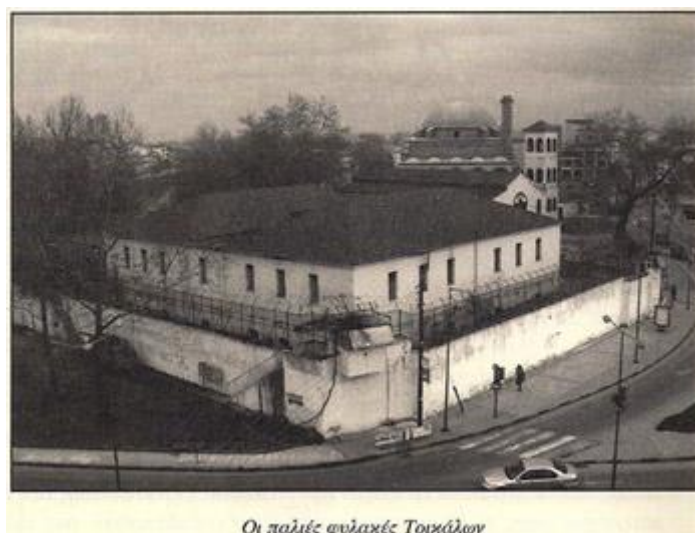
Η μεταφορά των φυλακών έγινε το 2006, στην περιοχή της «Μπαλκούρας», τρία χιλιόμετρα βόρεια της πόλης των Τρικάλων («Το χαμάμ, οι παλιές φυλακές και το τωρινό Μουσείο Τσιτσάνη», 2024). Οι φυλακές διατηρούν τη χρήση τους, ως ποινικές βαρυποινιτών, ωστόσο μεταφέρθηκαν εκτός του αστικού κέντρου, λόγω των αντιδράσεων των πολιτών. Μετά την μεταφορά των φυλακών, στο άλλοτε κτίριο, όπου στεγάζονταν οι φυλακές, στεγάζεται πλέον το Κέντρο Έρευνας και Δημιουργίας – Μουσείο Τσιτσάνη. Πιο αναλυτικά, οι εργασίες για την ανάδειξη του χώρου πλησίον του Ληθαίου ποταμού, ο οποίος περιλαμβάνει το Τζαμί και την παρακείμενη εκκλησία, ξεκίνησαν βάσει μιας ολοκληρωμένης μελέτης. Κατά τη διάρκεια των εργασιών, η αρχαιολογική σκαπάνη αποκάλυψε την ύπαρξη ενός παλαιού χαμάμ («Το χαμάμ, οι παλιές φυλακές και το τωρινό Μουσείο Τσιτσάνη», 2024). Αυτή η ανακάλυψη οδήγησε στην εκπόνηση νέων μελετών και στην προώθηση της υλοποίησης δύο διακριτών αλλά αλληλένδετων υποέργων.

Το πρώτο υποέργο επικεντρώνεται στην «Προστασία και ανάδειξη του κτιρίου των παλαιών φυλακών Τρικάλων» και εκτελείται με αυτεπιστασία από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Τρικάλων. Το δεύτερο υποέργο αφορά την «Επανάχρηση του κεντρικού κτιρίου των παλαιών φυλακών Τρικάλων» για τη δημιουργία του «Κέντρου Έρευνας Βασίλης Τσιτσάνης» και

υλοποιείται από τον Δήμο Τρικκαίων. Ο συνολικός αρχικός προϋπολογισμός των έργων ανέρχεται στα 2.816.109 ευρώ. Με την ολοκλήρωση των εργασιών, το κτίριο των παλαιών φυλακών μετατράπηκε σε έναν χώρο, που πλέον περιλαμβάνει δύο κύριες λειτουργικές ενότητες: το ισόγειο, όπου φιλοξενείται ένας αρχαιολογικός χώρος, με αρχιτεκτονική και ιστορική δομή, ενώ ο επάνω όροφος αφιερώνεται στη μουσική δημιουργία των τοπικών συνθετών και τραγουδοποιών. Παράλληλα, οι δύο εκθέσεις λειτουργούν ανεξάρτητα, συνεισφέροντας όμως από κοινού στην ανάπτυξη της τοπικής περιοχής και στην ενίσχυση της τουριστικής προβολής της πόλης. Η παράδοση του έργου έγινε στα τέλη του Σεπτεμβρίου 2016, και έκτοτε, ο χώρος αποδίδεται στους κατοίκους των Τρικάλων και στους επισκέπτες ως ένα πολυδιάστατο πολιτιστικό κέντρο, το οποίο ενσωματώνει στοιχεία διαχρονικότητας και πολυπολιτισμικότητας («Το χαμάμ, οι παλιές φυλακές και το τωρινό Μουσείο Τσιτσάνη», 2024).

3.2 Οι πρώτες εγκαταστάσεις των φυλακών

Στην Ελλάδα οι φυλακές των Τρικάλων, έχουν μακρά ιστορία στέγασης πολιτικών κρατουμένων, η οποία είναι βαθιά ριζωμένη στην πολιτική αφήγηση του έθνους. Μάλιστα, το έργο της ανέγερσης των φυλακών αποτέλεσε ένα από τα πρώτα έργα του Ελληνικού κράτους, έπειτα από την απελευθέρωση της Θεσσαλίας (Μαντζανά, 2014). Οι πρώτες εγκαταστάσεις των φυλακών ήταν στο Οθωμανικό Λουτρό του 16ου αιώνα, γνωστό ως «Χαμάμ Οσμάν Σιάχ», το οποίο ήταν στο κέντρο της πόλης των Τρικάλων. Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας, το Ελληνικό κράτος, εξαιτίας της κακής κατάστασης των εγκαταστάσεων των φυλακών, χρησιμοποίησε τα τουρκικά δημόσια κτίρια, για την εγκατάσταση των νέων φυλακών, έξω από την πόλη (Κατσόγιαννος, 2012).

Εικόνα 6 Οι παλιές φυλακές των Τρικάλων
(Πηγή: trikala-city.blogspot.com)

Η μετατροπή του Οθωμανικού χαμάμ σε φυλακές έγινε περίπου το 1890, ενώ το ίδιο το χαμάμ παρέμεινε θαμμένο, κάτω από τις καινούριες εγκαταστάσεις των φυλακών, για περίπου εκατό χρόνια, μέχρι την αποκάλυψή του, έπειτα από ανασκαφές, το 2011 (Κατσόγιαννος, 2004-2005). Οι πρώτες εγκαταστάσεις των φυλακών Τρικάλων βρίσκονταν σε ένα πολύ καλό σημείο, στην άκρη της πόλης και αργότερα στο κέντρο της πόλης, μετά την επέκταση του κέντρου του. Μάλιστα, η θέση στην οποία βρίσκονταν ήταν ιδανική τόσο για τους εργαζομένους, καθώς είχαν εύκολη πρόσβαση, από και προς αυτές, όσο και για τους κρατούμενους, γιατί βρίσκονταν κοντά στα δικαστήρια και το νοσοκομείο.

Οι πρώτες εγκαταστάσεις των φυλακών εκτείνονταν σε 4.814,68 τ.μ. και διέθεταν τέσσερα κτήρια (Α, Β, Γ, Δ), που περιβάλλονταν από τρεις μεγάλους λίθινους τοίχους, με υψηλότερο συρματόπλεγμα. Το βασικό κτίριο ήταν διώροφο, ενώ ο δεύτερος όροφος έγινε, κατά τη δικτατορία. Το σύστημα των φυλακών ήταν κοινοβιακό, με τρεις αίθουσες-κελιά, που φιλοξενούσαν περίπου εβδομήντα άτομα.

Σταδιακά προστέθηκαν νέοι χώροι, όπως ιατρείο και χώροι υγιεινής, ωστόσο στο σύνολο τους οι εγκαταστάσεις των φυλακών ήταν παλιές και δεν εξυπηρετούσαν ιδιαίτερα τις ανάγκες των κρατουμένων και των υπαλλήλων.

Σχετικά με την τοποθεσία των εγκαταστάσεων, αυτή φάνηκε να είναι προβληματική, καθώς βρίσκονταν κοντά σε σχολεία και κατοικίες, γεγονός που οδήγησε στη μετεγκατάστασή τους εκτός πόλης το 2006, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

Ως αποτέλεσμα, το ελληνικό κράτος παραχώρησε την κυριότητα των παλαιών φυλακών στον Δήμο Τρικκαίων το 1984 και έλαβε, ως αντάλλαγμα ένα αγροτεμάχιο στη θέση «Μπαλκούρα», όπου και μεταφέρθηκαν οι εγκαταστάσεις των φυλακών. Μάλιστα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το 2010, ο Δήμος Τρικκαίων, όρισε ένα σχέδιο, για την αξιοποίηση των εγκαταστάσεων, το οποίο μετετράπηκε σε Κέντρο Έρευνας και Δημιουργίας – Μουσείο Τσιτσάνη (Κλιάφα, 2011).

Οι νέες εγκαταστάσεις των φυλακών, έγιναν στην θέση «Μπαλκούρα» Κρηνίτσας Τρικάλων και η κατασκευή τους κόστισε 28.550.310 ευρώ (ΦΕΚ Α/37/27.2.2006), ενώ θεωρούνται από τα πιο σύγχρονα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας, λόγω της πρόσφατης δόμησης τους.

3.3 Η ανάπλαση των εγκαταστάσεων

Οι φυλακές Τρικάλων είχαν σημαντικό ρόλο στη τοπική κοινωνία και ιστορία της πόλης, με το κτήριο να αντανakλά, τόσο την οθωμανική κληρονομιά όσο και την εξέλιξη των σωφρονιστικών πρακτικών στην Ελλάδα.

Η λειτουργία των φυλακών, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σταμάτησε το 2006, με την μετεγκατάσταση του σωφρονιστικού καταστήματος, έξω από το κέντρο τη πόλης. Από το 2011 και έπειτα, ξεκίνησαν οι διαδικασίες ανάπλασης των παλιών εγκαταστάσεων, από την Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, με την μετατροπή του κτηρίου σε Κέντρο Έρευνας και Δημιουργίας – Μουσείο Τσιτσάνη («Το χαμάμ, οι παλιές φυλακές και το τωρινό Μουσείο Τσιτσάνη», 2024).

Το 2014, δόθηκε ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, στον Δήμο Τρικκαίων, με σκοπό την μετατροπή των παλιών εγκαταστάσεων του σωφρονιστικού καταστήματος σε μουσείο (Μαντζανά, 2014). Οι εργασίες για την μετατροπή κράτησαν περίπου δύο έτη, ωστόσο το αποτέλεσμα δεν θυμίζει την παλαιότερη χρήση του κτηρίου. Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιες εικόνες, από την μορφή του κτηρίου, ως Μουσείο «Τσιτσάνη», που αποδεικνύουν την μεγάλη αλλαγή.

Η λειτουργία του μουσείου ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2017 και ο χώρος χωρίζεται σε συνολικά τέσσερα δωμάτια, το καθένα περίπου 100 τετραγωνικά μέτρα, στα οποία λαμβάνουν χώρα οι διάφορες εκδηλώσεις, όπως συναυλίες, εκθέσεις κ.ά. Βέβαια, σε έναν χώρο του μουσείου παρουσιάζονται και τα Οθωμανικά λουτρά, στοιχείο της ιστορίας της πόλης. Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται μια σύνδεση των ιστορικών κτηρίων της περιοχής (το τζαμί, η εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου και οι παλιές εγκαταστάσεις των φυλακών – τώρα μουσείο Τσιτσάνη), δίνοντας παράλληλα την ευκαιρία στους επισκέπτες να περιπλανηθούν σε όλους τους χώρους.

Ουσιαστικά, παρατηρείται μια έντονη πολιτισμική ανάπτυξη της περιοχής, γύρω από το μουσείο, σε σύγκριση με εκείνη της περιόδου χρήσης του κτηρίου, ως σωφρονιστικού καταστήματος. Μάλιστα, η επαναφορά του τοπίου, στην κατάσταση που ήταν παλαιότερα, δημιούργησε νέους χώρους για εκδηλώσεις και εξωτερικές ασχολίες, όπως περίπατο. Άλλωστε, η ανάπλαση των εγκαταστάσεων είχε ως στόχο την ανάδειξη του περιβάλλοντα χώρου και την αξιοποίηση του από τους πολίτες (Μαντζανά, 2014). Το παλιό κτήριο των φυλακών είναι τώρα πια ένα κέντρο πολιτισμού.

Ωστόσο, παρά την ανάπλαση των εγκαταστάσεων και την ανάπτυξη της περιοχής, υπήρξαν κάποιες δυσარέσκειες πολιτών, καθώς δεν συμπεριλήφθηκε στα έργα της ανάπλασης και η ιστορία των φυλακών, η οποία αποτελεί μέρος της κοινωνικής και τοπικής ιστορίας. Άλλωστε, η φυλακή στεγαζόταν σε αυτές τις εγκαταστάσεις για 110 χρόνια περίπου και μάλιστα η ύπαρξη της δεν επηρέασε ούτε την τότε ανάπτυξη της πόλης των Τρικάλων.

Ουσιαστικά, η ανάπλαση των παλιών φυλακών Τρικάλων και η μετατροπή τους σε Μουσείο Τσιτσάνη αποτελούν σημαντικό ορόσημο για την πόλη. Με την ολοκλήρωση των εργασιών, οι χώροι που κάποτε στέγαζαν το σωφρονιστικό κατάστημα μεταμορφώθηκαν σε ένα σύγχρονο κέντρο πολιτισμού και δημιουργίας, συνδυάζοντας την ιστορία με την τέχνη. Το μουσείο, εκτός από την παρουσίαση της κληρονομιάς του Τσιτσάνη, φιλοξενεί εκδηλώσεις και εκθέσεις που αναδεικνύουν τον πολιτισμό και την ιστορία της περιοχής, προσφέροντας στους επισκέπτες μια ολοκληρωμένη εμπειρία.

Παρά τις κάποιες αντιδράσεις σχετικά με την έλλειψη αναφοράς στην ιστορία των φυλακών, η ανάπλαση συνέβαλε σημαντικά στην πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής, δημιουργώντας νέους χώρους για συγκεντρώσεις και εκδηλώσεις, προωθώντας την αξιοποίηση του περιβάλλοντος χώρου από τους πολίτες. Το παλιό κτήριο των φυλακών αποτελεί πλέον ένα δυναμικό κέντρο πολιτισμού, συνδέοντας το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον των Τρικάλων. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται βασικές έννοιες που συζητήθηκαν στο κεφάλαιο αυτό.

Πίνακας 3 Συνοπτική παρουσίαση εννοιών 3^{ου} κεφαλαίου

Έννοια	Ορισμός	Χαρακτηριστικά
Σωφρονιστικό Κατάστημα Τρικάλων	Κατάστημα κράτησης μέσης ασφαλείας που λειτουργεί στην περιοχή των Τρικάλων.	Υποδομές για μακροχρόνια ποινές, σταδιακή ενίσχυση εκπαιδευτικών δομών, προβλήματα υπερπληθυσμού και περιορισμένων πόρων.

Εκπαίδευση κρατουμένων στο κατάστημα	Δράσεις και προγράμματα εκπαίδευσης εντός του καταστήματος.	Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ), συμμετοχή σε γραμματισμούς, εμπόδια λόγω θεσμικών και πρακτικών περιορισμών.
Κοινωνική επανένταξη	Η προσπάθεια επιστροφής των αποφυλακισθέντων στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή.	Υποστηρίζεται από εκπαίδευση, αλλά εξαρτάται και από τις υποδομές, τη στήριξη της πολιτείας και τη στάση της τοπικής κοινωνίας.

Κεφάλαιο 4. Σωφρονισμός

4.1 Προγράμματα σωφρονισμού στις φυλακές

4.1.1 Σωφρονιστικά προγράμματα φυλακών σε άλλες χώρες

Η λειτουργία των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης διέπεται από ένα σύνολο νομικών, θεσμικών και δεοντολογικών κανόνων που αποσκοπούν στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στοχεύουν στην κοινωνική επανένταξη των ατόμων. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συνιστά τη βάση για την απαγόρευση της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης των κρατουμένων και την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μάλιστα έχει εκδώσει πλήθος αποφάσεων που αφορούν τις συνθήκες κράτησης και τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των κρατουμένων (van Zyl Smit & Snacken, 2009).

Με την ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας (2009), ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέκτησε δεσμευτική ισχύ και καθιερώνει βασικές αρχές, όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρο 1), η απαγόρευση βασανιστηρίων (άρθρο 4) και το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια (άρθρο 6) (Vilic, 2012). Ακόμη, η Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων πραγματοποιεί επιτόπιες επιθεωρήσεις σε φυλακές των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης και συντάσσει εκθέσεις με συστάσεις. Οι αξιολογήσεις αυτές έχουν συμβάλει ουσιαστικά στη βελτίωση των σωφρονιστικών συνθηκών (Zielinski et al., 2022).

Τα σωφρονιστικά προγράμματα που εφαρμόζονται σε φυλακές του εξωτερικού έχουν ως κύριο στόχο την επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία, μέσω της εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης και της ψυχολογικής υποστήριξης. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην αντίληψη ότι η φυλάκιση δεν πρέπει να έχει μόνο τιμωρητικό χαρακτήρα, αλλά να λειτουργεί και ως μέσο διαπαιδαγώγησης και αποκατάστασης του ατόμου.

Σύμφωνα με το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 5ης Οκτωβρίου 2017, επισημαίνεται η ανάγκη βελτίωσης των συνθηκών κράτησης και η προώθηση εναλλακτικών ποινών, όπως η κοινωνική εργασία, με στόχο τη μείωση του υπερπληθυσμού στις φυλακές και την ενίσχυση της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2017).

Επιπλέον, οι αναθεωρημένοι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες του 2020 δίνουν έμφαση στη σημασία της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης εντός των φυλακών,

υπογραμμίζοντας ότι οι κρατούμενοι πρέπει να έχουν πρόσβαση σε εκπαιδευτικά προγράμματα, που θα τους βοηθήσουν να αναπτύξουν δεξιότητες χρήσιμες για την επανένταξή τους στην κοινωνία (Smit & Slade, 2020).

Πιο συγκεκριμένα, τα προγράμματα σωφρονισμού, που εφαρμόζονται σε φυλακές του εξωτερικού διαφοροποιούνται ανά χώρα, αλλά έχουν κοινό στόχο την επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία, με έμφαση στην εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και τη μείωση των ποσοστών υποτροπής. Ενδεικτικά, συγκεκριμένα προγράμματα που εφαρμόζονται σε διάφορες χώρες αποτελούν παραδείγματα καλών πρακτικών.

Στη Νορβηγία, το σωφρονιστικό σύστημα εστιάζει στην αποκατάσταση και την επανένταξη, αντιμετωπίζοντας τους κρατουμένους με σεβασμό και παρέχοντάς τους ευκαιρίες για εκπαίδευση και επαγγελματική ανάπτυξη. Αυτή η προσέγγιση έχει συμβάλει στη μείωση των ποσοστών υποτροπής και έχει καταστήσει τη Νορβηγία μία από τις χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας παγκοσμίως (Κούτρα, 2024). Το παράδειγμα της φυλακής Halden, που θεωρείται από τις πιο ανθρώπινες στον κόσμο, περιλαμβάνει προγράμματα εκπαίδευσης, ψυχολογικής υποστήριξης και επαγγελματικής κατάρτισης, όπως η εκμάθηση τεχνικών μαγειρικής και η ξυλουργική. Οι κρατούμενοι ζουν σε συνθήκες που προσομοιάζουν την κανονική ζωή, γεγονός που τους διευκολύνει να προσαρμοστούν στην κοινωνία μετά την αποφυλάκισή τους.

Αντίστοιχα, στις Ηνωμένες Πολιτείες, έχουν αναπτυχθεί διάφορα σωφρονιστικά προγράμματα, με έμφαση στην εκπαίδευση και την απασχόληση. Ένα παράδειγμα αποτελεί το πρόγραμμα «Prison to Employment Connection» στην Καλιφόρνια, το οποίο εκπαιδεύει τους κρατουμένους σε δεξιότητες αναζήτησης εργασίας, συνέντευξης και επαγγελματικής συμπεριφοράς, ενώ παράλληλα τους συνδέει με πιθανούς εργοδότες. Το πρόγραμμα αυτό έχει αποδειχθεί αποτελεσματικό στη μείωση των ποσοστών υποτροπής.

Στη Γερμανία, οι φυλακές παρέχουν στους κρατουμένους τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε επαγγελματικά προγράμματα κατάρτισης, όπως η εκπαίδευση στην αυτοκινητοβιομηχανία ή τη γεωργία. Τα προγράμματα αυτά τους δίνουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν πιστοποιήσεις, οι οποίες είναι αναγνωρισμένες στην αγορά εργασίας, διευκολύνοντας έτσι την επαγγελματική τους αποκατάσταση μετά την αποφυλάκιση.

Στην Ολλανδία, το σωφρονιστικό σύστημα επικεντρώνεται σε προγράμματα που προάγουν την κοινωνική επανένταξη. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το σύστημα «Electronic Monitoring», όπου οι κρατούμενοι μπορούν να εκτίουν μέρος της ποινής τους εκτός φυλακής

υπό ηλεκτρονική παρακολούθηση, συμμετέχοντας σε εκπαιδευτικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες.

Από την άλλη, στην Ιαπωνία, δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην πειθαρχία και την εκπαίδευση. Ένα ενδιαφέρον πρόγραμμα είναι η υποχρεωτική συμμετοχή των κρατουμένων σε εργασίες που προωθούν την αίσθηση ευθύνης, όπως η συντήρηση δημόσιων χώρων. Παράλληλα, διοργανώνονται μαθήματα κοινωνικών δεξιοτήτων και αυτοβελτίωσης.

Συνοψίζοντας, τα σωφρονιστικά προγράμματα στις παραπάνω χώρες επιδεικνύουν ποικιλία και καινοτομία, εστιάζοντας στη βελτίωση της ζωής των κρατουμένων και στη δημιουργία προοπτικών επανένταξής τους. Μέσα από την εφαρμογή εκπαιδευτικών, επαγγελματικών και ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων, τα προγράμματα αυτά συμβάλλουν σημαντικά στη μείωση των ποσοστών υποτροπής και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Ακόμη, σύμφωνα με τους Byrne, Kras & Marmolejo (2019) οι παγκόσμιες τάσεις στην ιδιωτικοποίηση των σωφρονιστικών προγραμμάτων, επικεντρώνονται τόσο στα ιδρυματικά όσο και στα κοινοτικά σωφρονιστικά συστήματα. Οι συγγραφείς καταγράφουν τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στη διαχείριση φυλακών σε 50 χώρες με τον υψηλότερο πληθυσμό κρατουμένων και αναλύουν τη χρήση νέων τεχνολογιών που εισάγονται από τις ιδιωτικές εταιρείες. Η έρευνα συγκρίνει την αποτελεσματικότητα και τη νομιμοποίηση μεταξύ δημοσίων και ιδιωτικών σωφρονιστικών μονάδων. Σημαντικό εύρημα είναι ότι η ιδιωτικοποίηση δεν επηρεάζει μόνο την αποδοτικότητα των σωφρονιστικών προγραμμάτων αλλά και την ευρύτερη κοινωνική αποδοχή και νομιμοποίηση των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης. Η μελέτη καταλήγει στη σημασία των δημόσιων-ιδιωτικών συνεργασιών, με στόχο τη βελτίωση της διαχείρισης των σωφρονιστικών πληθυσμών και την ανάπτυξη αποδοτικών και ηθικών πρακτικών.

Ακόμη, σύμφωνα με τον Wilson (2016) η διαθεσιμότητα αυτών των προγραμμάτων συχνά δεν επαρκεί, ωστόσο ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε παρεμβάσεις, που αντιμετωπίζουν εκπαιδευτικές ή επαγγελματικές ελλείψεις, καθώς και προβλήματα όπως η εγκληματογενής σκέψη ή η κατάχρηση ουσιών. Η σύνοψη των ευρημάτων από μετα-αναλύσεις υποστηρίζει την αποτελεσματικότητα συγκεκριμένων προγραμμάτων, όπως οι ομαδικές γνωσιακές-συμπεριφορικές παρεμβάσεις για γενικούς και σεξουαλικούς παραβάτες, οι ορμονικές θεραπείες για σεξουαλικούς παραβάτες και οι θεραπευτικές κοινότητες εντός φυλακών για παραβάτες με εξάρτηση από ουσίες. Ενθαρρυντικά είναι επίσης τα ευρήματα για τα

εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προγράμματα, ενώ κανένα πρόγραμμα δεν αποδείχθηκε επιβλαβές όσον αφορά την πρόληψη της μελλοντικής εγκληματικότητας.

Από την άλλη, οι Byrne, Pattavina & Taxman (2015) αναδεικνύουν τις διεθνείς τάσεις στις σωφρονιστικές πολιτικές, επισημαίνοντας την αυξημένη χρήση της φυλάκισης παγκοσμίως και τις προσπάθειες ορισμένων χωρών να αναπτύξουν προγράμματα αποκατάστασης μέσα στις φυλακές. Χώρες όπως η Ρωσία, η Νότια Αφρική και το Πακιστάν κατάφεραν να μειώσουν τη φυλάκιση, ενώ παράλληλα μείωσαν τα ποσοστά εγκληματικότητας, εφαρμόζοντας πολιτικές, που ενσωματώνουν προγράμματα αποκατάστασης και επανένταξης.

Παράλληλα, σημειώνεται ότι σε χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ καταγράφονται μέτριες αυξήσεις στους πληθυσμούς κρατουμένων, τα προγράμματα αποκατάστασης έχουν περιορισμένη επίδραση στη μείωση της υποτροπής, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της ποινικής πολιτικής και εστίασης σε στρατηγικές, που προάγουν την ατομική και κοινωνική αποκατάσταση. Το άρθρο καταλήγει ότι η δημιουργία αποτελεσματικών σωφρονιστικών προγραμμάτων πρέπει να λαμβάνει υπόψη το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο κάθε χώρας, ενώ αναγνωρίζει τη σημασία των παγκόσμιων στρατηγικών και συνεργασιών, για τη βελτίωση των σωφρονιστικών πολιτικών.

Επίσης, το άρθρο της Timofeeva (2019) εστιάζει στην ανάλυση της διεθνούς εμπειρίας στον τομέα της επανακοινωνικοποίησης των κρατουμένων, αναδεικνύοντας τη σημασία της κοινωνικής, ψυχολογικής και παιδαγωγικής εργασίας με τους κρατούμενους για την αποτελεσματική τους επανένταξη. Μέσω της συγκριτικής ανάλυσης, το άρθρο εξετάζει σύγχρονα προγράμματα και μεθόδους, που εφαρμόζονται σε διάφορες χώρες, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση βέλτιστων πρακτικών για τη βελτίωση της επανακοινωνικοποίησης.

Οι κύριοι τομείς που αναλύονται περιλαμβάνουν την ψυχολογική υποστήριξη, την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση των κρατουμένων, καθώς και τη συνεργασία των σωφρονιστικών υπαλλήλων με κοινωνικούς λειτουργούς. Η μελέτη καταλήγει σε μια σειρά προτάσεων, που μπορούν να υιοθετηθούν από το σωφρονιστικό σύστημα της Ρωσίας, βασιζόμενη σε επιτυχημένα παραδείγματα άλλων χωρών. Το άρθρο υπογραμμίζει τη σημασία των πολυδιάστατων παρεμβάσεων για τη μείωση της υποτροπής και την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης των κρατουμένων.

Τέλος, η μελέτη των Lawrence, Mears, Dubin & Travis (2002) εξετάζει την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης στις φυλακές και την επίδρασή τους στα αποτελέσματα μετά την αποφυλάκιση. Οι συγγραφείς

διαπίστωσαν ότι λιγότερο από το 15% των κρατουμένων λαμβάνουν προγράμματα, που καλύπτουν τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες, ενώ οι δεξιότητες και η εργασιακή εμπειρία τους υπολείπονται σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό. Η έρευνα περιλαμβάνει απογραφή προγραμμάτων σε επτά πολιτείες της περιοχής των Μεγάλων Λιμνών και στρατηγικές συστάσεις, για τη βελτίωση των υφιστάμενων και την εισαγωγή νέων προγραμμάτων στις φυλακές.

Παράλληλα, αναγνωρίζεται η μείωση των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προγραμμάτων λόγω οικονομικών περιορισμών και της αύξησης του αριθμού των κρατουμένων. Οι συγγραφείς προτείνουν βασικές αρχές, που πρέπει να διέπουν τα αποτελεσματικά προγράμματα, επισημαίνοντας το χάσμα μεταξύ αναγκών και διαθέσιμων πόρων. Παρά τις προκλήσεις, υπάρχουν ευκαιρίες για τη βελτίωση των σωφρονιστικών προγραμμάτων, με τα προκαταρκτικά ευρήματα να θέτουν τη βάση για περαιτέρω έρευνα και ανάπτυξη στρατηγικών.

Συνολικά, τα σωφρονιστικά προγράμματα που εφαρμόζονται σε διάφορες χώρες του εξωτερικού επιδιώκουν τη μετατροπή των φυλακών από χώρους τιμωρίας σε κέντρα αποκατάστασης, με έμφαση στην εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και την ψυχολογική υποστήριξη, προκειμένου να διευκολυνθεί η ομαλή επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία και να μειωθούν τα ποσοστά υποτροπής.

4.1.2 Σωφρονιστικά προγράμματα φυλακών στην Ελλάδα

Η ελληνική πολιτεία, στο πλαίσιο του Συντάγματος και της διεθνούς της υποχρέωσης, έχει θεσπίσει ένα σύνολο νομοθετικών και διοικητικών μέτρων που διέπουν τη λειτουργία των καταστημάτων κράτησης και τη μεταχείριση των κρατουμένων. Ο Ελληνικός Σωφρονιστικός Κώδικας (Ν.2776/1999) ρυθμίζει την κατηγοριοποίηση των κρατουμένων (υπόδικοι, κατάδικοι, ανήλικοι), τις συνθήκες διαβίωσης και ασφάλειας, το δικαίωμα εργασίας και εκπαίδευσης, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, τις άδειες και τα επισκεπτήρια και τους θεσμούς κοινωνικής επανένταξης.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Σωφρονιστικού Κώδικα, κάθε κρατούμενος έχει δικαίωμα στην ανθρώπινη μεταχείριση, στην υγεία, την ασφάλεια, την προσωπική αξιοπρέπεια, στην επικοινωνία με τον έξω κόσμο και στην πνευματική ανάπτυξη, στην προσφυγή κατά των πειθαρχικών αποφάσεων. Παρά την ύπαρξη θεσμικού πλαισίου, η εφαρμογή του στην πράξη

συχνά παρουσιάζει κενά. Αυτά σχετίζονται με την παρατήρηση υπερπληθυσμού στις φυλακές, τις ανεπαρκείς υποδομές καθώς και τις περιορισμένες δυνατότητες εκπαίδευσης.

Για αυτό, το σωφρονιστικό σύστημα στην Ελλάδα έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονης κριτικής και συζήτησης, κυρίως λόγω της αναποτελεσματικότητας του να επιτύχει τη βέλτιστη επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία και να μειώσει την υποτροπή στο έγκλημα. Οι σύγχρονες πολιτικές επιδιώκουν τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ενίσχυση της επανένταξης. Σύμφωνα με τον Ελληνικό Σωφρονιστικό Κώδικα, στόχος των σωφρονιστικών προγραμμάτων είναι η αναπροσαρμογή και βελτίωση των κρατουμένων. Ωστόσο, τα προβλήματα που σχετίζονται με τον υπερπληθυσμό, τη στιγματοποίηση και την έλλειψη πόρων παραμένουν σημαντικά εμπόδια.

Παράλληλα, η απομόνωση και η ιδρυματοποίηση των κρατουμένων υποβαθμίζουν την κοινωνικοποίησή τους και δυσχεραίνουν την επανένταξή τους στην κοινωνία (Τσιγκής, 2021). Ο υπερπληθυσμός στις φυλακές, σε συνδυασμό με τις κακές συνθήκες διαβίωσης, επιτείνουν την περιθωριοποίηση και συχνά οδηγούν σε υποτροπή (Μαύρης, Κουλούρης, & Αναγνωστάκη, 2015).

Το νέο σωφρονιστικό σύστημα που εισήχθη το 2017 στοχεύει στη διασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας, την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη μείωση του πληθυσμού των κρατουμένων (Κουλούρης, 2017). Στο πλαίσιο του Στρατηγικού Σχεδίου 2018-2020, θεσπίστηκαν πολιτικές, που εστιάζουν στη βελτίωση των συνθηκών κράτησης και στην αποσυμφόρηση των φυλακών, με την κατάργηση φυλακών υψίστης ασφαλείας και την πρόωρη αποφυλάκιση υπό όρους.

Παρά τις μεταρρυθμίσεις, οι συνθήκες κράτησης εξακολουθούν να παρουσιάζουν σοβαρές αδυναμίες. Οι κρατούμενοι συχνά βιώνουν στιγματισμό, ενώ οι περιορισμένες ευκαιρίες εκπαίδευσης και εργασίας εντός των φυλακών καθιστούν την επανένταξη εξαιρετικά δύσκολη (Τζώρτζη, 2016).

Επίσης, τα σωφρονιστικά ιδρύματα συνεργάζονται με ανεξάρτητες υπηρεσίες και οργανισμούς για την εφαρμογή εκπαιδευτικών και εργασιακών προγραμμάτων, που προωθούν την επανένταξη. Ειδικότερα, μέσω προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, οι κρατούμενοι αποκτούν δεξιότητες, που μπορούν να τους βοηθήσουν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας μετά την αποφυλάκισή τους (Μαύρης, Κουλούρης & Αναγνωστάκη, 2015).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας που θεσμοθετήθηκαν στην Ελλάδα με τον Νόμο 2525/1997, στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών για την προώθηση της δια βίου μάθησης και της κοινωνικής ένταξης. Στο πλαίσιο των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, τα ΣΔΕ λειτουργούν με διττό ρόλο. Αφενός παρέχουν έναν τίτλο σπουδών και αφετέρου ενδυναμώνουν τις δεξιότητες των κρατουμένων για αποτελεσματικότερη επανένταξη στην κοινωνία. Το πρόγραμμα σπουδών των ΣΔΕ είναι διαφοροποιημένο από τα παραδοσιακά σχολεία και βασίζεται στις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων. Περιλαμβάνει οκτώ βασικούς γνωστικούς γραμματισμούς, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται ο Περιβαλλοντικός Γραμματισμός, με θεματολογίες όπως η σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον, η αειφορία, η προστασία των φυσικών πόρων, η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, η κλιματική αλλαγή (Φλογαΐτη & Αμπελιώτης, 2006).

Βέβαια, παρά τη θετική συμβολή των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, συχνά ασκείται κριτική σε αυτά. Η κριτική αυτή έγκειται στον ανεπαρκή αριθμό τους εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων, γεγονός που περιορίζει την πρόσβαση των κρατουμένων στην εκπαίδευση, στην έλλειψη σύνδεσης με την καθημερινότητα του κρατουμένου καθώς και στην έλλειψη συστηματικής αξιολόγησης. Όσον αφορά τα μαθήματα του περιβαλλοντικού γραμματισμού, παρότι οι θεματικές, όπως το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η ανακύκλωση ή η εξοικονόμηση ενέργειας παρουσιάζονται ως σύγχρονες και περιβαλλοντικά επίκαιρες, σε αρκετές περιπτώσεις διαπιστώνεται έλλειψη εμβάθυνσης σε κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις, όπως η περιβαλλοντική αδικία ή η συστημική ρύπανση. Για παράδειγμα, στη δράση για το φαινόμενο του θερμοκηπίου, οι συμμετέχοντες δυσκολεύονται να απαντήσουν σε ερωτήματα αιτιότητας και σύνδεσης με τοπικά προβλήματα, ενώ οι απαντήσεις παραμένουν αποσπασματικές ή γενικές (Φλογαΐτη & Αμπελιώτης, 2006). Επιπλέον, η υλοποίηση κάποιων projects ήταν πρόχειρη ή πιεσμένη χρονικά. Για παράδειγμα, το σχέδιο για το φαινόμενο του θερμοκηπίου κρίθηκε θετικό αλλά υπερφορτωμένο για τον διαθέσιμο χρόνο, καθώς κάλυπτε τεχνικά, ηθικά και πολιτικά ζητήματα σε ελάχιστες ώρες.

Σημαντική συμβολή επίσης έχουν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες προσφέρουν υπηρεσίες υποστήριξης και επανένταξης. Επιπλέον, η «Επάνοδος» αποτελεί βασικό φορέα για την ψυχολογική και επαγγελματική υποστήριξη των κρατουμένων, ενώ η κοινωφελής εργασία αποτελεί βασικό μέσο επανακοινωνικοποίησης (Μαύρης, Κουλούρης & Αναγνωστάκη, 2015).

Από την άλλη, παρά την πρόοδο, παρατηρούνται καθυστερήσεις στην παροχή βασικών υπηρεσιών, ιδιαίτερα για αλλοδαπούς κρατούμενους, που αντιμετωπίζουν γλωσσικά εμπόδια.

Εντός των φυλακών, οι ψυχολόγοι και οι κοινωνικοί λειτουργοί προσφέρουν υποστήριξη στους κρατούμενους, ωστόσο, οι ελλείψεις σε προσωπικό και πόρους περιορίζουν την αποτελεσματικότητα αυτών των υπηρεσιών (Αρτινοπούλου & Καμαράκης, 2019).

Γενικότερα, τα προγράμματα σωφρονισμού στην Ελλάδα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, με κύριο στόχο την επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία και τη μείωση της υποτροπής. Η φιλοσοφία των προγραμμάτων αυτών βασίζεται στην ιδέα ότι ο σωφρονισμός δεν περιορίζεται μόνο στην επιβολή τιμωρίας, αλλά περιλαμβάνει και την παροχή ευκαιριών για προσωπική ανάπτυξη, εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση.

Στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας, εφαρμόζονται διάφορα προγράμματα, που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αναγκών. Ένα από τα βασικά είναι η εκπαίδευση, η οποία παρέχεται μέσω σχολείων δεύτερης ευκαιρίας, επαγγελματικών εργαστηρίων και προγραμμάτων κατάρτισης. Στόχος είναι η απόκτηση δεξιοτήτων που θα επιτρέψουν στους κρατούμενους να βρουν εργασία μετά την αποφυλάκισή τους. Παράλληλα, υπάρχουν δράσεις για την καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού, καθώς και ενισχυτική διδασκαλία για όσους επιθυμούν να συνεχίσουν σπουδές σε ανώτερα ή ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Ένας άλλος σημαντικός πυλώνας είναι τα προγράμματα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, τα οποία περιλαμβάνουν συμβουλευτική και θεραπευτικές παρεμβάσεις. Οι κρατούμενοι που αντιμετωπίζουν ψυχικά ή συναισθηματικά προβλήματα, εξαρτήσεις από ουσίες ή δυσκολίες προσαρμογής, έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε ομάδες υποστήριξης ή ατομικές συνεδρίες με ειδικούς. Αυτά τα προγράμματα συμβάλλουν στη βελτίωση της ψυχικής τους υγείας και της κοινωνικής τους συμπεριφοράς.

Παράλληλα, υπάρχει μέριμνα για την ενίσχυση της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων μέσω δράσεων που προωθούν την αλληλεπίδραση με την κοινωνία, όπως πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, καθώς και εθελοντικές δράσεις. Οι πρωτοβουλίες αυτές επιδιώκουν να καλλιεργήσουν το αίσθημα της συλλογικότητας και να δώσουν στους κρατούμενους τη δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά σε θετικές κοινωνικές εμπειρίες.

Ωστόσο, παρά τις θετικές αυτές πρωτοβουλίες, το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα αντιμετωπίζει προκλήσεις, όπως η υπερπληθώρα κρατουμένων, οι περιορισμένοι πόροι και η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, ενώ εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από τιμωρητική νοοτροπία, με προτεραιότητα στη δημόσια ασφάλεια και όχι στην προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επομένως, απαιτείται συνεχής ενίσχυση και εκσυγχρονισμός των

προγραμμάτων, προκειμένου να ανταποκριθούν στις σύγχρονες ανάγκες και να διασφαλίσουν την αποτελεσματική επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία.

Η πρόοδος απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση, που να εστιάζει στη βελτίωση των συνθηκών κράτησης, την ενίσχυση των ευκαιριών εκπαίδευσης και εργασίας, και την αντιμετώπιση της στιγματοποίησης. Επενδύσεις σε ανθρώπινους και υλικούς πόρους, η εφαρμογή προγραμμάτων επανένταξης με συγκεκριμένα αποτελέσματα και η συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς είναι απαραίτητες για τη μεταρρύθμιση του συστήματος.

Το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα βρίσκεται σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Ενώ έχουν γίνει βήματα προόδου, η αποτελεσματική επανένταξη των κρατουμένων και η μείωση της εγκληματικότητας απαιτούν βαθύτερες και πιο συστηματικές αλλαγές. Ένα σύστημα που θα βασίζεται στην αποκαταστατική δικαιοσύνη και όχι στη στιγματοποίηση μπορεί να δημιουργήσει τις συνθήκες για μια πιο δίκαιη και ασφαλή κοινωνία.

4.1.3 Σωφρονιστικά προγράμματα φυλακής Τρικάλων

Το Σωφρονιστικό Κατάστημα Τρικάλων αποτελεί ένα από τα σύγχρονα σωφρονιστικά ιδρύματα της Ελλάδας, με έμφαση στην επανένταξη των κρατουμένων, μέσω διαφόρων προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων στοχεύει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων, που θα διευκολύνουν την ομαλή επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία μετά την αποφυλάκισή τους.

Η εκπαίδευση στις φυλακές αποτελεί βασικό πυλώνα για την προσωπική ανάπτυξη των κρατουμένων και την προετοιμασία τους για την κοινωνική επανένταξη. Σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, τα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας, συμπεριλαμβανομένου του Καταστήματος Τρικάλων, προσφέρουν προγράμματα βασικής εκπαίδευσης, όπως μαθήματα γραμματισμού και απόκτησης απολυτηρίου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτά τα προγράμματα στοχεύουν στην κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των κρατουμένων, που δεν είχαν την ευκαιρία να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Επιπλέον, παρέχονται προγράμματα εκμάθησης ξένων γλωσσών, πληροφορικής και άλλων δεξιοτήτων, που είναι απαραίτητες στην αγορά εργασίας. Η συμμετοχή σε τέτοια προγράμματα ενισχύει την αυτοεκτίμηση των κρατουμένων και αυξάνει τις πιθανότητες εύρεσης εργασίας μετά την αποφυλάκισή τους.

Η επαγγελματική κατάρτιση αποτελεί κεντρικό άξονα των σωφρονιστικών προγραμμάτων στο Κατάστημα Τρικάλων. Σύμφωνα με ανακοίνωση της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης

(ΔΥΠΑ), τον Οκτώβριο του 2024 ξεκίνησε πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης με τίτλο «Τεχνίτης Γυψοσανίδας και Ελαιοχρωματισμών», διάρκειας 250 ωρών, στο οποίο συμμετείχαν 15 κρατούμενοι. Το πρόγραμμα αυτό, που υλοποιήθηκε σε συνεργασία με το Κέντρο Διά Βίου Μάθησης Λάρισας της ΔΥΠΑ, στόχευε στην απόκτηση πρακτικών δεξιοτήτων στον τομέα των κατασκευών, ενισχύοντας την απασχολησιμότητα των συμμετεχόντων μετά την αποφυλάκισή τους (ΔΥΠΑ, 2024).

Παρόμοια προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης περιλαμβάνουν την εκπαίδευση σε τομείς όπως η ξυλουργική, η μεταλλουργία, η γεωργία και η κηπουρική. Η συμμετοχή σε αυτά τα προγράμματα παρέχει στους κρατουμένους τη δυνατότητα να αποκτήσουν πιστοποιημένες δεξιότητες, οι οποίες είναι αναγνωρίσιμες στην αγορά εργασίας.

Βέβαια, πέρα από την εκπαίδευση και την κατάρτιση, το Σωφρονιστικό Κατάστημα Τρικάλων προσφέρει πολιτιστικά και ψυχαγωγικά προγράμματα, που συμβάλλουν στην ψυχολογική ευεξία των κρατουμένων. Σύμφωνα με μελέτη των Βιλλιώτη & Βασιλακάκη (2015), οι βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα λειτουργούν υποτυπωδώς, χωρίς επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμους, και οι συλλογές τους δεν ικανοποιούν πλήρως τις ανάγκες των κρατουμένων. Ωστόσο, γίνονται προσπάθειες για τη βελτίωση αυτής της κατάστασης μέσω δωρεών και εθελοντικών δράσεων.

Επιπλέον, διοργανώνονται θεατρικές παραστάσεις, μουσικές εκδηλώσεις και καλλιτεχνικά εργαστήρια, τα οποία προσφέρουν στους κρατουμένους την ευκαιρία να εκφραστούν δημιουργικά και να αναπτύξουν νέες δεξιότητες. Αυτές οι δραστηριότητες συμβάλλουν στη μείωση του άγχους και της επιθετικότητας, ενώ προάγουν την κοινωνικοποίηση και τη συνεργασία μεταξύ των κρατουμένων.

Η ψυχολογική υποστήριξη αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των σωφρονιστικών προγραμμάτων, με στόχο την αντιμετώπιση των ψυχολογικών προβλημάτων και την ενίσχυση της ψυχικής υγείας των κρατουμένων. Σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, παρέχονται υπηρεσίες συμβουλευτικής και ψυχοθεραπείας από εξειδικευμένους επαγγελματίες, οι οποίες βοηθούν τους κρατουμένους να διαχειριστούν θέματα, όπως ο εθισμός, η επιθετικότητα και οι διαπροσωπικές σχέσεις.

Επιπλέον, υλοποιούνται προγράμματα διαχείρισης θυμού, πρόληψης αυτοκτονιών και υποστήριξης για κρατουμένους με ψυχιατρικές διαταραχές. Η συμμετοχή σε αυτά τα προγράμματα συμβάλλει στη βελτίωση της ψυχικής υγείας και στην προετοιμασία των κρατουμένων για μια ομαλή επανένταξη στην κοινωνία. Συνοψίζοντας, η διεθνής εμπειρία

αναδεικνύει ότι τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας όταν εφαρμόζονται με ολιστικό και υποστηρικτικό τρόπο, όπως σε χώρες όπως η Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο και ο Καναδάς, έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο στην κοινωνική επανένταξη και τη μείωση της υποτροπής σε σύγκριση με το ελληνικό μοντέλο. Στο εξωτερικό, η εκπαίδευση στη φυλακή αποτελεί θεσμική προτεραιότητα με συστηματική χρηματοδότηση, εξειδικευμένο προσωπικό, ατομικά εκπαιδευτικά σχέδια και ενεργή σύνδεση με την αγορά εργασίας και την κοινότητα, ενώ στην Ελλάδα παραμένει συχνά αποσπασματική, υποστελεχωμένη και χωρίς οργανική συνέχεια με την επανένταξη.

Πίνακας 4 Συνοπτική παρουσίαση εννοιών 4^{ου} κεφαλαίου

Έννοια	Ορισμός	Χαρακτηριστικά
Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ)	Εκπαιδευτικά ιδρύματα για ενήλικες χωρίς απολυτήριο υποχρεωτικής εκπαίδευσης.	Διετές πρόγραμμα, γραμματισμοί, προσαρμοσμένη παιδαγωγική, ενισχυτική μάθηση.
ΣΔΕ σε σωφρονιστικά καταστήματα	Ειδικά προγράμματα ΣΔΕ εντός φυλακών.	Διαφορετική δυναμική λόγω περιορισμών, στόχευση στην επανένταξη, συνεργασία με Γ.Γ. Αντεγκληματικής Πολιτικής.
Εκπαίδευση κρατουμένων στο εξωτερικό	Πρακτικές άλλων χωρών για μάθηση στη φυλακή.	Εξατομικευμένα προγράμματα, επαγγελματική κατάρτιση, μετάβαση σε εργασία, υποστήριξη μετά την αποφυλάκιση.
Κοινωνική επανένταξη	Η επιστροφή του πρώην κρατούμενου στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή.	Απαιτεί εκπαίδευση, ψυχοκοινωνική υποστήριξη, κοινωνικά δίκτυα, καταπολέμηση στιγματισμού.

Κεφάλαιο 5. Μεθοδολογία

Σκοπός της παρούσας έρευνας, η οποία διεξάγεται στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Πολυλειτουργική Διαχείριση Δασικών Οικοσυστημάτων και Βιοοικονομία» είναι να διερευνήσει τη συσχέτιση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων με τη ροπή προς την παραβατικότητα στο πλαίσιο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον.

Το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτέλεσαν φυλακισθέντες στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Τρικάλων. Το σύνολο του δείγματος συνίσταται αποκλειστικά από άντρες. Η συλλογή των απαντήσεών τους πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο αποτελεί ένα ιδιαίτερα διαδομένο εργαλείο έρευνας, καθώς χαρακτηρίζεται από αμεσότητα, ευχρηστία και ευκολία (Creswell, 2014). Αυτό σημαίνει πως η συμπλήρωσή του διαρκεί ένα σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ οι ερωτήσεις που περιλαμβάνει είναι σαφώς διατυπωμένες. Ειδικότερα, το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα αποτελείται από 21 ερωτήσεις. Οι πρώτες 5 ερωτήσεις αφορούν τη συγκέντρωση των δημογραφικών στοιχείων των συμμετεχόντων. Οι υπόλοιπες ερωτήσεις (6-21) είναι πολλαπλής επιλογής και αφορούν τη συλλογή δεδομένων αναφορικά με τη σχέση της παραβατικότητας με τις δραστηριότητες στο περιβάλλον. Το ερωτηματολόγιο που αξιοποιείται στην παρούσα έρευνα, παρασχέθηκε από τον επιβλέποντα καθηγητή της εργασίας, κ. Περικλή Μπίρτσα, και μάλιστα έχει χρησιμοποιηθεί και στο παρελθόν στο πλαίσιο μιας εργασίας εξαμήνου της ερευνήτριας με το αντίστοιχο θέμα, επιβεβαιώνοντας έτσι την εγκυρότητα και την αξιοπιστία του ερωτηματολογίου.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε διά ζώσης στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Τρικάλων εντός του χρονικού διαστήματος 01/12/24-31/12/24. Ειδικότερα, η ερευνήτρια, μετά από έγκριση σχετικής άδειας, διαμοίρασε τα ερωτηματολόγια σε έντυπη μορφή στους φυλακισθέντες. Στην αρχή των ερωτηματολογίων οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας. Μάλιστα, διευκρινίστηκε πως η έρευνα θα ήταν ανώνυμη και τα προσωπικά στοιχεία των συμμετεχόντων θα παρέμεναν εθελοντικά. Επίσης, σημειώθηκε ότι η συμμετοχή στην έρευνα ήταν εθελοντική. Τα ερωτηματολόγια διαμοιράστηκαν σε κάθε συμμετέχοντα και η συμπλήρωσή τους διήρκεσε 10 λεπτά.

Τα δεδομένα κωδικοποιήθηκαν από την έντυπη μορφή τους σε υπολογιστικό φύλλο του Microsoft Office Excel 2016 και έπειτα αναλύθηκαν στο στατιστικό πρόγραμμα IBM SPSS 26, με χρήση Περιγραφικής και Επαγωγικής Στατιστικής.

Στην περιγραφική στατιστική οι κατηγορικές μεταβλητές που αναφέρονται στα δημογραφικά στοιχεία, στα στοιχεία παραβατικότητας και στις δραστηριότητες παρουσιάστηκαν με συχνότητες και ποσοστά. Η ηλικία και οι διατακτικές μεταβλητές κλίμακας Likert που αναφέρονται στην παραβατική συμπεριφορά παρουσιάστηκαν με μέσο όρο, τυπική απόκλιση, ελάχιστη και μέγιστη τιμή (Field, 2017).

Η επαγωγική στατιστική πραγματοποιήθηκε σε σημαντικότητα 5%, δηλαδή στατιστικά σημαντικά θεωρήθηκαν τα ευρήματα για $p\text{-value} < 0,05$. Ο παράγοντας «Παραβατική συμπεριφορά» ελέγχθηκε για την αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας μέσω του δείκτη Cronbach Alpha όπου ικανοποιητικές θεωρούνται οι τιμές μεγαλύτερες ή ίσες του 0,7 (Γαλάνης, 2013), ενώ αποδεκτές θεωρήθηκαν οι φορτίσεις άνω του 0,3 (Nunnally & Bernstein, 1994). Ο παράγοντας «Παραβατική συμπεριφορά» δημιουργήθηκε με χρήση του μέσου όρου των ερωτήσεων που ανέδειξαν ικανοποιητική αξιοπιστία και αποδεκτές φορτίσεις και ελέγχθηκε για ύπαρξη κανονικής κατανομής μέσω του Shapiro Wilk test που θεωρείται ότι έχει μεγαλύτερη ακρίβεια (Razali & Wah, 2011). Επιπλέον, υπολογίστηκαν τα 95% διαστήματα εμπιστοσύνης της μέσης τιμής προκειμένου να επιτευχθεί γενίκευση για τον πληθυσμό. Ακόμη, για σύγκριση μέσων όρων του παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» μεταξύ 3 ή περισσότερων δειγμάτων χρησιμοποιήθηκε η μονοπαραγοντική ανάλυση διακύμανσης (One Way ANOVA), με Post Hoc Analysis LSD (Least Square Distance) στις περιπτώσεις στατιστικά σημαντικών διαφορών μεταξύ ανεξάρτητων δειγμάτων με ίσες διακυμάνσεις ή Games Howell αντίστοιχα για άνισες διακυμάνσεις. Τέλος, για συσχέτιση του παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Spearman (Field, 2017).

Κεφάλαιο 6. Αποτελέσματα

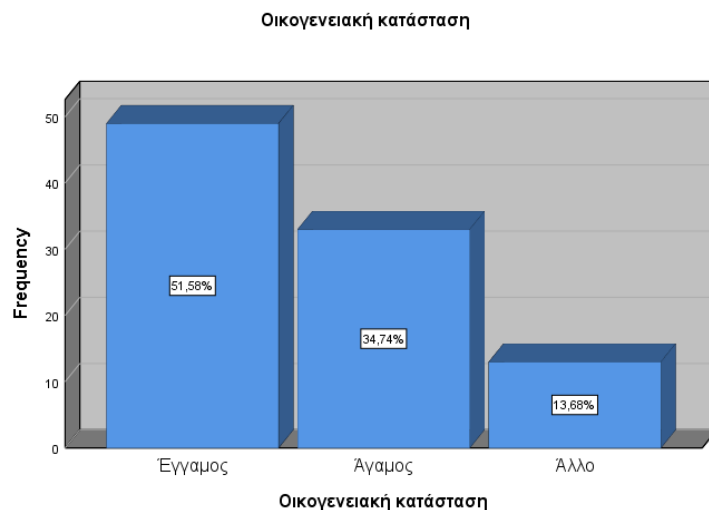
6.1 Περιγραφική στατιστική

6.1.1 Δημογραφικά στοιχεία

Στον Πίνακα 5 (Γραφήματα 1-4) παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος, το οποίο αποτελείται από 100 συμμετέχοντες και συγκεκριμένα άντρες.

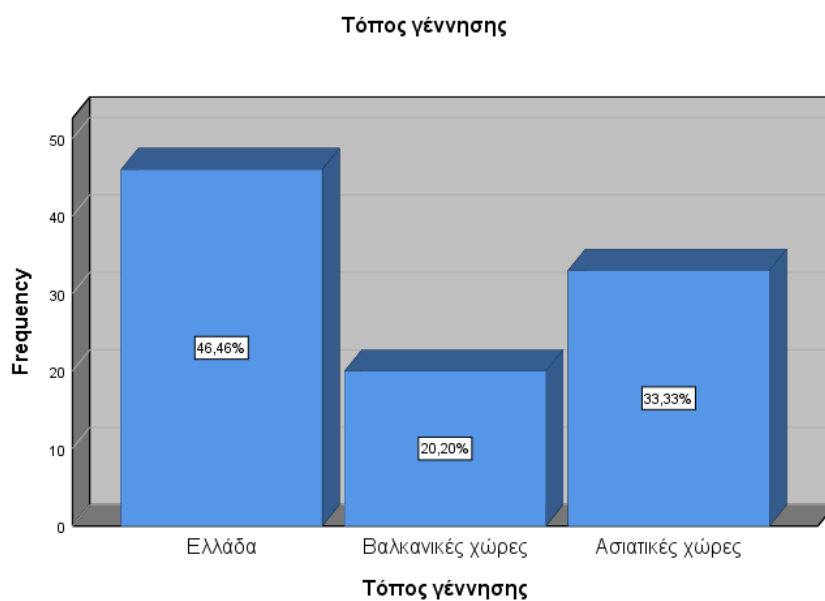
Πίνακας 5 Δημογραφικά στοιχεία			
Κατηγορική μεταβλητή	Κατηγορίες	N	%
Φύλο	Αντρας	100	100,00
Οικογενειακή κατάσταση	Έγγαμος	49	51,58
	Άγαμος	33	34,74
	Άλλο	13	13,68
Τόπος γέννησης	Ελλάδα	46	46,46
	Βαλκανικές χώρες	20	20,20
	Ασιατικές χώρες	33	33,33
Μορφωτικό επίπεδο	Δημοτικό	27	27,00
	Γυμνάσιο	25	25,00
	Λύκειο	19	19,00
	Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ	21	21,00
	Μεταπτυχιακό	4	4,00
	Άλλο	4	4,00
Ποσοτική μεταβλητή	Ελαχ. -Μεγ.	M.O.	T.A.
Ηλικία	22-74	39,47	11,08

Το 51,58% ($N=49$) του δείγματος είναι έγγαμοι, το 34,74% ($N=33$) άγαμοι και το 13,68% ($N=13$) βρίσκονται σε κάποια άλλη οικογενειακή κατάσταση.

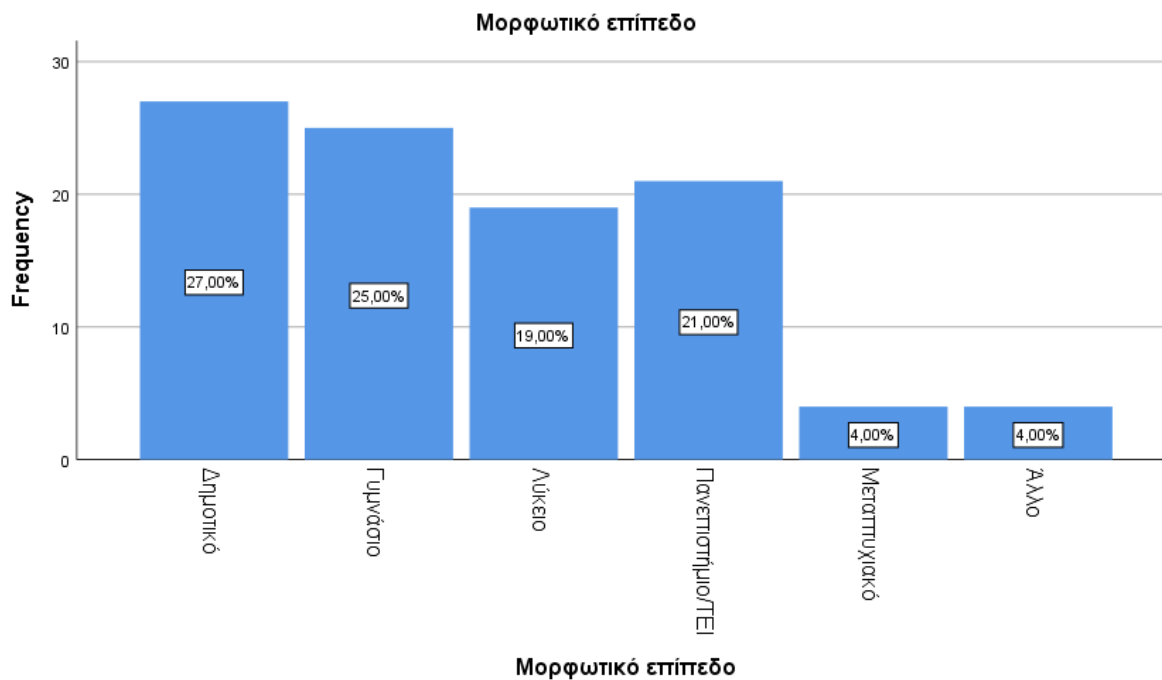
Γράφημα 6- 1 Οικογενειακή κατάσταση

Αναφορικά με τον τόπο γέννησης, το 46,46% ($N=46$) γεννήθηκαν στην Ελλάδα, το 33,33% ($N=33$) σε ασιατικές χώρες και το 20,20% ($N=20$) σε βαλκανικές χώρες.

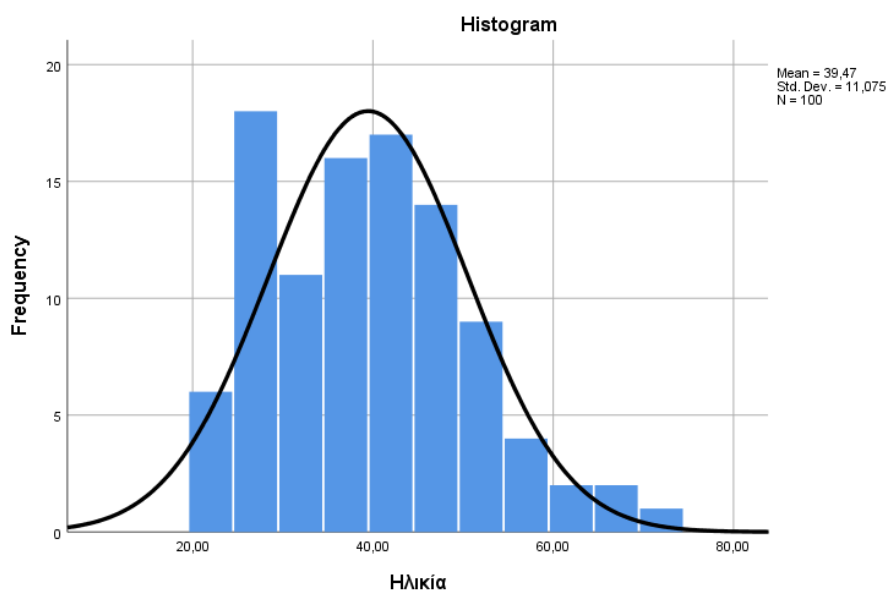
Γράφημα 6- 2 Τόπος γέννησης

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο, το 27% ($N=27$) είναι απόφοιτοι δημοτικού, το 25% ($N=25$) γυμνασίου, το 21% ($N=21$) πανεπιστημίου/ΤΕΙ, το 19% ($N=19$) λυκείου και το ίδιο ποσοστό 4% ($N=4$) είναι απόφοιτοι μεταπτυχιακού και κάποιας άλλης βαθμίδας.

Γράφημα 6- 3 Μορφωτικό επίπεδο

Οι συμμετέχοντες ήταν κατά μέσο όρο 39 ετών ($M.O.=39,47$, $T.A.=11,08$) με τον νεότερο να είναι 22 και ο μεγαλύτερος 74 ετών.

Γράφημα 6- 4 Ηλικία

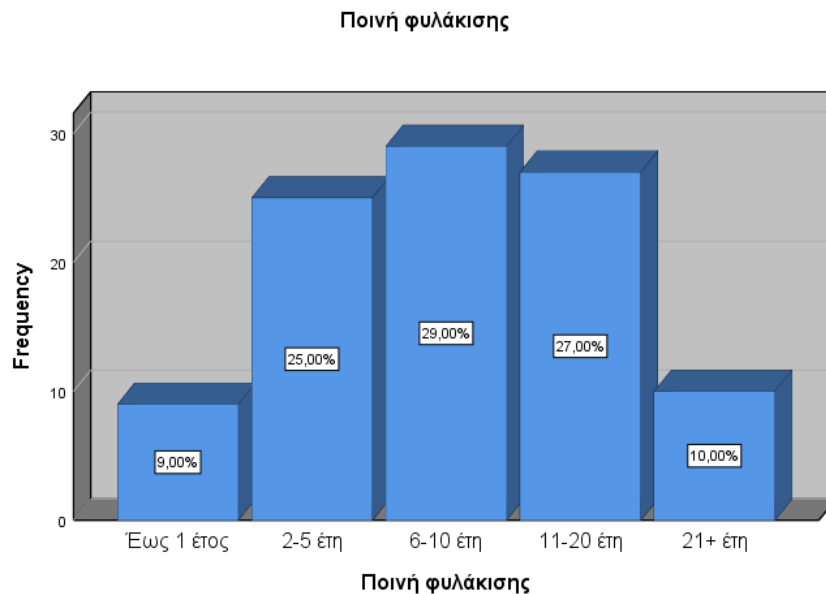
6.1.2 Στοιχεία παραβατικότητας

Στον Πίνακα 6 (Γραφήματα 5-8) παρουσιάζονται τα στοιχεία που αφορούν την παραβατικότητα.

Πίνακας 6 Στοιχεία παραβατικότητας

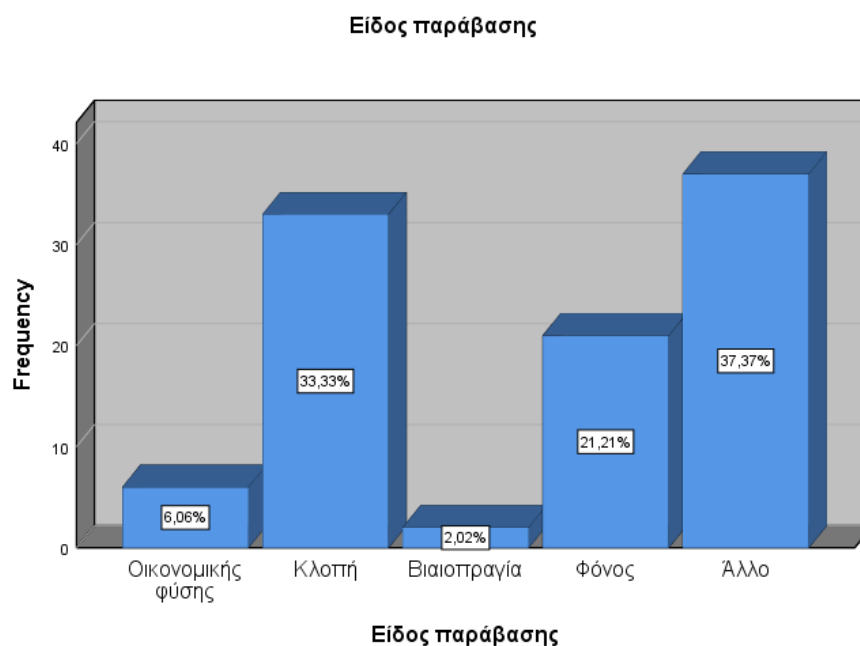
Μεταβλητή	Κατηγορίες	N	%
Ποινή φυλάκισης	Έως 1 έτος	9	9,00
	2-5 έτη	25	25,00
	6-10 έτη	29	29,00
	11-20 έτη	27	27,00
	21+ έτη	10	10,00
Είδος παράβασης	Οικονομικής φύσης	6	6,06
	Κλοπή	33	33,33
	Βιαιοπραγία	2	2,02
	Φόνος	21	21,21
	Άλλο	37	37,37
Τόπος κατοικίας (πριν τη φυλάκιση)	Αθήνα	45	45,00
	Μεγάλη πόλη	28	28,00
	Μικρή πόλη	13	13,00
	Μεγάλο χωριό	6	6,00
	Μικρό χωριό	8	8,00
Τόπος κατοικίας (κατά την παράβαση)	Αθήνα	40	40,00
	Μεγάλη πόλη	27	27,00
	Μικρή πόλη	9	9,00
	Μεγάλο χωριό	7	7,00
	Μικρό χωριό	16	16,00
	Άλλο	1	1,00

Σχετικά με την ποινή φυλάκισης, στο 29% (N=29) των συμμετεχόντων επιβλήθηκε ποινή 6-10 έτη, στο 27% (N=27) 11-20 έτη, στο 25% (N=25) 2-5 έτη, στο 10% (N=10) περισσότερα από 20 έτη και στο 9% (N=9) επιβλήθηκε ποινή έως 1 έτος.

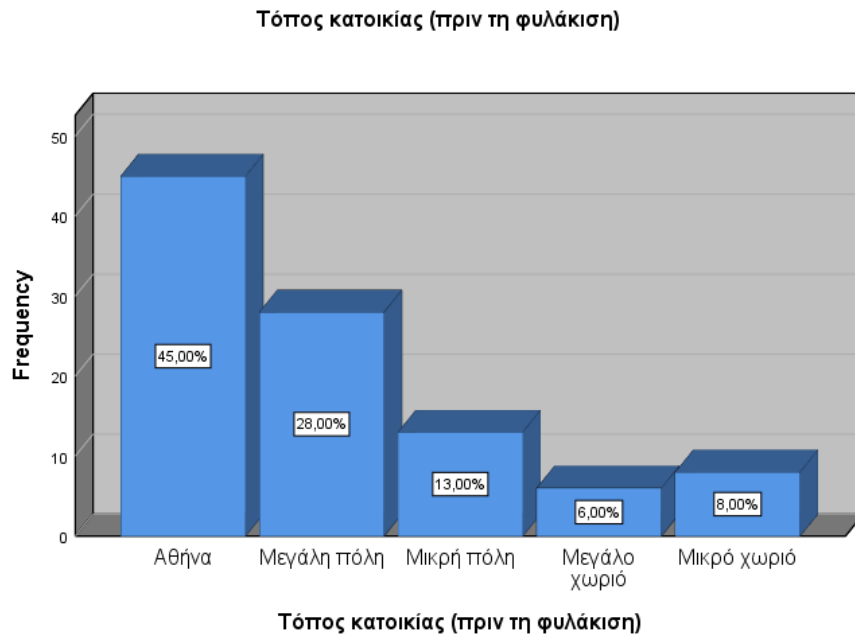
Γράφημα 6- 5 Ποινή φυλάκισης

Αναφορικά με το είδος της παράβασης, το 33,33% ($N=33$) καταδικάστηκαν για κλοπή, το 21,21% ($N=21$) για φόνο, το 6,06% ($N=6$) για οικονομικής φύσης αδίκημα, το 2,02% ($N=2$) για βιαιοπραγία και το 37,37% ($N=37$) καταδικάστηκαν για κάποιο άλλο αδίκημα.

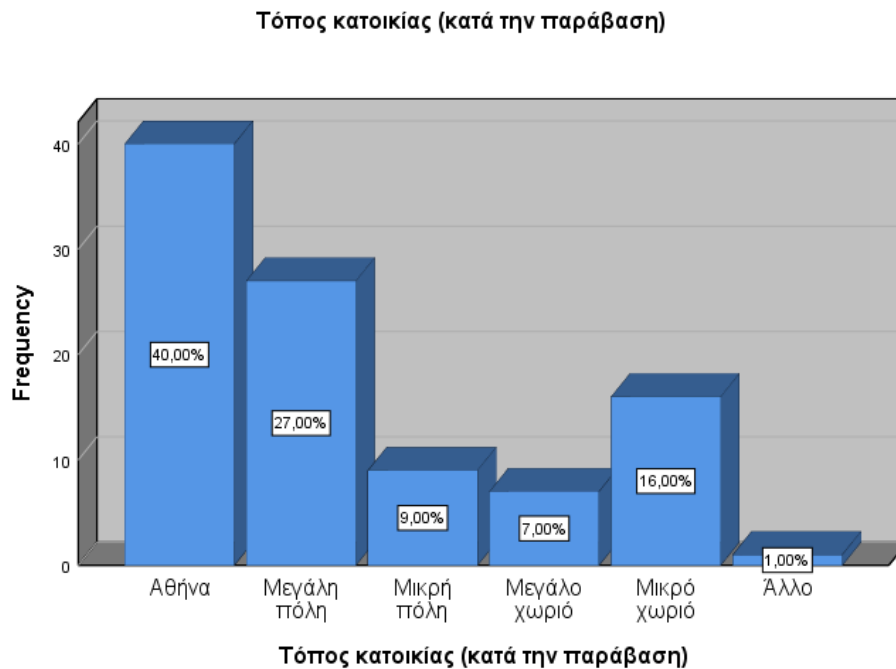
Γράφημα 6- 6 Είδος παράβασης

Το 45% ($N=45$) πριν τη φυλάκιση κατοικούσαν στην Αθήνα, το 28% ($N=28$) σε μεγάλη πόλη, το 13% ($N=13$) σε μικρή πόλη, το 8% ($N=8$) σε μικρό χωριό και το 6% ($N=6$) σε μεγάλο χωριό.

Γράφημα 6- 7 Τόπος κατοικίας (πριν τη φυλάκιση)

Τη στιγμή της παράβασης, το 40% ($N=40$) κατοικούσαν στην Αθήνα, το 27% ($N=27$) σε μεγάλη πόλη, το 16% ($N=16$) σε μικρό χωριό, το 9% ($N=9$) σε μικρή πόλη, το 7% ($N=7$) σε μεγάλο χωριό και το 1% ($N=1$) κατοικούσε σε κάποια άλλη τοποθεσία.

Γράφημα 6- 8 Τόπος κατοικίας (κατά την παράβαση)

6.1.3 Δραστηριότητες στο περιβάλλον

Στον Πίνακα 7 (Γραφήματα 9-14) παρουσιάζονται οι απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τις δραστηριότητες που ασκούνται στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον.

Πίνακας 7 Δραστηριότητες στο περιβάλλον

Ερώτηση	Κατηγορίες	N	%
Η κύρια εργασία (σχετικά με το περιβάλλον)	Γεωργός	16	16,00%
	Κτηνοτρόφος	21	21,00%
	Υλοτόμος	5	5,00%
	Μελισσοκόμος	4	4,00%
	Ψαράς	12	12,00%
	Άλλο	61	61,00%
Είχατε κάποτε εργαστεί (σχετικά με το περιβάλλον)	Γεωργός	22	22,00%
	Κτηνοτρόφος	28	28,00%
	Υλοτόμος	11	11,00%
	Μελισσοκόμος	4	4,00%
	Ψαράς	14	14,00%
	Άλλο	54	54,00%
Ασχοληθήκατε με δραστηριότητα σχετική με το περιβάλλον;	Κυνήγι	30	30,00%
	Ερασιτεχνική αλιεία	26	26,00%
	Συλλογή χόρτων-μανιταριών	18	18,00%
	Ορειβασία-ορεινή πεζοπορία	12	12,00%
	Σκοποβολή	8	8,00%
	Άλλο	36	36,00%
Είχατε στην κατοχή, νόμιμα, κάποιο όπλο;	Καραμπίνα	29	29,00%
	Μονόκαννο	11	11,00%
	Δίκαννο	10	10,00%

	Πιστόλι ραβδωτό	ή	άλλο	21	21,00 %
	Άλλο			66	66,00 %
Είχατε στην κατοχή σας κάποιο ζώο συντροφιάς;	Σκύλος			80	80,00 %
	Γάτα			22	22,00 %
	Ψάρι			7	7,00%
	Άλλο			21	21,00 %
Είχατε εκδώσει κάποια φορά	Άδεια θήρας			12	27,91 %
	Άδεια αλιείας			6	13,95 %
	Άδεια κυνηγετικού όπλου			10	23,26 %
	Άδεια σκοπευτικού όπλου			4	9,30%
	Άδεια οπλοκατοχής			21	48,84 %

Σχετικά με την κύρια εργασία, το 21% ($N=21$) είναι κτηνοτρόφοι, το 16% ($N=16$) γεωργοί, το 12% ($N=12$) ψαράδες, το 5% ($N=5$) υλοτόμοι, το 4% ($N=4$) μελισσοκόμοι και το 61% ($N=61$) εργάζονται σε κάποιον άλλο τομέα.

Γράφημα 6- 9 Η κύρια εργασία (σχετικά με το περιβάλλον)

Αναφορικά με την εμπειρία εργασίας σχετικά με το παρελθόν, το 28% ($N=28$) έχουν εργαστεί ως κτηνοτρόφοι, το 22% ($N=22$) ως γεωργοί, το 14% ($N=14$) ως ψαράδες, το 11% ($N=11$) ως υλοτόμοι, το 4% ($N=4$) ως μελισσοκόμοι και το 54% ($N=54$) σε κάποιον άλλο τομέα.

Γράφημα 6- 10 Είχατε κάποτε εργαστεί (σχετικά με το περιβάλλον)

Αναφορικά με την ασχολία με δραστηριότητες σχετικές με το περιβάλλον, το 30% ($N=30$) έχουν ασχοληθεί με το κυνήγι, το 26% ($N=26$) με ερασιτεχνική αλιεία, το 18% ($N=18$) με συλλογή χόρτων-μανιταριών, το 12% ($N=12$) με ορειβασία-ορεινή πεζοπορία, το 8% ($N=8$) με σκοποβολή και το 36% ($N=36$) ασχολήθηκαν με κάποια άλλη ασχολία.

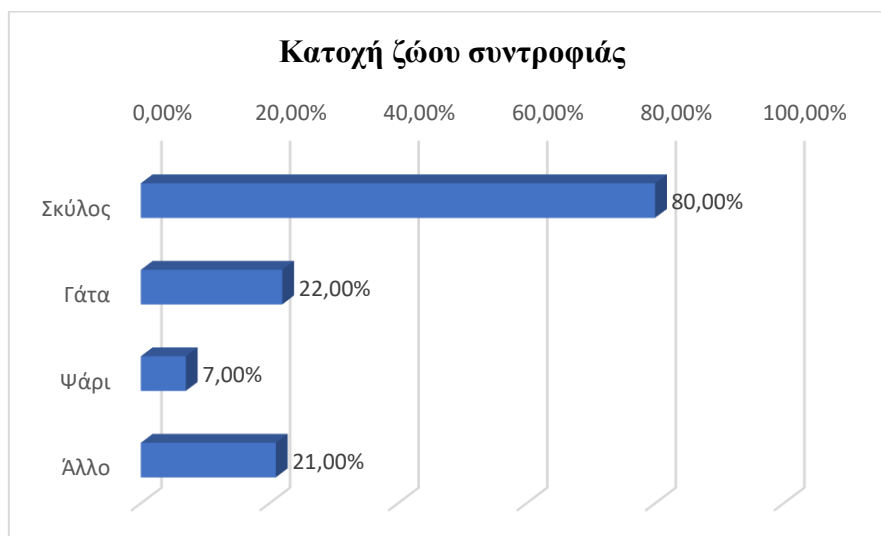
Γράφημα 6- 11 Ασχολία με δραστηριότητα σχετική με το περιβάλλον

Όσο για τη νόμιμη κατοχή όπλου, το 29% ($N=29$) είχαν στην κατοχή τους καραμπίνα, το 21% ($N=21$) είχαν πιστόλι ή άλλο ραβδωτό, το 11% ($N=11$) μονόκαννο, το 10% ($N=10$) δίκαννο και το 66% ($N=66$) είχαν κάποιο άλλο είδος όπλου.

Γράφημα 6- 12 Νόμιμη κατοχή όπλου

Το 80% ($N=80$) είχαν σκύλο, το 22% ($N=22$) γάτα, το 7% ($N=7$) ψάρι και το 21% ($N=21$) είχαν κάποιο άλλο ζώο.

Γράφημα 6- 13 Κατοχή ζώου συντροφιάς

Σχετικά με την έκδοση αδειών, το 48,84% ($N=21$) έχουν εκδώσει άδεια οπλοκατοχής, το 27,91% ($N=12$) άδεια θήρας, το 23,26% ($N=10$) άδεια κυνηγετικού όπλου, το 13,95% ($N=6$) άδεια αλιείας και το 9,30% ($N=4$) άδεια σκοπευτικού όπλου.

Γράφημα 6- 14 Έκδοση αδειών

6.1.4 Παραβατική συμπεριφορά

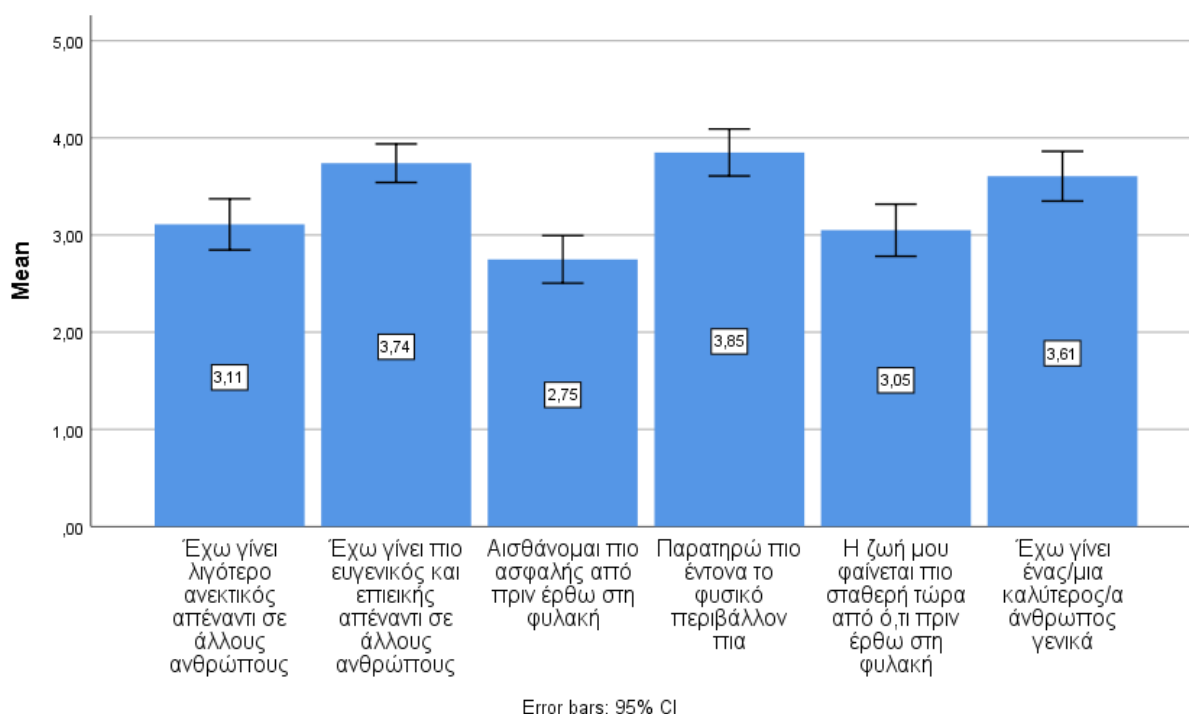
Στον Πίνακα 8 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους μέσα στη φυλακή σε σχέση με την προηγούμενη παραβατική τους συμπεριφορά. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα (1=Διαφωνώ κατηγορηματικά, 2=Διαφωνώ, 3=Ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 4=Συμφωνώ, 5=Συμφωνώ κατηγορηματικά).

Οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι παρατηρούν πιο έντονα το φυσικό περιβάλλον πια ($M.O.=3,85$, $T.A.=1,22$), έχουν γίνει πιο ευγενικοί και επιεικείς απέναντι σε άλλους ανθρώπους ($M.O.=3,74$, $T.A.=1,00$) και έχουν γίνει καλύτεροι άνθρωποι γενικά ($M.O.=3,61$, $T.A.=1,28$).

Ουδετερότητα παρατηρήθηκαν στις δηλώσεις πως έχουν γίνει λιγότερο ανεκτικοί απέναντι σε άλλους ανθρώπους ($M.O.=3,11$, $T.A.=1,32$), η ζωή τους φαίνεται πιο σταθερή τώρα από ό,τι πριν έρθουν στη φυλακή ($M.O.=3,05$, $T.A.=1,35$) και αισθάνονται πιο ασφαλείς από πριν έρθουν στη φυλακή ($M.O.=2,75$, $T.A.=1,23$).

Πίνακας 8 Απόψεις φυλακισθέντων για την παραβατική συμπεριφορά

Ερωτήσεις	Ελαχ. Μεγ.	Μ.Ο.	T.A.
Παρατηρώ πιο έντονα το φυσικό περιβάλλον πια [R]	1-5	3,85	1,22
Έχω γίνει πιο ευγενικός και επιεικής απέναντι σε άλλους ανθρώπους [R]	1-5	3,74	1,00
Έχω γίνει ένας/μια καλύτερος/α άνθρωπος γενικά [R]	1-5	3,61	1,28
Έχω γίνει λιγότερο ανεκτικός απέναντι σε άλλους ανθρώπους	1-5	3,11	1,32
Η ζωή μου φαίνεται πιο σταθερή τώρα από ό,τι πριν έρθω στη φυλακή [R]	1-5	3,05	1,35
Αισθάνομαι πιο ασφαλής από πριν έρθω στη φυλακή [R]	1-5	2,75	1,23

Γράφημα 6- 15 Απόψεις φυλακισθέντων για την παραβατική συμπεριφορά

6.2 Επαγωγική στατιστική

6.2.1 Ανάλυση αξιοπιστίας, έλεγχος κανονικότητας και περιγραφικά στοιχεία

Σύμφωνα με τον Πίνακα 8, η κλίμακα «Απόψεις φυλακισθέντων για την παραβατική συμπεριφορά» εμφάνισε ικανοποιητική αξιοπιστία ($\alpha=0,727$), με χρήση του συντελεστή Cronbach Alpha. Η υπόθεση της κανονικότητας ικανοποιήθηκε με χρήση του Shapiro Wilk test ($p=0,104>0,05$). Η μέση τιμή της κλίμακας είναι 2,60 (T.A.=0,85) και το 95% δ.ε. [2,44, 2,77] υποδηλώνοντας μέτρια προς χαμηλή παραβατική συμπεριφορά.

Πίνακας 9 Στοιχεία του παράγοντα «Απόψεις φυλακισθέντων για την παραβατική συμπεριφορά»

Παράγοντας	Παραβατική συμπεριφορά
Ερωτήσεις	17-21
Cronbach Alpha	0,727*
Αξιοπιστία	Ικανοποιητική
Έλεγχος κανονικότητας	W (100) = 0,979, p=0,104
Περιγραφικά στοιχεία	M.O.=2,60, T.A.=0,85
95% δ.ε.	[2,44, 2,77]

Η ερώτηση 16 εξαιρέθηκε λόγω χαμηλής φόρτισης ($\alpha < 0,3$)

6.2.2 Επίδραση δημογραφικού προφίλ στην «Παραβατική συμπεριφορά»

Από τον Πίνακα 10 και Γράφημα 16, προκύπτει ότι παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μέσω των όρων ως προς το μορφωτικό επίπεδο στον παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» ($F(2, 97) = 3,130, p = 0,048$).

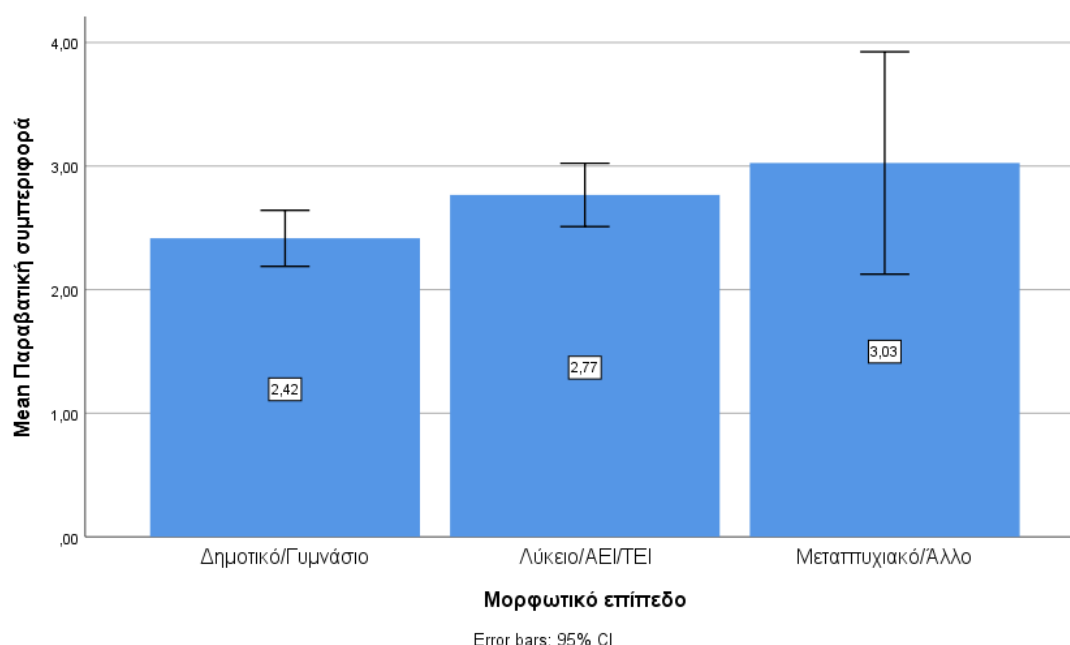
Πίνακας 10 Σύγκριση του παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς τα δημογραφικά στοιχεία

Δημογραφικό	Κατηγορίες	N	M.O.	T.A.	Στατιστικό	p-value
Οικογενειακή κατάσταση	Έγγαμος	49	2,49	0,92	$F(2, 92) = 1,269$	0,286
	Άγαμος	33	2,61	0,83		
	Άλλο	13	2,91	0,56		
Ηλικία	-	-	-	-	$\rho(100) = 0,011$	0,910
Τόπος γέννησης	Ελλάδα	46	2,63	0,93	$F(2, 96) = 0,664$	0,517
	Βαλκανικές χώρες	20	2,41	0,78		
	Ασιατικές χώρες	33	2,68	0,78		
Μορφωτικό επίπεδο	Δημοτικό/Γυμνάσιο	52	2,42	0,81	$F(2, 97) = 3,130$	0,048
	Λύκειο/ΑΕΙ/ΤΕΙ	40	2,77	0,80		
	Μεταπτυχιακό/Άλλο	8	3,03	1,08		

Από τον Πίνακα 11 (Γράφημα 16) προκύπτει ότι στον παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς το μορφωτικό επίπεδο ο μέσος όρος των απόφοιτων δημοτικού/γυμνασίου είναι στατιστικά μικρότερος από τον μέσο όρο των απόφοιτων λυκείου/ΑΕΙ/ΤΕΙ ($M.O. \text{ Δημοτικό/Γυμνάσιο} = 2,42 \text{ vs } M.O. \text{ Λύκειο/ΑΕΙ/ΤΕΙ} = 2,77, p = 0,047$).

Πίνακας 11 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς το μορφωτικό επίπεδο, Post Hoc LSD

Μορφωτικό επίπεδο (I)	Μορφωτικό επίπεδο (J)	M(I-J)	p-value
Δημοτικό/Γυμνάσιο	Λύκειο/ΑΕΙ/ΤΕΙ	-,35087*	0,047
	Μεταπτυχιακό/Άλλο	-,60962	0,056
Λύκειο/ΑΕΙ/ΤΕΙ	Δημοτικό/Γυμνάσιο	,35087*	0,047
	Μεταπτυχιακό/Άλλο	-,25875	0,423
Μεταπτυχιακό/Άλλο	Δημοτικό/Γυμνάσιο	0,60962	0,056
	Λύκειο/ΑΕΙ/ΤΕΙ	0,25875	0,423

Γράφημα 6- 16: «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς το μορφωτικό επίπεδο

6.2.3 Επίδραση των παραβατικών στοιχείων στην «Παραβατική συμπεριφορά»

Από τον Πίνακα 12 (Γραφήματα 17 και 18), προκύπτει ότι παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μέσω των όρων στον παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς την ποινή φυλάκισης ($F(3, 96) = 2,808, p = 0,044$) και τον τόπο κατοικίας (κατά την παράβαση) ($F(2, 96) = 3,432, p = 0,036$).

Πίνακας 12 Σύγκριση του παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς τα παραβατικά στοιχεία

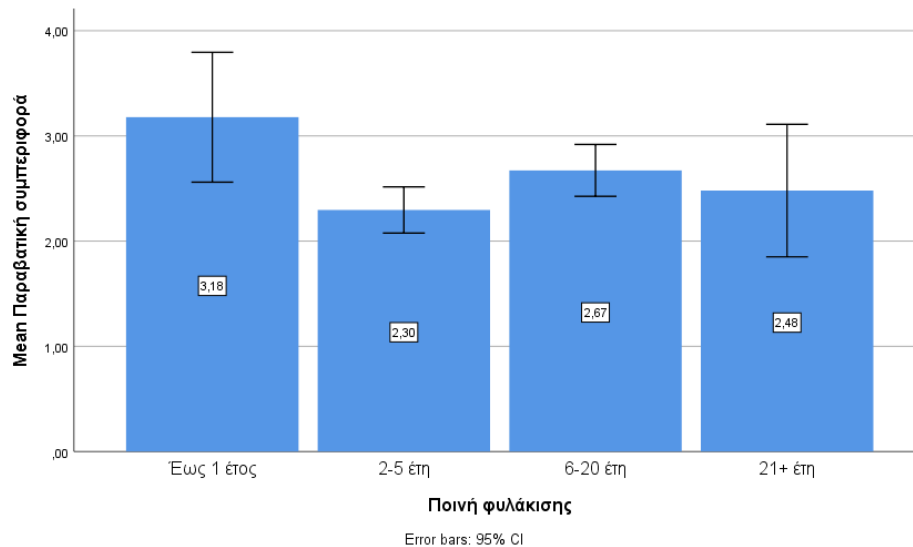
Παραβατικά στοιχεία	Κατηγορίες	N	M.O.	T.A.	Στατιστικό	p-value
Ποινή φυλάκισης	Έως 1 έτος	9	3,18	0,80	F (3, 96) =2,808	0,044
	2-5 έτη	25	2,30	0,53		
	6-20 έτη	56	2,67	0,92		
	21+ έτη	10	2,48	0,88		
Είδος παράβασης	Οικονομικής φύσης	6	2,43	1,47	F (3, 95) =0,566	0,639
	Κλοπή	33	2,63	0,87		
	Βιαιοπραγία/Φόνος	23	2,43	0,84		
	Άλλο	37	2,71	0,73		
Τόπος κατοικίας (πριν τη φυλάκιση)	Αθήνα	45	2,62	0,90	F (4, 95) =0,383	0,820
	Μεγάλη πόλη	28	2,54	0,81		
	Μικρή πόλη	13	2,55	0,88		
	Μεγάλο χωριό	6	3,00	1,03		
	Μικρό χωριό	8	2,53	0,55		
Τόπος κατοικίας (κατά την παράβαση)	Αθήνα	40	2,60	0,94	F (2, 96) =3,432	0,036
	Πόλη	36	2,38	0,77		
	Χωριό	23	2,97	0,71		

Προκύπτει ότι στον παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά» ο μέσος όρος των συμμετεχόντων που είχαν ποινή φυλάκισης έως 1 έτος είναι στατιστικά μεγαλύτερος από τον μέσο όρο όσων είχαν 2-5 έτη ($M.O. \text{ Έως 1 έτος} = 3,18$ vs $M.O. \text{ 2-5 έτη} = 2,30$, $p=0,047$).

Πίνακας 13 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς την ποινή φυλάκισης, Post Hoc Games Howell

Ποινή φυλάκισης (I)	Ποινή φυλάκισης (J)	M(I-J)	p-value
Έως 1 έτος	2-5 έτη	,88178*	0,047
	6-20 έτη	0,50546	0,359
	21+ έτη	0,69778	0,304
2-5 έτη	Έως 1 έτος	- ,88178*	0,047
	6-20 έτη	- 0,37632	0,104
	21+ έτη	- 0,18400	0,925
6-20 έτη	Έως 1 έτος	- 0,50546	0,359

	2-5 έτη	0,37632	0,104
	21+ έτη	0,19232	0,920
21+ έτη	Έως 1 έτος	-	0,304
		0,69778	
	2-5 έτη	0,18400	0,925
	6-20 έτη	-	0,920
		0,19232	

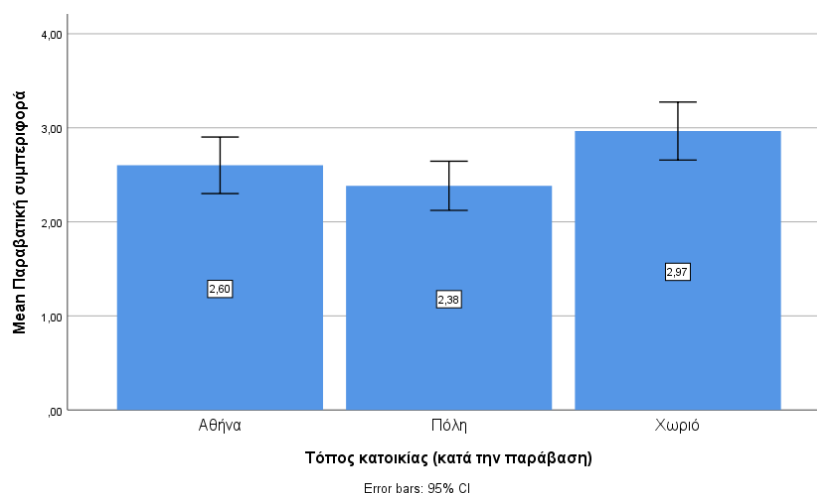

Γράφημα 6- 17 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς την ποινή φυλάκισης

Επιπλέον, στον παράγοντα «Παραβατική συμπεριφορά», ο μέσος όρος των ερωτηθέντων που κατοικούσαν κατά την παράβαση σε χωριό είναι στατιστικά μεγαλύτερος από τον μέσο όρο όσων ζούσαν στη πόλη ($M.O. \text{ χωριό}=2,97$ vs $M.O. \text{ πόλη}=2,38$, $p=0,010$).

Πίνακας 14 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς τον τόπο κατοικίας κατά την παράβαση, Post Hoc LSD

Τόπος κατοικίας (I)	Τόπος κατοικίας (J)	M(I-J)	p-value
Αθήνα	Πόλη	0,21792	0,257
	Χωριό	-	0,098
		0,36397	
Πόλη	Αθήνα	-	0,257
	Χωριό	-	0,010
		0,21792	
		,58188*	
Χωριό	Αθήνα	0,36397	0,098
	Πόλη	,58188*	0,010

Γράφημα 6- 18 «Παραβατική συμπεριφορά» ως προς τον τόπο κατοικίας κατά την παράβαση

6.2.4 Επίδραση των δραστηριοτήτων στην «Παραβατική συμπεριφορά»

Από τον Πίνακα 15 προκύπτει ότι η «Παραβατική συμπεριφορά» συσχετίστηκε αρνητικά με την άλλη δραστηριότητα σχετική με το περιβάλλον ($\rho(100)=-0,234, p=0,019$).

Πίνακας 15 Συσχέτιση των περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων με την «Παραβατική συμπεριφορά»

Δραστηριότητες	Κατηγορίες	Παραβατική συμπεριφορά
Η κύρια εργασία (σχετικά με το περιβάλλον)	Γεωργός	-0,110
	Κτηνοτρόφος	-0,041
	Υλοτόμος	0,107
	Μελισσοκόμος	0,036
	Ψαράς	0,100
	Άλλο	0,054
Είχατε κάποτε εργαστεί (σχετικά με το περιβάλλον)	Γεωργός	-0,029
	Κτηνοτρόφος	0,123
	Υλοτόμος	0,064
	Μελισσοκόμος	0,036
	Ψαράς	0,043
	Άλλο	-0,021
Ασχολία με δραστηριότητα σχετική με το περιβάλλον;	Κυνήγι	-0,085
	Ερασιτεχνική αλιεία	0,092
	Συλλογή χόρτων-μανιταριών	0,191
	Ορειβασία-ορεινή πεζοπορία	0,182

	Σκοποβολή	0,140
	Άλλο	-,234*
Νόμιμη κατοχή όπλου	Καραμπίνα	0,093
	Μονόκαννο	-0,027
	Δίκαννο	0,161
	Πιστόλι ή άλλο	0,172
	ραβδωτό	
	Άλλο	-0,043
	Σκύλος	-0,056
	Γάτα	-0,136
Έκδοση αδειών	Ψάρι	0,126
	Άλλο	0,089
	Άδεια θήρας	-0,079
	Άδεια αλιείας	0,163
	Άδεια κυνηγετικού όπλου	0,088
	Άδεια σκοπευτικού όπλου	-0,104
	Άδεια οπλοκατοχής	0,149

* p<0,05

Κεφάλαιο 7. Συζήτηση - Συμπεράσματα - Μελλοντικές προτάσεις

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετηθεί η παραβατική συμπεριφορά φυλακισμένων και οι παράγοντες που την επηρεάζουν. Στην έρευνα συμμετείχαν 100 φυλακισμένοι άντρες, μέσης ηλικίας 40 ετών. Οι μισοί συμμετέχοντες κατάγονταν από την Ελλάδα και οι υπόλοιποι από βαλκανικές και ασιατικές χώρες. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων ήταν έως δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση περίπου οι μισοί ήταν έγγαμοι.

Οι περισσότεροι φυλακισμένοι έχουν ποινή φυλάκισης από 2-20 έτη και στις μισές περιπτώσεις το είδος παράβασης ήταν είτε η κλοπή είτε ο φόνος. Ο τόπος κατοικίας πριν την φυλάκιση αλλά και κατά την παράβαση ήταν η Αθήνα ή μία μεγάλη πόλη. Όλοι οι φυλακισμένοι εργαζόντουσαν και εργάζονται σε δραστηριότητες σχετικές με το περιβάλλον, με τους μισούς να αναφέρουν την γεωργία, την κτηνοτροφία και την αλιεία και ότι έχουν ασχοληθεί στο παρελθόν με το κυνήγι, την ερασιτεχνική αλιεία και την συλλογή χόρτων-μανιταριών στο πλαίσιο δραστηριοτήτων σχετικών με το περιβάλλον. Ακόμη, οι περισσότεροι είχαν σκύλο ως ζώο συντροφιάς. Επιπλέον, όλοι είχαν στην κατοχή τους κάποιο νόμιμο όπλο με τις παρεχόμενες άδειες να αφορούν κυρίως την οπλοκατοχή, το κυνηγετικό όπλο και την θηρία. Τα παραπάνω μπορούν να γίνουν αντιληπτά ως παράγοντες επίδρασης.

Η παραβατική συμπεριφορά των φυλακισμένων βαθμολογήθηκε κάτω του μετρίου δείχνοντας μία σχετική αποτελεσματικότητα της ενασχόλησης τους με δραστηριότητες και με το φυσικό περιβάλλον. Οι φυλακισμένοι δήλωσαν ότι παρατηρούν πιο έντονα το φυσικό περιβάλλον πια, ότι έχουν γίνει πιο ευγενικοί και επιεικείς απέναντι σε άλλους ανθρώπους και ότι έχουν γίνει καλύτεροι άνθρωποι γενικά.

Διερευνήθηκαν οι παράγοντες που επιδρούν στην παραβατική συμπεριφορά. Παρατηρήθηκαν χαμηλότερα επίπεδα παραβατικής συμπεριφοράς για τους αποφοίτους Δημοτικού και Γυμνασίου σε σύγκριση με τους αποφοίτους Λυκείου, ΑΕΙ και ΤΕΙ. Επιπλέον, υψηλότερα επίπεδα παραβατικής συμπεριφοράς παρατηρήθηκαν στους φυλακισμένους με μικρή ποινή φυλάκισης έως 1 έτος σε σύγκριση με όσους είχαν ποινή 2-5 χρόνια. Ακόμη, χαμηλότερα επίπεδα παραβατικής συμπεριφοράς παρατηρήθηκαν σε όσους ζούσαν σε πόλη κατά την παράβαση και υψηλότερα σε όσους ζούσαν σε χωριό. Τέλος, η ενασχόληση με δραστηριότητες σχετικές με το περιβάλλον λειτούργησαν ευεργετικά στη μείωση της παραβατικής συμπεριφοράς.

Με αυτό το αποτέλεσμα συμφωνεί και η μελέτη του Mazza (2008), ο οποίος αναφέρει ότι η ενασχόληση των φυλακισμένων με το περιβάλλον μέσω της κοινωνικής εργασίας επιδρά θετικά σε εκείνους. Ωστόσο, η άσκηση της κοινωνικής εργασίας έχει τόσο ανταμοιβές όσο και δυσκολίες για τους κρατούμενους.

Επίσης, όσον αφορά τα βασικά στοιχεία των φυλακισθέντων, οι Crewe, Hulley & Wright (2020) σημειώνουν εξίσου ότι οι περισσότεροι κρατούμενοι έχουν ως ποινή φυλάκισης τα 15 έτη ή περισσότερα από 15, γεγονός που συνηγορεί με το στοιχείο αυτής της έρευνας ότι οι περισσότεροι φυλακισμένοι έχουν καταδικαστεί από 2 έως 20 χρόνια φυλάκισης.

Ένα ακόμη εύρημα της παρούσας έρευνας είναι ότι το είδος ασχολίας των ατόμων (γεωργία, κτηνοτροφία κλπ.) σχετίζεται ως έναν βαθμό με την παραβατική συμπεριφορά. Οι Frazier, Schreck & Rogers (2024) συμφωνούν ότι οι παράγοντες που συμβάλλουν στην παραβατική συμπεριφορά περιλαμβάνουν το οικογενειακό ιστορικό, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και τις ψυχολογικές μεταβλητές. Παρομοίως, οι Costello & Laub (2020) επισημαίνουν ότι μια παραβατική συμπεριφορά μπορεί να οφείλεται τόσο σε κοινωνικούς και οικονομικούς όσο και σε ψυχολογικούς λόγους.

Μεταξύ των κοινωνικών παραγόντων εντάσσεται και το επίπεδο εκπαίδευσης των κρατούμενων. Η έρευνα έδειξε ότι οι κρατούμενοι απόφοιτοι Δημοτικού έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να καταλήξουν σε παραβατική συμπεριφορά. Ως προς αυτό, οι Mlay & Mpetta (2023) συμφωνούν ότι η έλλειψη επαρκούς εκπαίδευσης μπορεί να αποτελέσει ως έναν βαθμό την αιτία εμπλοκής σε παραβατικές συμπεριφορές.

Η έρευνα έδειξε ότι αυτές οι παραβατικές συμπεριφορές σχετίζονται με την οπλοκατοχή, πράγμα που οι Γιαννόπουλου & Τσομπάνογλου (2003) θεωρούν ως ένα στοιχείο που ευνοεί την εμπλοκή με παραβατικές συμπεριφορές, όπως ληστείες και άλλες αξιόποινες πράξεις.

Επιπλέον, οι Bosma et al. (2020) δίνουν έμφαση στην επιρροή που ασκεί το περιβάλλον της φυλακής τόσο στη συμπεριφορά όσο και στην ψυχολογική κατάσταση των κρατουμένων. Ειδικότερα, η μελέτη αυτή εξέτασε εάν τα χαρακτηριστικά των κρατουμένων (προσωπικά χαρακτηριστικά και κλίμα φυλακής) και το περιβάλλον της φυλακής σχετίζονται με την ανάρμοστη συμπεριφορά των κρατουμένων, χρησιμοποιώντας δεδομένα από μια εθνική προοπτική μελέτη κοόρτης που εξέταζε την εμπειρία του κλίματος στις φυλακές στην Ολλανδία (N = 4.427). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τόσο τα προσωπικά χαρακτηριστικά όσο και ορισμένοι (κοινωνικοί) τομείς του κλίματος της φυλακής, όπως η ποιότητα των σχέσεων προσωπικού-κρατουμένου, σχετίζονται με την ανάρμοστη συμπεριφορά των κρατουμένων,

καθώς και με το καθεστώς της φυλακής. Επομένως, η ενασχόληση των κρατουμένων με δραστηριότητες, που σχετίζονται με το περιβάλλον, πράγμα που αποτελεί μια πτυχή του αντικειμένου αυτής της έρευνας, μπορεί να δράσει ευεργετικά για τους φυλακισμένους πιθανόν εκτονώνοντας την τάση τους για ανάρμοστη και παραβατική συμπεριφορά.

Γενικότερα, όπως σημειώνει και η Μαυρομάτη (2010), η ενασχόληση με χειρωνακτικές εργασίες, όπως η γεωργία, και η παραβατική συμπεριφορά θεωρούνται όψεις της καθημερινότητας. Από τη μία πλευρά, η χειρωνακτική εργασία, και ειδικότερα η γεωργία, έχει αποτελέσει τη βάση της οικονομίας και της επιβίωσης για πολλούς λαούς. Οι αγρότες και οι εργάτες της γης ασκούν ένα επάγγελμα που απαιτεί σωματική αντοχή, υπομονή και δεξιότητα. Παρά τις δυσκολίες, η γεωργία προσφέρει σταθερό εισόδημα και συνδέεται με την αυτάρκεια και τη φυσική ζωή. Ωστόσο, η έλλειψη εκσυγχρονισμού και οι χαμηλές αμοιβές συχνά οδηγούν σε κοινωνικές ανισότητες και ανασφάλεια.

Από την άλλη, η παραβατική συμπεριφορά συχνά συνδέεται με κοινωνικές και οικονομικές δυσκολίες. Η έλλειψη ευκαιριών εργασίας, η φτώχεια και οι κοινωνικές ανισότητες μπορεί να ωθήσουν άτομα στη μικροεγκληματικότητα ή σε πιο σοβαρές μορφές παραβατικότητας. Παρότι δεν υπάρχει άμεση σύνδεση μεταξύ της χειρωνακτικής εργασίας και της εγκληματικότητας, κοινό σημείο είναι η επιβίωση μέσα σε ένα απαιτητικό και συχνά άδικο σύστημα (Μαυρομάτη, 2010).

Συμπερασματικά, η χειρωνακτική εργασία και η παραβατική συμπεριφορά αποτελούν διαφορετικές, αλλά αλληλένδετες εκφάνσεις της κοινωνικής πραγματικότητας. Ενώ η πρώτη συμβάλλει στη διατήρηση της οικονομίας και της παράδοσης, η δεύτερη είναι συχνά αποτέλεσμα κοινωνικών και οικονομικών αδιεξόδων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η παρούσα εργασία παρά τη συμβολή της, διέπεται από ορισμένους περιορισμούς. Βασικός περιορισμός της μελέτης αυτής είναι ότι έλαβε χώρα αποκλειστικά σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα, αυτό των Τρικάλων και με δείγμα μόνο άντρες φυλακισθέντες. Αυτό ενδέχεται να περιορίζει τα εξαγόμενα αποτελέσματα της έρευνας και αυτά να υπόκεινται σε προκαταλήψεις. Η εστίαση στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Τρικάλων σημαίνει ότι λείπει η συγκριτική εικόνα με άλλα καταστήματα κράτησης που ενδέχεται να έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, επίπεδα υποδομών ή χαρακτηριστικά φυλακισθέντων. Επίσης, η εργασία δεν περιλαμβάνει μακροχρόνια παρακολούθηση των αποφυλακισθέντων, για να διαπιστωθεί αν πράγματι η επαφή με το περιβάλλον μειώνει την παραβατική τους συμπεριφορά και επιδρά θετικά στη συναισθηματική τους κατάσταση.

Παρά τους ερευνητικούς περιορισμούς, η μελέτη προσφέρει αξιόπιστα ευρήματα που επιτρέπουν τη διατύπωση ευρύτερων γενικεύσεων ως προς την κατανόηση και αντιμετώπιση της παραβατικότητας, ιδιαίτερα στις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές. Η παραβατικότητα αποτελεί πολυπαραγοντικό φαινόμενο, στενά συνδεδεμένο με τις κοινωνικές ανισότητες, τις περιβαλλοντικές συνθήκες και τα πρότυπα διαχείρισης των φυσικών πόρων. Αυτό συνεπάγεται ότι τα μέτρα πρόληψης της παραβατικότητας θα πρέπει να εντάσσονται σε διεπιστημονικές και διατομεακές πολιτικές, και όχι μόνο σε ποινικά ή αστυνομικά πλαίσια. Η έρευνα δείχνει ότι η αλληλεπίδραση των ατόμων με το φυσικό περιβάλλον π.χ. κατοχή αδειών, κυνηγετικές ή αλιευτικές δραστηριότητες, κατοχή ζώων, δεν είναι απλώς οικολογικό φαινόμενο, αλλά και πολιτισμικός δείκτης συμπεριφοράς και τήρησης των κανόνων. Έτσι, γενικεύεται η διαπίστωση ότι οι αντιλήψεις και πρακτικές απέναντι στο περιβάλλον αντανακλούν βαθύτερες στάσεις ως προς τη νομιμότητα, την ευθύνη και την κοινωνική συνείδηση. Τέλος, η ενασχόληση με το περιβάλλον (αδειοδοτήσεις, συμμετοχή σε δραστηριότητες) φαίνεται να συνδέεται θετικά με υπεύθυνη στάση και χαμηλότερη τάση παραβατικότητας. Έτσι, υπάρχει η γενίκευση ότι η ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης, μέσω εκπαίδευσης και κοινωνικής πολιτικής, μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός πολιτειακής συμμόρφωσης και κοινωνικής υπευθυνότητας.

Η εύρεση λύσεων που προάγουν τη δίκαιη κατανομή των πόρων και την κοινωνική συνοχή είναι απαραίτητη για τη βελτίωση της καθημερινότητας όλων. Η παρούσα έρευνα τεκμηριώνει ότι κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως μορφωτικό επίπεδο, οικογενειακή κατάσταση, και καταγωγή συσχετίζονται με την παραβατική ροπή. Παρόμοια ευρήματα εμφανίζονται σε έργα, όπως των Μπαλτά (2020) και Μαυρόπουλου (2015), που τονίζουν τη σύνδεση φτώχειας – κοινωνικού αποκλεισμού – παραβατικότητας.

Επίσης, καταδεικνύεται ότι η περιβαλλοντική συμπεριφορά (π.χ. νόμιμη άδεια αλιείας/θηραμάτων, κατοχή ζώου) συσχετίζεται με χαμηλότερη παραβατική τάση. Ο Φλογαΐτης (2006) και οι James et al. (2023) υποστηρίζουν ότι η περιβαλλοντική συνείδηση συνδέεται με αυξημένο αίσθημα ευθύνης και κοινωνικής συμμόρφωσης.

Για να ενισχυθεί και να επεκταθεί η υφιστάμενη έρευνα, μπορούν να προταθούν οι ακόλουθες βελτιώσεις και κατευθύνσεις για μελλοντικές μελέτες:

- Η έρευνα μπορεί να επεκταθεί σε μεγαλύτερο πληθυσμό, συμπεριλαμβάνοντας κρατούμενους από διαφορετικά σωφρονιστικά καταστήματα, τόσο αστικά όσο και αγροτικά. Η ένταξη κρατουμένων από σωφρονιστικά ιδρύματα που βρίσκονται σε αστικά κέντρα μπορεί

να προσφέρει δεδομένα για τις συνθήκες εγκλεισμού σε υπερπλήρη και πυκνοκατοικημένα περιβάλλοντα, όπου οι περιορισμένοι χώροι και οι κοινωνικές δυναμικές ενδέχεται να επηρεάζουν τη συμπεριφορά των κρατουμένων. Αντίστοιχα, η έρευνα σε αγροτικά σωφρονιστικά καταστήματα μπορεί να φωτίσει τον αντίκτυπο των διαφορετικών συνθηκών διαβίωσης, όπως η μεγαλύτερη επαφή με τη φύση, η ενασχόληση με αγροτικές εργασίες και η πιθανή ύπαρξη ηπιότερων ρυθμών καθημερινότητας. Μια τέτοια επέκταση της έρευνας θα επέτρεπε τη σύγκριση μεταξύ αυτών των δύο περιβαλλόντων, εξετάζοντας κατά πόσο η γεωγραφική και κοινωνική τοποθέτηση ενός σωφρονιστικού καταστήματος μπορεί να επηρεάσει παράγοντες όπως η επιθετικότητα, η προσαρμογή στη φυλακή και οι πιθανότητες επανένταξης μετά την αποφυλάκιση.

- Επίσης, μια μελέτη θα μπορούσε να εξετάσει τον τρόπο που η ανεργία, η φτώχεια και η έλλειψη εκπαίδευσης συμβάλλουν στην περιβαλλοντική παραβατικότητα (π.χ. λαθροθηρία, παράνομη υλοτομία). Μια τέτοια μελέτη θα μπορούσε να αναλύσει δεδομένα από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, συγκρίνοντας τον βαθμό περιβαλλοντικής παραβατικότητας σε κοινότητες με υψηλά ποσοστά ανεργίας και χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Παράλληλα, θα μπορούσε να διερευνήσει εναλλακτικές λύσεις, όπως η προώθηση βιώσιμων μορφών απασχόλησης και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, προκειμένου να μειωθούν οι πιέσεις που οδηγούν σε αυτές τις παραβατικές συμπεριφορές.

- Μια άλλη έρευνα θα μπορούσε να εστιάσει σε έναν πληθυσμό που έχει πραγματοποιήσει παραβατικές συμπεριφορές, αλλά δεν έχει φυλακιστεί. Τα ευρήματα της μελέτης θα μπορούσαν να συμβάλουν στη χάραξη πιο αποτελεσματικών πολιτικών πρόληψης, εστιάζοντας σε εναλλακτικές μορφές απονομής δικαιοσύνης και επανένταξης, προκειμένου να αποτραπεί η κλιμάκωση της παραβατικότητας και η πιθανή υποτροπή σε σοβαρότερα εγκλήματα.

- Μια μελέτη θα μπορούσε να εστιάσει στον ρόλο των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, διερευνώντας το πρόγραμμα και τις δραστηριότητές τους καθώς και την επίδραση αυτών στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των φυλακισθέντων. Μάλιστα, θα μπορούσε να εστιάσει στην περίπτωση ενσωμάτωσης μαθημάτων και δράσεων περιβαλλοντικής αγωγής, που θα μπορούσαν να έχουν θετικό αντίκτυπο στους φυλακισθέντες.

- Θα μπορούσε τέλος να γίνει μία έρευνα για την αποτελεσματικότητα προγραμμάτων κοινωνικής εργασίας και εναλλακτικών ποινών στη μείωση της παραβατικότητας. Ειδικότερα, η μελέτη θα μπορούσε να συγκρίνει τα ποσοστά υποτροπής μεταξύ όσων εκτίουν ποινές

φυλάκισης και όσων έχουν υποβληθεί σε εναλλακτικές κυρώσεις, όπως η κοινωνική εργασία, τα προγράμματα απεξάρτησης, η ηλεκτρονική επιτήρηση ή η επιβολή χρηματικών προστίμων. Μάλιστα, η εξέταση παραδειγμάτων από άλλες χώρες που έχουν εφαρμόσει επιτυχημένα τέτοια προγράμματα θα μπορούσε να προσφέρει χρήσιμες κατευθύνσεις για τη βελτίωση της σωφρονιστικής πολιτικής και τη διαμόρφωση ενός πιο αποδοτικού και ανθρώπινου συστήματος απονομής δικαιοσύνης.

Αυτές οι μελλοντικές ερευνητικές προτάσεις θα μπορούσαν να επεκτείνουν την υφιστάμενη γνώση και να συμβάλουν στην ανάπτυξη νέων στρατηγικών αντιμετώπισης της παραβατικότητας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλεξιάδου, Σ. (2001). *Σωφρονιστική*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Αρτινοπούλου, Β., & Καμαράκης, Ε. (2019). Prison conditions in Greece. Ρώμη: European Prison Observatory, research gate.

Ασημόπουλος, Χ. (2014). Ο εκφοβισμός μεταξύ των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον: Επιδημιολογικά δεδομένα, αιτιολογικοί παράγοντες, επιπτώσεις, προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης. *Ερευνώντας τον Κόσμο του Παιδιού*, 13, 36. <https://doi.org/10.12681/icw.17914>

Γαλάνης, Π. (2013). Εγκυρότητα και αξιοπιστία των ερωτηματολογίων στις επιδημιολογικές μελέτες. *Εφαρμοσμένη Ιατρική Έρευνα*, 30(1), 97-110.

Γεωργούλας, Σ. (2000). *Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γιαννοπούλου, Ι. Γ., & Τσομπανόγλου, Γ. Ο. (2003). Νεανική Παραβατικότητα στην Ελλάδα. Μέρος εισήγησης στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Παιδοψυχιατρικής. Αθήνα, 8-11.

Γκότοβος, Α. (2015). Άσυλα, δίκτυα και βία: ολοκληρωτικές δομές και τελετουργική βία στην ανώτατη εκπαίδευση. *Επιστήμη και Κοινωνία Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 21, 211. <https://doi.org/10.12681/sas.458>

Δημητρίου, Α. (2009). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Περιβάλλον, Αειφορία. Θεωρητικές και παιδαγωγικές Προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

ΔΥΠΑ. (2024, Οκτώβριος 21). *Νέα δράση κατάρτισης της ΔΥΠΑ στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Τρικάλων*. Τμήμα Επικοινωνίας & Δημοσίων Σχέσεων. Ανακτήθηκε από το Σωφρονιστικό Κατάστημα Τρικάλων.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2017). Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 5ης Οκτωβρίου 2017 σχετικά με τα σωφρονιστικά συστήματα και τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές (2015/2062(INI)). Έγγραφο Α8-0251/2017. Στρασβούργο.

Ζάχαρης, Δ. (2003). *Επιθετικότητα και Αγωγή*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Κάκουρος Ε., Μανιαδάκη Ε. (2002). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

- Κατσόγιαννος, Ν. (2004-2005). Τα παλιά χαμάμ. *Τρικαλινό Ημερολόγιο 2004-2005*.
- Κατσόγιαννος, Ν. (2012). Τα κτίρια των παλαιών φυλακών Τρικάλων. *Θεσσαλικά Μελετήματα*.
- Κλιάφα, Μ. (2011). *Το χρονικό των Ποινικών Φυλακών Τρικάλων (1895-2006) μέσα από τις εφημερίδες της εποχής*. Τρικαλινά.
- Κοντογιάννης, Μ. (2016). Ενδοσχολική βία (school bullying) – Θυματοποίηση (victimization) στο χώρο του σχολείου. Εντοπισμός & αντιμετώπιση. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2014(2), 650. <https://doi.org/10.12681/edusc.411>
- Κότσαλης, Α., Μαργαρίτης, Μ., & Φαρσεδάκης, Ι. (2013). *Ναρκωτικά: Ερμηνευτικά σχόλια, νομολογία, υποδείγματα: Σχετικές διατάξεις εθνικού-ενωσιακού-διεθνούς δικαίου. Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4139/2013* (3η έκδ.). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Κουλούρης, Ν. (2017). Ο αναπροσανατολισμός του "σωφρονιστικού συστήματος". *Εγκληματολόγοι: Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου*.
- Κουρκούτας, Η. (2008). *Η ψυχολογία του εφήβου: Θεωρητικά ζητήματα και κλινικές περιπτώσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κούτρα, Χ. (2024). *Η σωφρονιστική μεταχείριση των εγκληματιών του λευκού κολάρου στην Ελλάδα. Πώς και σε τι διαφοροποιείται από τις χώρες της Σκανδιναβίας · το πρότυπο της Νορβηγίας*. Μεταπτυχιακή Διατριβή. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Krommydas, I. (2021, March). Σχολική βία και εκφοβισμός: Εμπειρίες φοιτητών/τριών. In *Proceedings of the 4th Conference on Sociology of Education* (Vol. 1). University of Ioannina.
- Λάζος, Γ. (2001). *Πληροφορική και Έγκλημα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μαύρης, Μ., Κουλούρης, Ν., & Αναγνωστάκη, Μ. (2015). Probation in Europe: Greece. Confederation of European Probation(CEP).
- Μακρή-Μπότσαρη Ε. (2020). Είδη κοινωνικής στήριξης και ο ρόλος της άνευ όρων αποδοχής στη διαμόρφωση θετικής αυτοεκτίμησης. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 8(4), 488–505. https://doi.org/10.12681/psy_hps.24124
- Μαματσόπουλος, Α. (2012). Θεωρητικές προσεγγίσεις του εγκλήματος - Η μεταχείριση του εγκληματία. Η φυλακή ως θεσμός σωφρονισμού και καταστολής. Μεταπτυχιακή

διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών. Θεσσαλονίκη.

Μαντζανά, Κ. Σ. (2014). Το οθωμανικό λουτρό, ένα άγνωστο έργο του αρχιτέκτονα Σινάν στην πόλη των Τρικάλων. *Θεσσαλικά Μελετήματα*, 356.

Μαυρογιάννη, Κ. (2018). *Η επικοινωνιακή αντιμετώπιση μαθητών δημοτικού με αποκλίνουσα συμπεριφορά από τη σκοπιά των εκπαιδευτικών και από τη σκοπιά των ειδικών: Μια συγκριτική μελέτη*. Μεταπτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Ρόδος.

Μαυρομμάτη, Κ. (2010). Οι "Κατηχήσεις" του Μιχαήλ Χωνιάτη. Χρονολόγηση και ιστορική προσέγγιση. *Byzantina Symmeikta*, 39-66.

Μητράκος, Π. (2023). *Αναζήτηση οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων επιρροής της φορολογικής συμμόρφωσης στην Ελλάδα: Μέτρα και πολιτικές διαμόρφωσης θετικής φορολογικής συνείδησης*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2001). *Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο Ρόλος της Οικογένειας και του Σχολείου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Παπαστυλιανού, Α. (2000). Μορφές επιθετικότητας (καταστροφές, βία) στο χώρο του σχολείου. Μαθητές - θύτες και μαθητές - θύματα: Κοινωνικοψυχολογική προσέγγιση. Στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Επιμ.), *Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα. Έρευνα και Παρέμβαση*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.

Πιάνος, Κ. (2000). *Ψυχοκοινωνικές διαταραχές και αντιμετώπισή τους*. Αθήνα: Έλλην.

Πετρόπουλος, Ν., & Παπαστυλιανού, Α. (2001). *Μορφές επιθετικότητας, βίας και διαμαρτυρίας στο σχολείο (Γενεσιουργοί παράγοντες και επιπτώσεις)*. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Πουρσανίδου, Ε. Ι. (2016). Προβλήματα συμπεριφοράς στην τάξη και παρέμβαση του δασκάλου. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 5(1). <https://doi.org/10.12681/hjre.9380>

Parageorgiou, K. (2020). Η κυριαρχία βίαιων σκηνών σε τηλεοπτικές σειρές κινουμένων σχεδίων για παιδιά. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 8, 842. <https://doi.org/10.12681/edusc.2734>

- Ράπτης, Ν. (2000). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή – Το θεωρητικό πλαίσιο των επιλογών*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Σταθοπούλου, Α., & Νικολαράκη, Κ. (2017). Η εφηβική παραβατικότητα. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 1*, 1289-1297.
- Τσαλικογλου, Φ. (1989). *Μυθολογίες Βίας και Καταστολής*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Τσουραμάνης, Χ. (2005). *Ψηφιακή Εγκληματικότητα. Η (αν) ασφαλής όψη του Διαδικτύου*. Αθήνα: Κατσαρού.
- Φαρσεδάκης, Ι. (2004). *Δίκαιο Ανηλίκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- ΦΕΚ Α/37/27.2.2006. (2006, Φεβρουάριος). Ανάκτηση από [ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ \(sofron.gov.gr\)](http://www.sofron.gov.gr).
- Φλογαΐτη, Ε., & Αμπελιώτης, Κ. (2006). *ΣΧΟΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ*. Αθήνα: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ.
- Χάιδου, Α. (2002). *Το Σωφρονιστικό Σύστημα: Ζητήματα Θεωρίας και Πρακτικής*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χατζηπαναγιώτου, Κ. (2013). *Εγχειρίδιο Διαδικασίας Εκπόνησης και Αξιολόγησης Περιβαλλοντικών Μελετών: Ιστορικό και η Εξέλιξη του Θεσμού στην Κύπρο*. Τυπογραφείο Styvory Printers Ltd.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Araka, A. (2008). *Juvenile delinquency: Young perpetrators or victims*.
- Ashby, M. P. J., & Bowers, K. J. (2015). Concentrations of railway metal theft and the locations of scrap-metal dealers. *Applied Geography*, 63, 283-291. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2015.07.005>
- Auld, K., Baumler, R., Han, D. P., & Neat, F. (2023). The collective effort of the United Nations Specialised Agencies to tackle the global problem of illegal, unreported and unregulated (IUU) fishing. *Ocean & Coastal Management*, 243, 106720. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2023.106720>

- Bagheri, A., Emami, N., & Damalas, C. A. (2021). Farmers' behavior towards safe pesticide handling: An analysis with the theory of planned behavior. *Science of the total Environment*, 751, 141709. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.141709>
- Baulkaran, V. (2022). Personal bankruptcy and consumer credit delinquency: The case of personal finance education. *International Review of Financial Analysis*, 81, 102098. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2022.102098>
- Becker, K. D., Stuewig, J., Herrera, V. M., & McCloskey, L. A. (2004). A Study of Firesetting and Animal Cruelty in Children: Family Influences and Adolescent Outcomes. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 43(7), 905-912. <https://doi.org/10.1097/01.chi.0000128786.70992.9b>
- Beech, A. R., Elliott, I. A., Birgden, A., & Findlater, D. (2008). The Internet and child sexual offending: A criminological review. *Aggression and Violent Behavior*, 13(3), 216–228. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2008.03.007>
- Βιλλιώτη, Ε., & Βασιλακάκη, Ε. (2015). Οι βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα. *Εξαμηνιαία Επιστημονική Έκδοση Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ)*.
- Bosma, A. Q., C. van Ginneken, E. F., Sentse, M., & Palmen, H. (2020). Examining prisoner misconduct: A multilevel test using personal characteristics, prison climate, and prison environment. *Crime & Delinquency*, 66(4), 451-484. <https://doi.org/10.1177/0011128719877347>
- Bowman, D. M. J. S., Balch, J. K., Artaxo, P., Bond, W. J., Carlson, J. M., Cochrane, M. A., D'Antonio, C. M., DeFries, R. S., Doyle, J., Harrison, S., Johnston, F., Keeley, J. E., Krawchuk, M. A., Kull, C. A., Marston, J. B., Moritz, M. A., Prentice, I. C., Roos, C. I., Scott, A. C., Swetnam, T. W., van der Werf, G. R., & Pyne, S. (2009). Fire in the Earth system. *Science*, 324(5926), 481-484. <https://doi.org/10.1126/science.1163886>
- Burt, S. A., & Klump, K. (2012). Etiological distinctions between aggressive and non-aggressive antisocial behavior: Results from a nuclear twin family model. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40(7), 1059–1071. <https://doi.org/10.1007/s10802-012-9632-9>

- Burt, K. B., Obradović, J., Long, J. D., & Masten, A. S. (2008). The interplay of social competence and psychopathology over 20 years: Testing transactional and cascade models. *Child Development*, 79(2), 359–374. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01130.x>
- Byrne, J. M., Pattavina, A., & Taxman, F. S. (2015). International trends in prison upsizing and downsizing: In search of evidence of a global rehabilitation revolution. *Victims & Offenders*, 10(4), 420–451. <https://doi.org/10.1080/15564886.2015.1078186>
- Byrne, J., Kras, K. R., & Marmolejo, L. M. (2019). International perspectives on the privatization of corrections. *Criminology & Public Policy*, 18(2), 477–503. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12440>
- Castellón González, P., & Velásquez, J. D. (2013). Characterization and detection of taxpayers with false invoices using data mining techniques. *Expert Systems with Applications*, 40(5), 1427–1436. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2012.08.051>
- Chavira, D., Fowler, P. J., & Jason, L. A. (2018). Parenting and the association between maternal criminal justice involvement and adolescent delinquency. *Children and Youth Services Review*, 87, 114–122. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.013>
- Christensen, H. H. (1981). *Bystander intervention and litter control: Evaluation of an appeal-to-help program* (Res. Pap. PNW-RP-287). U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest and Range Experiment Station. <https://doi.org/10.2737/PNW-RP-287>
- Clark, R. N., Hendee, J. C., & Burgess, R. L. (1972). The experimental control of littering. *Journal of Environmental Education*, 4(2), 22–28. <https://doi.org/10.1080/00958964.1972.10801715>
- Cole, M., Cole, S. R., & Lightfoot, C. (2005). *The development of children*. Macmillan.
- Constantino, M. M., Cubas, A. L. V., Silvy, G., Magogada, F., & Moecke, E. H. S. (2022). Impacts of illegal fishing in the inland waters of the State of Santa Catarina – Brazil. *Marine Pollution Bulletin*, 180, 113746. <https://doi.org/10.1016/j.marpolbul.2022.113746>
- Cook, R. F., & Roehl, J. A. (1983). *Preventing Crime and Arson - A Review of Community-Based Strategies*. U.S. Department of Justice – Office of Justice Programs.

<https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/preventing-crime-and-arson-review-community-based-strategies>

- Cooper, D. J., Dacin, T., & Palmer, D. (2013). Editorial: Fraud in accounting, organizations and society: Extending the boundaries of research. *Accounting, Organizations and Society*, 38(6–7), 440–457. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2013.11.001>
- Costello, B. J., & Laub, J. H. (2020). Social control theory: The legacy of Travis Hirschi's causes of delinquency. *Annual Review of Criminology*, 3, 21–41. <https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-011419-041527>
- Creswell, J. W. (2014). *Σχεδιασμός έρευνας: Ποιοτικές, ποσοτικές και μικτές προσεγγίσεις*. Εκδόσεις Sage.
- Crewe, B., Hulley, S., & Wright, S. (2020). *Life imprisonment from young adulthood*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Curcio, A. L., Mak, A. S., & George, A. M. (2013). Do adolescent delinquency and problem drinking share psychosocial risk factors? A literature review. *Addictive Behaviors*, 38(4), 2003–2013. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2012.12.004>
- Davies, S., & Tanner, J. (2003). The long arm of the law: Effects of labeling on employment. *Sociological Quarterly*, 44(3), 385–404. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2003.tb00538.x>
- De Sanctis, V. A., Trampush, J. W., Harty, S. C., Marks, D. J., Newcorn, J. H., Miller, C. J., & Halperin, J. M. (2008). *Childhood maltreatment and conduct disorder: Independent predictors of adolescent substance use disorders in youth with attention-deficit/hyperactivity disorder*. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 37(4), 785–793. <https://doi.org/10.1080/15374410802359650>
- Farrington, D. P., & Loeber, R. (2000). Epidemiology of juvenile violence. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 9(4), 733–748. [https://doi.org/10.1016/S1056-4993\(18\)30089-0](https://doi.org/10.1016/S1056-4993(18)30089-0)
- Field, A. (2017). *Discovering Statistics Using IBM SPSS* (5th edition). Sage Publications Ltd.
- Frazier, J. D., Schreck, C. J., & Rogers, E. (2024). Delinquency. In B. B. Brown & M. J. Prinstein (Eds.), *Encyclopedia of Adolescence* (2nd ed.). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-96023-6.00119-6>

- Fukushima, C. S., Tricorache, P., Toomes, A., Stringham, O. C., Rivera-Téllez, E., Ripple, W. J., Peters, G., Orenstein, R. I., Morcatty, T. Q., Longhorn, S. J., Lee, C., Kumschick, S., de Freitas, M. A., Duffy, R. V., Davies, A., Cheung, H., Cheyne, S. M., Bouhuys, J., Barreiros, J. P., Amponsah-Mensah, K., ... & Cardoso, P. (2021). Challenges and perspectives on tackling illegal or unsustainable wildlife trade. *Biological Conservation*, 263, 109342. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2021.109342>
- Gardiner, C. L. (2007). Saving children from a life of crime: Early risk factors and effective interventions. *British Journal of Criminology*, 47(6). <https://doi.org/10.1093/bjc/azm058>
- Gold, S. (2020). Is housing hardship associated with increased adolescent delinquent behaviors?. *Children and youth services review*, 116, 105116. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105116>
- Guo, S., Lin, L., Liu, S., Wei, Y., Xu, D., Li, Q., & Su, S. (2019). Interactions between sustainable livelihood of rural households and agricultural land transfer in the mountainous and hilly regions of Sichuan, China. *Sustainable Development*, 27(4), 725–742. <https://doi.org/10.1002/sd.1937>
- Habibi, H., Awal, R., Fares, A., & Ghahremannejad, M. (2020). COVID-19 and the improvement of the global air quality: The bright side of a pandemic. *Atmosphere*, 11(12), 1279.
- Han, D., Currell, M. J., & Cao, G. (2016). Deep challenges for China's war on water pollution. *Environmental Pollution*, 218, 1222–1233. <https://doi.org/10.1016/j.envpol.2016.08.078>
- James, M.A., Gozzer-Wuest, R., Mendo, T., Gomez, I., Grillo-Núñez, J., & Mendo, J. (2023). To ignore or mitigate – Economic implications of an illegal artisanal trawl fishery in northern Peru. *Marine Policy*, 158, 105865. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2023.105865>
- Jansen, L. M. C. (2022). The neurobiology of antisocial behavior in adolescence; current knowledge and relevance for youth forensic clinical practice. *Current Opinion in Psychology*, 47, 101356. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101356>

- Kansanga, M. M., Dinko, D. H., Nyantakyi-Frimpong, H., Arku, G., & Luginaah, I. (2021). Scalar politics and black markets: The political ecology of illegal rosewood logging in Ghana. *Geoforum*, 119, 83-93. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2020.12.020>
- Kearney, C. A. (2008). School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review*, 28(3), 451-471. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2007.07.012>
- Keeley, J. E. (2009). Fire intensity, fire severity and burn severity: A brief review and suggested usage. *International Journal of Wildland Fire*, 18(1), 116-126. <https://doi.org/10.1071/WF07049>
- Khalil, S., & Sidani, Y. (2022). Personality traits, religiosity, income, and tax evasion attitudes: An exploratory study in Lebanon. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 47, 100469. <https://doi.org/10.1016/j.intaccaudtax.2022.100469>
- Kokoravec Povh, I., & Mesko, G. (2022). Juvenile delinquency and victimisation: Urban vs rural environments. *Revija Za Kriminalistiko in Kriminologijo*, 73(1), 5–18.
- Laursen, B., & Veenstra, R. (2021). Toward understanding the functions of peer influence: A summary and synthesis of recent empirical research. *Journal of Research on Adolescence*, 31(4), 889-907. <https://doi.org/10.1111/jora.12606>
- Lawrence, S., Mears, D. P., Dubin, G., & Travis, J. (2002). *The Practice and Promise of Prison Programming*. Urban Institute, Justice Policy Center.
- Longobardi, C., & Badenes-Ribera, L. (2019). The relationship between animal cruelty in children and adolescent and interpersonal violence: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 46, 201-211. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.09.001>
- López Cruz, I., & Torrens, G. (2023). Hidden drivers of violence diffusion: Evidence from illegal oil siphoning in Mexico. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 206, 26-70. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2022.12.003>
- Mazza, C. (2008). Within these walls: The effects of environment on social work practice in prisons. *Practice: Social Work in Action*, 20(4), 251-264. <https://doi.org/10.1080/09503150802532321>

- Mears, D. P., Ploeger, M., & Warr, M. (1998). Explaining the gender gap in delinquency: Peer influence and moral evaluations of behavior. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35(3), 251-266. <https://doi.org/10.1177/0022427898035003001>
- Meldrum, R. C., Stults, B. J., Hay, C., Kernsmith, P. D., & Smith-Darden, J. P. (2022). Adverse childhood experiences, developmental differences in impulse control and sensation seeking, and delinquency: A prospective multi-cohort study. *Journal of Criminal Justice*, 82, 101993. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2022.101993>
- Michel, C., & Galperin, B. L. (2023). Profiling the modern white-collar criminal: An overview of Utah's white-collar crime registry. *Business Horizons*, 66(5), 573-583. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2022.11.003>
- Mlay, C. W., & Mpeta, I. F. (2023). Factors Associated with Juvenile Delinquency: A Case of Arusha Juvenile Remand Home in Arusha City-Tanzania. *East African Journal of Interdisciplinary Studies*, 6(1), 147-161. <https://doi.org/10.37284/eajis.6.1.1251>
- Modipa, M. (2022). An evaluation of the impact of cable theft on free flow of traffic in South Africa. *International Journal of Research in Business and Social Science*, 11(6), 542-551. <https://doi.org/10.20525/ijrbs.v11i6.1968>
- Murray, J., & Farrington, D. P. (2008). Parental imprisonment: Long-lasting effects on boys' internalizing problems through the life course. *Development and Psychopathology*, 20(1), 273-290. <https://doi.org/10.1017/S0954579408000138>
- Nunnally, J. & Bernstein, I. (1994). *Psychometric Theory* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill, Inc.
- Palmer, E. J., & Hollin, C. R. (1998). A comparison of patterns of moral development in young offenders and non-offenders. *Legal and Criminological Psychology*, 3(2), 225-235. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8333.1998.tb00363.x>
- Pausas, J. G., & Keeley, J. E. (2019). Wildfires as an ecosystem service. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 17(5), 289-295. <https://doi.org/10.1002/fee.2044>
- Peñaranda, D. A., & Simonetti, J. A. (2023). Contextualizing carnivores illegal hunting and opportunities for livestock-predator coexistence from nonlethal practices and ranchers' attitudes. *Biological Conservation*, 285, 110200. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2023.110200>

- Price, A., Rayner, L., Okon-Rocha, E., Evans, A., Valsraj, K., Higginson, I. J., & Hotopf, M. (2011). Antidepressants for the treatment of depression in neurological disorders: A systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, 82(8), 914-923. <https://doi.org/10.1136/jnnp.2010.230862>
- Rani, L., Thapa, K., Kanojia, N., Sharma, N., Singh, S., Grewal, A. S., Srivastav, A. L., & Kaushal, J. (2021). An extensive review on the consequences of chemical pesticides on human health and environment. *Journal of Cleaner Production*, 283, 124657. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124657>
- Razali, N. & Wah, Y. (2011). Power Comparisons of Shapiro-Wilk, Kolmogorov-Smirnov, Lilliefors and Anderson-Darling tests. *Journal of Statistical Modeling and Analytics*, 2, 21-33.
- Reynolds, A. J., Temple, J. A., Ou, S. R., Arteaga, I. A., & White, B. A. B. (2011). School-based early childhood education and age-28 well-being: Effects by timing, dosage, and subgroups. *Science*, 333(6040), 360–364. <https://doi.org/10.1126/science.1203618>
- Ryan, J. P., Williams, A. B., & Courtney, M. E. (2013). Adolescent neglect, juvenile delinquency and the risk of recidivism. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(3), 454-465. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-9906-8>
- Sameroff, A. J. (2000). Developmental systems and psychopathology. *Development and Psychopathology*, 12(3), 297-312. <https://doi.org/10.1017/s0954579400003035>
- Sameroff, A. J., Gutman, L. M., & Peck, S. C. (2003). Adaptation among youth facing multiple risks: Prospective research findings. In S. S. Luthar (Ed.), *Resilience and Vulnerability: Adaptation in the Context of Childhood Adversities* (pp. 364–391). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511615788.017>
- Siebrecht, N. (2020). Sustainable agriculture and its implementation gap—Overcoming obstacles to implementation. *Sustainability*, 12(9), 3853. <https://doi.org/10.3390/su12093853>
- Siegel, L. J., Senna, J. J., & Welsh, B. (2000). *Juvenile delinquency: Theory, practice, and law* (Vol. 7). Belmont, CA:: Wadsworth.

- Smit, D., & Slade, H. (2020). *Εκ των έσω: Ποιες είναι οι αλλαγές στους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες; Καινοτόμες διατάξεις περί διαχωρισμού κρατουμένων, απομόνωσης και λοιπών σωφρονιστικών πρακτικών*. Πανεπιστήμιο του Νότιγγαμ. Νοέμβριος 2020.
- Smith, R., & McElwee, G. (2016). Criminal farmers and organised rural crime groups: A UK case study. In *The Routledge international handbook of rural criminology*. Routledge.
- Standal, D., & Hersoug, B. (2023). Illegal fishing: A challenge to fisheries management in Norway. *Marine Policy*, 155, 105750. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2023.105750>
- Stickle, B.F. (2017). Techniques and Methods of Metal Thieves. In: *Metal Scrappers and Thieves*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57502-5_8
- Sulewski, P., & Gołaś, M. (2019). Environmental awareness of farmers and farms' characteristics. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej / Problems of Agricultural Economics*, 361(4), 55–81. <https://doi.org/10.30858/zer/115186>
- Swanson, J. W., Tong, G., Easter, M. M., Sivaraman, J. C., Gifford, E. J., Gardner, B. O., Donnelly, E. A., Evans, K. E., Copeland, W. E., Swartz, M. S., & Bonnie, R. J. (2022). Gun violence among young adults with a juvenile crime record in North Carolina: Implications for firearm restrictions based on age and risk. *Preventive Medicine*, 165, Part A, 107279. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2022.107279>
- Thomason, E., Wallen, K., & Katzner, T. (2023). Social and biological perspectives to investigate and address illegal shooting of raptors. *Global Ecology and Conservation*, 46, e02631. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2023.e02631>
- Thompson, S. T., & Magrath, W. B. (2021). Preventing illegal logging. *Forest Policy and Economics*, 128, 102479. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2021.102479>
- Timofeeva, E. A. (2019). Foreign prison experience resocialization of prisoners. *SHS Web of Conferences*, 62, 12004. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196212004>
- Travis, J., Western, B., & Redburn, S. (2014). *The growth of incarceration in the United States: Exploring causes and consequences*. National Research Council.
- Yuan, H., Du, W., Ma, X., Liu, J., & Li, L. (2023). Critical factors to influence the illegal dumping behavior of construction and demolition waste: An ISM-DEMATEL analysis.

- Developments in the Built Environment*, 14, 100159.
<https://doi.org/10.1016/j.dibe.2023.100159>
- Vaithilingam, S., & Nair, M. (2007). Factors affecting money laundering: Lessons for developing countries. *Journal of Money Laundering Control*, 10(3), 352–366.
<https://doi.org/10.1108/13685200710763503>
- van Zyl Smit, D., & Snacken, S. (2009). *Principles of European prison law and policy: Penology and human rights*. OUP Oxford.
- Vilic, V. (2012). The Protection of Fundamental Human Rights of Prisoners and Other Detainees under the Documents Adopted by the Council of Europe. *Collection Papers Fac. L. Nis*, 60, 35.
- Vu, A. N. (2023). Demand reduction campaigns for the illegal wildlife trade in authoritarian Vietnam: Ungrounded environmentalism. *World Development*, 164, 106150.
<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.106150>
- Walters, G. D., & Espelage, D. L. (2018). From victim to victimizer: Hostility, anger, and depression as mediators of the bullying victimization–bullying perpetration association. *Journal of School Psychology*, 68, 73–83. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2017.12.003>
- Walters, G. D., & Ruscio, J. (2013). Trajectories of youthful antisocial behavior: Categories or continua? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41(4), 653–666.
<https://doi.org/10.1007/s10802-012-9700-1>
- Weinstein, A., Feder, L. C., Rosenberg, K. P., & Dannon, P. (2014). Internet addiction disorder: Overview and controversies. In K. P. Rosenberg & L. C. Feder (Eds.), *Behavioral addictions: Criteria, evidence, and treatment* (pp. 99–117). Elsevier.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-407724-9.00005-7>
- Whitehead, J. T., & Lab, S. P. (2013). *Juvenile justice: An introduction*. Elsevier Inc.
<https://doi.org/10.978-1-4557-7892-8>
- Wilson, S. J., & Lipsey, M. W. (2000). Wilderness challenge programs for delinquent youth: A meta-analysis of outcome evaluations. *Evaluation and Program Planning*, 23(1), 1–12.
[https://doi.org/10.1016/S0149-7189\(99\)00040-3](https://doi.org/10.1016/S0149-7189(99)00040-3)
- Wilson, D.B. (2016). Correctional Programs. In: Weisburd, D., Farrington, D., Gill, C. (eds) *What Works in Crime Prevention and Rehabilitation*. Springer Series on Evidence-

Based Crime Policy. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4939-3477-5_7

- Zakaria, E., Kamarudin, N. N., Mohamad, Z. S., Suzuki, M., Rathakrishnan, B., Bikar Singh, S. S., ... & Kamaluddin, M. R. (2022). The role of family life and the influence of peer pressure on delinquency: qualitative evidence from Malaysia. *International journal of environmental research and public health*, 19(13), 7846. <https://doi.org/10.3390/ijerph19137846>
- Zhang, H., Li, D., Zhong, X., & Xiong, Y. (2023). Assessment of ecological damage from illegal fishing and judicial practice for damage compensation. *Ocean & Coastal Management*, 246, 106909. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2023.106909>
- Zhu, H., Vigren, O., & Söderberg, I. L. (2024). Implementing artificial intelligence empowered financial advisory services: A literature review and critical research agenda. *Journal of Business Research*, 174, 114494. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.114494>
- Zielinski, M. J., Smith, M. K. S., Kaysen, D., Selig, J. P., Zaller, N. D., Curran, G., & Kirchner, J. E. (2022). A participant-randomized pilot hybrid II trial of group cognitive processing therapy for incarcerated persons with posttraumatic stress and substance use disorder symptoms: study protocol and rationale. *Health & justice*, 10(1), 30. <https://doi.org/10.1186/s40352-022-00192-8>
- Zyambo, P., Kalaba, F. K., Nyirenda, V. R., & Mwitwa, J. (2022). Conceptualising drivers of illegal hunting by local hunters living in or adjacent to African protected areas: a scoping review. *Sustainability*, 14(18), 11204. <https://doi.org/10.3390/su141811204>

Διαδικτυακές Πηγές

- Γκουρμπάτσης, Α. (2021). *Οι φονικές και καταστρεπτικές δασικές πυρκαγιές στην Ελλάδα (1980-2020)*. [online] Αθήνα: Διερεύνηση Εγκλημάτων Εμπρησμού. Ανακτήθηκε στις 6/6/25 από <https://www.eglimata-emprismou.gr/wp-content/uploads/2021/07/%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B7-%CE%9F%CE%B9-%CF%86%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82->

<https://www.greenagenda.gr/%CE%B4%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%80%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%B1%CE%B3%CE%B9%CE%AD%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-1981-2020.pdf>

Green Agenda. (χ.χ.). Πιστεύετε ότι η νομοθεσία για την προστασία της φύσης στη χώρα μας εφαρμόζεται; Ανακτήθηκε από <https://greenagenda.gr/>

Κουλλόλλι, Δ. (2023, Σεπτεμβρίου 24). *Φυλακές και κρατούμενοι*. Greece in Figures. Ανακτήθηκε στις 6/6/25 από <https://greeceinfigures.com/fylakes>

Οι παλιές φυλακές λίγο πριν γίνουν Μουσείο – Α΄. (2018, Μάιος 17). Δήμος Τρικκαίων. Ανακτήθηκε στις 6/6/25 από <https://trikalacity.gr/oi-palies-fylakes-ligo-prin-ginoyin-moyseio/>

Real News Planet. (2016, Μάρτιος 15). *Η ζήτηση μέσω διαδικτύου αυξάνει τη λαθροθηρία*. Ανακτήθηκε στις 6/6/25 από https://www.real.gr/archive_planet/arthro/h_zitisi_meso_diadiktyou_auksanei_ti_lathrothiria-100654/

Το χαμάμ, οι παλιές φυλακές και το τωρινό Μουσείο Τσιτσάνη. (2024, Ιούνιος 20). Trikalaidees. Ανακτήθηκε στις 6/6/25 από <https://www.trikalaidees.gr/%CF%84%CE%BF-%CF%87%CE%B1%CE%BC%CE%AC%CE%BC-%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%AD%CF%82-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-%CF%84%CF%89%CF%81%CE%B9%CE%BD/>

Τζώρτζη, Χ. (2016, Ιούλιος 11). *Σωφρονιστικό Σύστημα: Η ελληνική πραγματικότητα*. socialpolicy.gr. Ανακτήθηκε στις 6/6/25 από <https://socialpolicy.gr/2016/07/%CF%83%CF%89%CF%86%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3.html>

Τσιγκρής, Α. (2021). Η αναμόρφωση του σωφρονιστικού μας συστήματος. tsigris.gr, Ανακτήθηκε στις 6/6/25 από <https://tsigris.gr/i-anamorfosi-tou-sofronistikou-mas-systimatos/>.

WWF Ελλάς. (2018). *Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*. Ανακτήθηκε από στις 6/6/25 από https://contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/WWF-NOMOreport-2018-Sinopsi.pdf?utm_source=chatgpt.com

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Εργαστήριο
Διαχείρισης
Άγριας Πανίδας

Διπλωματική Διατριβή: Σχέση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που ασκούνται στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον και της κάθε μορφής παραβατικότητας

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Σοφία Παπαθωμά - Δασοπόνος

Επιβλέπων: Δρ. Περικλής Κ. Μπίρτσας – Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το ερευνητικό αυτό ερωτηματολόγιο στοχεύει στην αποτύπωση των σχέσεων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που ασκούνται στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον (κτηνοτροφία, πεζοπορία, αλιεία, κυνήγι, κτηνοτροφία, γεωργία κ.α.) και της ροπής στην παραβατικότητα.

Η ειλικρίνειά σας θεωρείται απαραίτητη στο πλαίσιο ολοκλήρωσης της έρευνας. Τα στοιχεία του ερωτηματολογίου χρησιμοποιούνται για καθαρά ερευνητικούς–ακαδημαϊκούς και επιστημονικούς λόγους.

Δεδομένου του ότι μέσω του ερωτηματολογίου συλλέγονται και υπόκεινται σε επεξεργασία προσωπικά δεδομένα, ισχύει ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (GDPR). Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι προαιρετική και μέσω της συμμετοχής σας δηλώνετε υπεύθυνα ότι συναινείτε α) στην επεξεργασία των δεδομένων, β) ότι γνωρίζετε τους σκοπούς της έρευνας και γ) στη συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα. Το παρόν ερωτηματολόγιο καθώς και οι πληροφορίες που περιέχονται μέσα σε αυτό, προστατεύονται από τους Νόμους Περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου είναι περίπου 10 λεπτά.

Η συμμετοχή σε αυτή την έρευνα είναι εθελοντική και όλες οι απαντήσεις θα παραμείνουν εμπιστευτικές.

Ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συνεργασία.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1. Φύλο (σημειώστε ✓)

☐ Άντρας ☐ Γυναίκα ☐ Άλλο ☐ Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ

2. Οικογενειακή Κατάσταση (σημειώστε ✓)

☐ Έγγαμος ☐ Άγαμος ☐ Άλλο ☐ Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ

3. Έτος γέννησης: _ _ _

4. Τόπος γέννησης: _____

5. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

(μόνο 1 ✓)

☐	☐	☐	☐ Πανεπιστήμιο	☐	☐ Άλλο
Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	ΤΕΙ	Μεταπτυχιακό	

ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

6. Ποια ποινή φυλάκισης εκτίετε;

(μόνο 1 ✓)

☐ Έως 1 έτος	☐ 2- 5 έτη	☐ 6 – 10 έτη	☐ 11 – 20 έτη	☐ Άνω των 21 ετών
-------------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------------	--------------------------------------	--

7. Ποιο το είδος παράβασης για την οποία καταδικαστήκατε; (μόνο 1 ✓)

☐ Οικονομικής	☐ Κλοπή	☐ Βιαιοπραγία	☐ Φόνος	☐ Άλλο
Φύσης				

8. Που κατοικούσατε; (μόνο 1 ✓)

☐ Στην Αθήνα	☐ Σε Μεγάλη	☐ Σε Μικρή	☐ Σε	☐ Σε Μικρό
	Πόλη	Πόλη	Μεγάλο	Χωριό
			Χωριό	

9. Που κατοικούσατε όταν διαπράξατε την παράβαση; (μόνο 1 ✓)

☐ Στην Αθήνα	☐ Σε μεγάλη Πόλη	☐ Σε Μικρή Πόλη	☐ Σε Μεγάλο Χωριό	☐ Σε Μικρό Χωριό	☐ Άλλο
--	--	--	--	---	-------------------------------

10. Η κύρια εργασία σας (σχετική με το περιβάλλον) ήταν: (απεριόριστα ✓)

☐ Γεωργός	☐ Κτηνοτρόφος	☐ Υλοτόμος	☐ Μελισσοκόμος	☐ Ψαράς	☐ Άλλο
-------------------------------------	---	--------------------------------------	--	--------------------------------	-------------------------------

11. Είχατε κάποτε εργαστεί (σχετικά με το περιβάλλον) ως : (απεριόριστα ✓)

☐ Γεωργός	☐ Κτηνοτρόφος	☐ Υλοτόμος	☐ Μελισσοκόμος	☐ Ψαράς	☐ Άλλο
-------------------------------------	---	--------------------------------------	--	--------------------------------	-------------------------------

12. Ασχοληθήκατε με δραστηριότητα σχετική με το περιβάλλον; (απεριόριστα ✓)

☐ Κυνήγι	☐ Ερασιτεχνική αλιεία	☐ Συλλογή Χόρτων - Μανιταριών	☐ Ορειβασία – Ορεινή Πεζοπορία	☐ Σκοποβολή	☐ Άλλο
------------------------------------	--	--	---	---------------------------------------	-------------------------------

13. Είχατε στην κατοχή, νόμιμα, κάποιο όπλο; (απεριόριστα 1 ✓)

☐ Καραμπίνα	☐ Μονόκαννο	☐ Δίκαννο	☐ Πιστόλι ή Άλλο Ραβδωτό	☐ Άλλο
------------------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--	-------------------------------

14. Είχατε στην κατοχή σας κάποιο ζώο συντροφιάς; (απεριόριστα 1 ✓)

☐ Σκύλο	☐ Γάτα	☐ Ψάρι	☐ Ερπετό	☐ Άλλο
--------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	---------------------------------	-------------------------------

15. Είχατε εκδώσει κάποια φορά: (απεριόριστα 1 ✓)

☐ Άδεια Θήρας	☐ Άδεια Αλιείας	☐ Άδεια Κυνηγετικού Όπλου	☐ Άδεια Σκοπευτικού Όπλου	☐ Άδεια Οπλοκατοχής
--------------------------------------	--	--	--	---

16. Γίνομαι / έχω γίνει λιγότερο ανεκτικός απέναντι σε άλλους ανθρώπους : (μόνο 1 ✓)

☐ Συμφωνώ κατηγορηματικά	☐ Συμφωνώ	☐ Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ	☐ Διαφωνώ	☐ Διαφωνώ κατηγορηματικά
--	----------------------------------	---	----------------------------------	--

17. Γίνομαι / έχω γίνει πιο ευγενικός και επιεικής απέναντι σε άλλους ανθρώπους: **(μόνο 1 ✓)**

☐ Συμφωνώ κατηγορηματικά	☐ Συμφωνώ	☐ Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ	☐ Διαφωνώ	☐ Διαφωνώ κατηγορηματικά
--	----------------------------------	---	----------------------------------	--

18. Αισθάνομαι πιο ασφαλής από πριν έρθω στη φυλακή : **(μόνο 1 ✓)**

☐ Συμφωνώ κατηγορηματικά	☐ Συμφωνώ	☐ Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ	☐ Διαφωνώ	☐ Διαφωνώ κατηγορηματικά
--	----------------------------------	---	----------------------------------	--

19. Παρατηρώ πιο έντονα το φυσικό περιβάλλον πια : **(μόνο 1 ✓)**

☐ Συμφωνώ κατηγορηματικά	☐ Συμφωνώ	☐ Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ	☐ Διαφωνώ	☐ Διαφωνώ κατηγορηματικά
--	----------------------------------	---	----------------------------------	--

20. Η ζωή μου φαίνεται πιο σταθερή τώρα από ό,τι πριν έρθω στη φυλακή : **(μόνο 1 ✓)**

☐ Συμφωνώ κατηγορηματικά	☐ Συμφωνώ	☐ Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ	☐ Διαφωνώ	☐ Διαφωνώ κατηγορηματικά
--	----------------------------------	---	----------------------------------	--

21. Γίνομαι / έχω γίνει ένας/μια καλύτερος/η άνθρωπος γενικά: **(μόνο 1 ✓)**

☐ Συμφωνώ κατηγορηματικά	☐ Συμφωνώ	☐ Ούτε συμφωνώ/ ούτε διαφωνώ	☐ Διαφωνώ	☐ Διαφωνώ κατηγορηματικά
--	----------------------------------	---	----------------------------------	--

Υπεύθυνη Δήλωση Αδειας

Αποστολή με e mail

Αθήνα, 20/12/2024

Αριθ. Πρωτ: 30121

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑΓΩΓΩΝ
Ταχ. Δ/ση: Μεσογείων 96, 11527,
Αθήνα
Τηλέφωνο: 2131307454
Email: f.pavlou@morocp.gov.gr

ΠΡΟΣ:

Την Προϊσταμένη Διεύθυνσης του
Σωφρονιστικού Καταστήματος Τρικάλων

**ΘΕΜΑ: « Έγκριση Πρότασης Συμβουλίου Φυλακής του Σωφρονιστικού
Καταστήματος Τρικάλων»**

ΑΠΟΦΑΣΗ

Έχοντας υπόψη

1.Τις διατάξεις:

α) Του ν.2776/1999 «Σωφρονιστικός Κώδικας» (Α' 291), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με τον ν. 4985/2022 «Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός Σωφρονιστικού Κώδικα - Τροποποιήσεις στον ν. 2776/1999 και άλλες διατάξεις» (Α' 203).

β) Του π.δ. 81/2023 «Διορισμός Υπουργού και Αναπληρωτή Υπουργού» (Α 134).

γ) Του π.δ. 79/2023 «Διορισμός Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α 131).

2. Την αριθμ. 683/30-07-2024 Κοινή Απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη «Ανάθεση καθηκόντων Γενικού Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη» (Υ.Ο.Δ.Δ. 797).

3. Την αριθμ. 7017/7/252 (ΦΕΚ Β' 5495/03-10-2024) Κοινή Απόφαση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη και του Υφυπουργού Προστασίας του Πολίτη «Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων Υπουργού και Υφυπουργού Προστασίας του Πολίτη στον Γενικό Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής, επί θεμάτων της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής».

4. Την αριθμ. 35712οικ./20-12-2023 (ΦΕΚ Β' 7711/31-12-2023) Κοινή Απόφαση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη και της Γενικής Γραμματέως Αντεγκληματικής Πολιτικής «Μεταβίβαση δικαιώματος υπογραφής «με εντολή Υπουργού» και «με εντολή Γενικής Γραμματέως» στους Προϊσταμένους Γενικών Διευθύνσεων, Διευθύνσεων και Τμημάτων της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη».

5.Την αριθμ. 58819/07-04-2003(ΦΕΚ Β' 463/17-4-2003) Υπουργική Απόφαση «Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας Γενικών Καταστημάτων Κράτησης τύπου Α' & Β'», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

6.Το με αριθμ. πρωτ:21441/26-11-2024, έγγραφο της Διεύθυνσης του Σωφρονιστικού Καταστήματος Τρικάλων, με το οποίο μας διαβιβάστηκε η αριθμ.1253/26-11-2024, Πρόταση του Συμβουλίου του Σωφρονιστικού Καταστήματος.

Αποφασίζουμε

Την έγκριση της αριθμ. 1253/26-11-2024 Πρότασης του Συμβουλίου Φυλακής, του Σωφρονιστικού Καταστήματος Τρικάλων, για την είσοδο της κας ΣΟΦΙΑΣ ΠΑΠΑΘΩΜΑ, μεταπτυχιακής φοιτήτριας του Τμήματος Δασολογίας, Επιστημών Ξύλου και Σχεδιασμού της Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, προκειμένου να πραγματοποιήσει έρευνα με θέμα: «Η Σχέση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που ασκούνται στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον και της κάθε μορφής παραβατικότητας». Η έρευνα θα πραγματοποιηθεί μέσω ανώνυμου ερωτηματολογίου στους κρατούμενους του Καταστήματος, που επιθυμούν να λάβουν μέρος σε χρόνο που θα οριστεί κατόπιν συνεννόησης με τη Διεύθυνση του Καταστήματος μετά την έγκριση της παρούσης, και ειδικότερα υπό τις εξής προϋποθέσεις:

1.Η συμμετοχή των κρατουμένων στην έρευνα θα είναι εθελοντική. Βασική προϋπόθεση συμμετοχής αποτελεί η προηγούμενη σαφής και αναλυτική ενημέρωσή τους και η γραπτή συγκατάθεσή τους, στην οποία θα αναφέρεται ρητώς το δικαίωμά τους να την ανακαλέσουν ανά πάσα στιγμή (σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 7 του ΓΚΠΔ).

2.Τα ενυπόγραφα έντυπα συγκατάθεσης των κρατουμένων που θα συμμετάσχουν στην έρευνα θα τηρηθούν στο αρχείο του Σωφρονιστικού Καταστήματος.

3.Η ερευνήτρια οφείλει να δεσμευτεί γραπτώς ότι κατά τη συλλογή/επεξεργασία των δεδομένων και τη δημοσίευση της επιστημονικής έρευνάς της θα σεβαστεί πλήρως τους όρους και τις προϋποθέσεις που θέτει ο ΓΚΠΔ, πριν από τη δημοσίευση ή καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο χρήση των αποτελεσμάτων της.

Η Διεύθυνση του Σωφρονιστικού Καταστήματος, παρακαλείται να φροντίσει για την τήρηση της ασφάλειας, των διατάξεων του Σ.Κ., του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Γενικών Καταστημάτων Κράτησης τύπου Α' & Β', του Γενικού Ευρωπαϊκού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΕΕ) 679/2016, καθώς και των οδηγιών και των μέτρων πρόληψης από τον Κορονοϊό (COVID-19).

Εσωτερική διανομή:

1.Γραφείο κ. Υφυπουργού

2.Γραφείο του Γενικού Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής.

Με εντολή Γενικού Γραμματέα
Ο ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ
Γεώργιος Θραψανιώτης

Ακριβές αντίγραφο
Η Προϊσταμένη του Τμήματος

signed by
ELENA
CHALKIA
Date:
2024-12-20
16:12:07
E.ΧΑΛΚΙΑ